

JURIS ECCLESIASTICI PUBLICI

INSTITUTIONES

AUCTORE

CAMILLO TARQUINI E SOCIETATE IESU

JURIS CANONICI PROFESSORE

IN COLLEGIO ROMANO EJUSDEM SOCIETATIS

253
7 G
21

JURIS ECCLESIASTICI PUBLICI

INSTITUTIONES

AUCTORE

CAMILLO TARQUINI E SOCIETATE IESU

JURIS CANONICI PROFESSORE

IN COLLEGIO ROMANO EIUSDEM SOCIETATIS

ROMÆ

EX OFFICINA LIBRARIA BONARUM ARTIUM

1862

ALEXANDER PONZA

PRAEPOSITUS PROVINCIAE ROMANAE SOCIETATIS IESU

Cum opus, cui titulus *Juris Ecclesiastici Publici Institutiones* a P. Camillo Tarquini nostrae Societatis Sacerdote lingua latina conscriptum aliquot eiusdem Societatis Theologi, quibus id commisimus, recognoverint ac in lucem edi posse probaverint; potestate ab A. R. P. N. Petro Beckx Praeposito Generali mihi ad id data, facultatem concedo, ut typis mandetur, si iis, ad quos pertinet, ita videbitur. In cuius rei fidem has litteras manu mea subscriptas et sigillo officii mei munitas dedi. Romae die 1 Sept. 1862.

A. PONZA S. I.

Hunc librum denuo excudere interdictum est auctore invito.

PROOEMIUM

Communis inter viros in hisce studiis peritos opinio est, librum, in quo doctrina Iuris publici ecclesiastici apte definita appareat, et ad scientiae normam severe diligenterque exacta sit, adhuc desiderari. Licet enim multa ac praeclara ea de re scripta prodierint, nihilominus nonnulla incommode facta, eaque minime levia in illis perspecta sunt. Atque illud in primis, quod materia juris ecclesiastici publici ab ea, quae juris ecclesiastici privati propria est, haud satis discreta saepenumero videtur, unde caligo in utriusque juris notione suboritur: alterum autem non minus grave, quod ratio atque methodus eam tradendi non ex ipsa deducta sit rei natura, generalibus scilicet cum ea connexis principiis primum propositis, atque inde particularibus derivatis conclusionibus, quae totam doctrinam quodam veluti germine in illis inclusam per varios gradus evolvant, sed ex proprio petatur scriptorum ingenio, haud sane mediocri scientiae ac veritatis detrimento. Nam quidam novitatis magis quam veritatis studiosi, arbitrario sub respectu rem considerant, eoque materiam totam trahunt, scientiam videlicet, non prouti est, exponentes, sed placitis suis conformantes; quod duplici cum incommodo fieri necesse est. Primo *disciplinae*: qui enim hisce praeceptoribus utuntur, diverso ordine, diversisque scientiae fundamentis, quodque inde consequitur, diversis ac plane singularibus sententiis veluti

in avia seduci, vana primum arrogantia occupari solent, tum, in aliorum scripta cum inciderint, mira implicari confusione, et ex confusione iis ambagibus atque erroribus, qui dimanare ex illa consueverunt. Deinde *scientiae ipsius*: etenim arbitrarii illi respectus maiorem quidem vel minorem scientiae partem, plus minusve ut sunt ingeniosi, vere apteque possunt exponere, sed totam complecti et explicare ea ipsa ratione, quod arbitrarii sunt, neque ex rei natura proficiscuntur, vix et ne vix quidem possunt; unde fit, ut amore systematis scientiam ipsam adulterare necesse sit, fucatosque rerum nexus proponere, et si quae veritates systemati resistunt, eas vel foede mutilare, vel detorsione aliqua corrumpere.

Ast alii in aliam syrtem impingunt, iique sunt, qui suas de jure publico ecclesiastico institutiones practicis quaestionibus, quae inter Ecclesiam et Societates civiles agitari solent, totas confarcinant; quorum methodus quo magis minus peritis utilis videri potest, eo magis inepta est, atque a recta disciplina aliena. Neque enim quaestionibus practicis, sed principiis scientia constat, quae nisi praeluceant, ipsa quaestionum solutio incerta est, crebrisque erroribus obnoxia; praeterquamquod, cum ejusmodi quaestionum nova in dies series excitari possit, nemo plane non videt, institutionibus hac methodo conscriptis nullum unquam terminum fore. Denique longe gravius est aliorum vitium, qui generalia principia non quidem negligunt, sed falsa constituunt, quorum numerus (inter Catholicos dico) major sane est, quam quisquam arbitretur. Sive enim ex practicis quibusdam abusibus, qui temporum injuria pluribus in locis

in morem ferme abiere, sive ex Febroniana doctrina, ingenti librorum numero propagata, ejusmodi virus in plurium etiam catholicorum animos nonnihil irrepsit, non eorum tantum (quemadmodum vulgaris querela est), qui ultra montes sunt, verum etiam eorum, qui citra montes, quorum sane doctrina neque perpetuo, neque constanter ea peste immunis dici potest. Quae cum ita se habeant, atque iis, ut dixi, qui in hisce studiis periti sunt, plane sint perspecta, inde profecto natum est, quod nuperrima insignium virorum sententia fuerit, ad majorum nostrorum consuetudinem, qui jus ecclesiasticum publicum a privato non secernebant, revertendum esse; divisionem vero ipsam juris ecclesiastici in publicum et privatum veluti logice falsam esse abjiciendam. Quos ego viros licet apprime colam, ab eorum tamen sententia longissime absum, quippe qui non modo injuria latam, quod mihi nunc demonstrandum non est, cum facto ipso demonstrandum hoc libro sit, sed rei catholicae valde noxiam et periculosam existimem.

Etenim quod majores nostri peculiari disputatione jus Ecclesiae publicum complexi non fuerint, id nemini, qui eorum aetatem moresque noverint, mirum videri debet. Ad pietatem enim pertinere illi arbitrabantur, Ecclesiae potestatem revereri potius ac suspicere, quam curiosius investigare: si quis vero conflictus inter imperii ac sacerdotii potestatem coortus esset, omnem dubii caliginem unius formulae luce, quae infirmos recentiorum obtutus haud leviter perstringit, consueverunt removere: « *Quidquid rationem habet peccati, id Ecclesiae*

foro recte subjicitur ». Sed posteaquam Protestantium seditio in Ecclesia commota est, ordinataque methodo ejusdem potestatem oppugnare ii coeperunt, primi scilicet omnium Ius publicum ecclesiasticum, veluti novam quandam scientiam proponentes, fallacibus quibusdam principiis magna cum arte initio constitutis, logicisque exinde conclusionibus accurate derivatis; posteaquam Protestantium conatus ex ipso Catholicorum gremio ingenti studio Regalistae exceperunt, eorumque cura nefaria eorum systemata, plurimis ubique editis libris, popularia ferme facta sunt, ex eo jam tempore neque licuit, neque profecto licet Catholicis hanc spartam deserere, nisi forte Ecclesiae, legitimaeque ejus potestatis proditores esse velint. Etenim, quemadmodum hostibus instructa acie progredientibus sparsa confusaque multitudine frustra resistitur, aliamque ordinatam aciem, exercitumque alium opponere iisdem necesse est: ita profecto falsum systema nonnisi vero instituto systemate dissolvi potest, quo nempe et verae notiones, et rectus earum ordo restituatur; itaque facile solideque contrariae adversariorum artes ac fallaciae detegantur ac dissipentur.

Iam vero quid in hisce meis institutionibus ipse curaverim, breviter aperiam. Non laudis ingenii, sed veritatis cupidus, ad suum naturalemque ordinem totam juris publici ecclesiastici disputationem revocandam esse censui, ejusdem nimirum et qua *jus* est, et qua *publicum*, et qua *ecclesiasticum*, constituta natura, ac fine proposito; ex eoque fine natura ipsa ecclesiasticae societatis et qua *perfecta*, et qua *suprema* est, derivata; unde omnis potestas ejus ordi-

naria sive in suos sive in exteros. Eadem ferme methodo extraordinariam exposui, quae ex concordatis dimanat. Natura quippe concordatorum ex natura objecti, circa quod versantur, recognita, facile fuit definire, quae circa eadem utriusque societatis (ecclesiasticae, inquam, et civilis) pro sua cuique natura partes ac jura sint.

Ad formam autem quod spectat, brevitas mihi maxime curanda fuit. Id enim imperabat eorum conditio, pro quibus praecipue scripsi, qui scilicet eodem tempore in jus ecclesiasticum studia conferunt, quo tempore gravissimis theologiae studiis distinentur. Nihilominus ne perspicuitati, aut integritati, aut efficaciae disputationis necessaria haec brevitas quidquam detraheret, arte atque industria cavi. Quapropter in probationibus afferendis, et obiectionibus diluendis syllogistica oratione usus sum, quod genus est orationis cum omnium brevissimum , tum etiam omnium maxime perspicuum et efficax. Defigit enim audientium mentes in unica illa re, in qua tota est demonstratio, neque sinit eorum attentionem in plura objecta pervagari. Itaque non raro animadverti, longas orationes, licet ad rem nitidius declarandam adhiberi soleant , contrarium effectum saepenumero parere , oneratis scilicet et confusis multitudine rerum ac verborum discipulorum mentibus, quae uno forte syllogismo mirifice edoctae et illustratae fuerant: praesertim cum in hac quoque re divina illa valeat sententia: *In multiloquio non deerit peccatum*: quo enim magis loqueris, eo facilius verba excidunt minus propria, quae, cum rerum notionem adulterent, obscuritatem ingerant necesse est. Deinde a probationum super-

flua multitudine abstinui, eam tantum studiose seligens, quae tangeret rei naturam, rerumque nexum et totam theoriam revelaret. Inde alia mihi ars, ut ordinem logicum diligenter servarem , ita ut ordo ipse saepe pro demonstratione esset, ex quo nimirum manifestum fieret, insequentes propositiones vera esse praecedentium corollaria. Quod vero attinet ad practicas quaestiones, in iis immorari neque necessarium, neque indoli institutionum satis proprium esse duxi, illudque tantum sedulo cavi, ut principia omnia perspicue exponerem, in quibus quaestionum omnium solutio contineretur; praesertim cum ejusmodi applicationes orali praeceptoris declarationi relinquendae sint , qui nisi habeat , in quibus utiliter doctrinam suam exerceat, ad suam dignitatem pertinere facile arbitrabitur in alia discurrere , quae fortasse oneri magis quam adjumento auditoribus erunt. Delibavi tamen per accidens, ubi opportunitas fuit, quae praecipuae sunt, itaque praeceptori occasionem exhibui eas planius declarandi.

Habes igitur, lector, quantum satis est, rationem operis mei, quod si quidquam in Ecclesiae bonum conferet, gratias Deo agam; sin minus, nihil aliud mihi restat, nisi ut vehementer optem, ut, quod mihi fuit in votis, id alii melius feliciusque exequantur.

DE JURE ECCLESIASTICO PUBLICO

1. JUS etsi plura significet, cum tamen ad objectum scientiae indicandum traducitur, ***systema legum*** exprimit, ***quibus societas aliqua ordinatur, ut et conservari et finem suum assequi possit.*** Quapropter ***Jus Ecclesiasticum*** systema legum intelligimus, quibus ordinatur Ecclesia Christi, ut rite conservetur, finemque proprium consequatur.

2. Jam vero neque conservari, neque assequi finem suum ulla societas potest, nisi 1.° apto membrorum ordine (iis scilicet, qui praeesse, ab iis, qui parere debent, rite distinctis), sit constituta, simulque viribus ad semetipsam conservandam, finemque suum consequendum proportionatis praedita sit; et nisi 2.° ejusmodi vires in actum exserat, ita per eas dirigendo singula membra, ut praestitutum finem assequantur. Hinc duplex quoque in unaquaque societate systema legum distingui necesse est, alterum nimirum, quo ipsius societatis constitutio determinatur, quod proinde audit ***jus publicum***; alterum vero, quo leges continentur, quibus ejusdem societatis membra diriguntur ad finem in ea propositum assequendum, quod propterea ***Jus privatum*** appellatur. Ergo etiam in Ecclesia Christi duplex jus recte distinguitur, ***Ecclesiasticum publicum,*** et ***Ecclesiasticum privatum*** (*).

(*) Haud igitur absurda est Juris ecclesiastici in ***publicum*** et ***privatum*** distinctio, quod nuperrime contendit cl. Philips praepostera deceptus Juris publici ecclesiastici notione, quae fortasse in Germania invaluit. Ait enim (***Droit ecclésiast. trad. par M. Crouzet, Introduct.*** §. 3.) ejusmodi distinctionem admitti non posse, nisi duplex quoque regiminis norma in Ecclesia admittatur, quarum altera ejus membra regantur singillatim sumpta, altera eadem in corpus coacta: quae quidem ratiocinatio indicat clarissimum auctorem distinctionem quandam Iuris ecclesiastici in publicum ac privatum prae oculis habuisse, quae ***ratione subjecti*** facta sit, cum tamen ***ratione objecti*** sit facienda.

3. Est igitur Jus publicum ecclesiasticum, ut ex dictis consequitur, *legum systema, quibus Ecclesiae constitutio definitur*. Constitutionis autem nomine ea statuta intelligimus, quibus alicujus societatis regimen ordinatur, sive respectu potestatis, quae eidem ad finem suum consequendum sit attributa, sive respectu personarum, in quibus dicta potestas resideat. Inde est, quod Jus ecclesiasticum publicum duobus complectimur libris, in quorum primo res sit *de Ecclesiae potestate in se spectata*, in altero *de ejusdem potestatis subjecto*.

LIBER PRIMUS

DE ECCLESIAE CHRISTI POTESTATE IN SE SPECTATA.

4. Cujuslibet societatis potestas, ceu mox innuimus, paulloque inferius demonstrabimus, ad ejusdem finem assequendum proportionem habeat necesse est. Quapropter cum finis Ecclesiae proximus, per quem ad ultimum tenditur, qui est vita aeterna, *sanctificatio sit animarum* (*), quae nonnisi geminarum virium conspiratione comparari potest, hoc est *gratia sanctificante*, quam Christus *per Sacramenta* conferri voluit, atque *hominis* sive per rectam fidem, sive per bonam vitam *cooperatione*, necessario sequitur, duplex potestatis genus in Ecclesia esse oportere, eam scilicet, quae ordinatur ad efficienda Sacramenta, quaeque *potestas ordinis* dicitur, et eam, quae ad fidelium cooperationem dirigendam, et, quantum fieri potest, efficaciter urgendam instituta est, quaeque *potestas jurisdictionis* appellatur (**). Jam vero potestas ordinis a Theologis

(*) *Rom. VI*, 22.

(**) Tertium potestatis genus, quod *Magisterii* appellavit, frustra invexit cl. Philips (*Op. cit.* §. *XXXII*, *et alibi*). Si enim purum sit magisterium,

plenius exponitur, adeoque abstinendum ab eadem censemus; praesertim cum ejusmodi materia in jure ecclesiastico privato, hoc est in jure canonico, quantum satis est, attingi debeat, ubi de Sacramentorum administrationo res erit. Tota igitur quaestio *de jurisdictionis potestate* versabitur, deque legitimis ejus limitibus a justis fundamentis ernendis. Quae porro fundamenta tria in Ecclesia animadverti possunt, quorum duo ceteris societatibus communia sunt, tertium est Ecclesiae proprinm. *Proprium* Ecclesiae est positiva voluntas divini ejus Institutoris; ex dnobus reliquis alterum est *intrinsecum*, quod ex ipsa ejus natura deducitur, alterum *extrinsecum*, quod ex aliqua pactiono dimanat.

CAPUT PRIMUM

DE ECCLESIAE POTESTATE, QUAE EX EJUS NATURA DEDUCITUR.

5. In investiganda potestate, quae ex hoc fonte oritur, viam hanc tenebimus. *Primo*, studio omni seposito, factaque abstractione ab Ecclesia, ex jure naturali recognoscemus, quae et quanta sit potestas, quae cuilibet societati perfectae vi suae naturae competit; *Secundo*, natura Ecclesiae considerata, eam societatem esse perfectam demonstrabimus; quae duo exposita cum fuerint, ipsins Ecclesiae potestas, quae ex hoc fonte dimanat, logica necessitate per se innotescet.

potestas dici nequit; sin autem ita concipitur, ut jus eidem insit inclinandi Fideles in obsequium fidei, eorumque assensum imperandi, *pars* est potestatis jurisdictionis. Non erat igitur discedendum a doctrina in scholis catholicis communi.

SECTIO PRIMA

DE POTESTATE, QUAE CUILIBET SOCIETATI PERFECTAE VI SUAE NATURAE COMPETIT.

6. *Societas* est multitudo hominum ea ratione coeuntium, ut collatis viribus media sibi comparent ad certum communemque finem assequendum (*): *perfecta* autem ea dici debet, quae est in se completa, adeoque media ad suum finem obtinendum sufficientia in semetipsa habet (**).

7. Ex tradita societatis definitione sequitur, elementa cuiuslibet societatis quatuor esse, *Multitudinem hominum, Moralem eorum conjunctionem, Finem ad quem conspirant, Media ad finem consequendum*; ex quibus Multitudo hominm *materiam* societatis constituit, reliqua *formam*; ita tamen, ut *Finis* sit objectum, ad quod cetera tendunt. Unde haec dimanant:

I. Praecipuum societatis elementum esse finem: quia cetera ad illum ordinantur, eique serviunt:

II. *Media* non posse determinari in se, sed pro varia finis necessitate ex eorum proportione ac sufficientia ad illius assequutionem: quia media natura sua sunt ad finem ordinata, ita ut eatenus tantum expetantur, quatenus ad finem conducant (***).

(*) *Cf. Taparelli Saggio teoretico di dritto naturale* §. 301 *et seqq.*

(**) Huc recidunt, quae de notione Societatis perfectae habet *S. Thom.* 1. 2. *quaest.* 90. *art* 3. *ad.* 3, ubi innuit *Societatem perfectam* eam esse, quae non sit alterius pars, quaeque finem non habeat ad alterius finem (in eodem scilicet genere) ordinatum; adeoque sit in suo genere independens et in se completa: unde consequitur, quod media ad sui conservationem, propriique finis assecutionem necessaria in semetipsa habere debeat.

(***) *Cf. Taparelli Op. cit.* §. 16. *et seqq.*

III. Naturam seu Essentiam societatum *ex fine earum adaequato* determinari. *Probatur*: Determinare alicujus rei essentiam idem est, ac assignare notam aliquam eidem intrinsecam et immutabilem, quae sit ei unice propria. Atqui nota intrinseca et immutabilis, quae singulis societatibus sit unice propria, non potest esse, nisi finis: quia ex quatuor elementis essentialibus *duo priora* , idest multitudo hominum, eorumque coniunctio, quatenus in se spectantur, abstractione facta a fine, sunt communia generi; *tertium* autem, idest *media* non est per se determinatum (*heic* II), insuper aliis etiam potest esse commune; contra vero *quartum*, idest *finis* in societatum genere est plane indeterminatum, determinatur autem tantum in singulis societatibus, ita ut uniuscujusque sit unice proprium. Ergo ex fine tantum essentia societatum determinari potest. Quae vero societates inter se distinctae sunt , et nihilominus eundem *adaequate* finem habent , eae sunt totidem repetitiones ejusdem societatis, quae non *natura* sed *numero* distinguuntur.

IV. Iura omnia , quae pro sua natura societati competunt, ex ejus fine prodire. *Probatur* : Ius est potestas ad illud , quod ad rationis normam competit (*) : at in qualibet societate quidquid alienum est a fine non est ad rationis normam; quia non habet rationem sufficientem ; siquidem ratio sufficiens societatis tota est in fine (7). Ergo jura omnia , quae pro sua natura societati competunt , prodeant ex fine necesse est:

Hisce praenotatis *potestatem*, seu complexionem jurium, quae cuilibet societati perfectae *pro ejus natura* competit , jam exponimus , et primo quidem eam , quam *in suos* habet, deinde eam, quam *in extraneos*.

(*) *Cf. Taparelli op. cit.* §. 341 *et seqq.*

ARTICULUS PRIMUS

De potestate, quae pro ejus natura societati perfectae in suos competit.

8. Potestas, quae pro ejus natura societati perfectae in suos competit, generali hac regula continetur. *Ut, quae sunt necessaria ad finem plene consequendum, exigere jure possit; quae non sunt necessaria, non possit; quae vero necessaria sunt, sed pertinent ad ordinem quendam superiorem, ea per se ordinare et determinare non valeat.*

9. *Probatur* 1.ª *pars* Jus aliquid exigendi correlativum est officio, quod alteri parti inest, illud praestandi. Atqui pro natura societatis singulis ejus membris inest officium sponte susceptum, si societas sit voluntaria, legitime impositum, si necessaria, conferendi in societatem vires suas ad ea comparanda, quae sunt necessaria ad ejus finem plene integreque assequendum (6). Ergo societati pro sua natura inest jus eadem ab illis exigendi.

10. *Ob.* Nullum jus est exigendi conatum ad id, quod est moraliter impossibile: Conatus autem ad plenam finis assequutionem , spectata hominum conditione , est conatus ad impossibile. Ergo jus exigendi talem conatum, ut, quae necessaria sunt ad plenam finis assequutionem, praestentur, nullum esse potest.

R. Conatus ad perfectionem actu apprehendendam est conatus ad impossibile *conc.* Conatus accedendi ad perfectionem per indefinitum graduum numerum pro variis circumstantiis statuque societatis est conatus ad impossibile *Nego.* Hinc sequitur, ut legislatoribus id instar regulae esse debeat: licet per se potestatem habeant exigendi quae ad plenam finis exequutionem necessaria sunt, *usum* tamen ejusmodi potestatis *prudentem* esse debere , ita ut praesenti

societatis statui leges contemperent, neque quidquam praecipiant, quod habita illius ratione, sit moraliter impossibile.

11. Ex hac autem prima parte propositionis tria profluunt *corollaria* notatu dignissima, quaeque prae oculis semper habenda sunt:

I. Jus esse societati non modo exigendi, quae sunt *immediate* necessaria, idest ea, quae cum assequutione finis sunt immediate connexa, verum etiam quae *mediate*. Etenim mediata haec necessitas est *vera necessitas*, imo et ordinaria et communior. Sive enim ex imperfectione naturae et voluntatis nostrae, sive ex ipsa difficultate finis, sive caussa impedimentorum, quae intercednnt, vix unquam fieri potest, ut uno actu finis apprehendatur, sed sensim et per quosdam gradus est ad illum accedendum:

II. Cum plura media suppetunt, quorum nullum est necessarium in individuo, aliquod autem est necessarium in genere, jus esse societati eligendi, quod opportunius judicaverit, siquidem hoc ipsum jus est *necessarium* ad finis assecutionem. In ordine enim ad assecutionem finis illud est societatibus plane necessarium, ut inter membra sit vera conspiratio, tum quia id pertinet ad essentiam ipsam societatis (6), tum quia sine hac conspiratione alter alterum impediret, finemque propositum disperderet. At ejusmodi conspirationem, si mediorum electio singulis relinquatur, manifestum est nullam esse, aut saltem permanere diu nullam posse: cum enim hominum actus sint liberi, neque a natura determinati, est moraliter impossibile, eos per se ferri et quidem constanter in verum consensum. Necesse est igitur, jus electionis mediorum pertinere ad ipsam societatem, seu ad illum, in quo societatis jura resident:

III. Ius esse societati judicandi de mediorum necessitate sive quoad qualitatem, sive quoad numerum, suoque

judicio membra sua subjiciendi, nisi forte sit erroneum manifeste, idest sine ulla controversia, atque omnibus circumstantiis perspectis. Etenim hoc etiam ob rationem modo propositam est necessarium. Ratio autem limitationis manifesta est. In ea enim hypothesi totum deficit juris fundamentum (*cf. proximum num.* 12); adeoque nonnisi per accidens membra societatis hujusmodi judicio subjicere se in praxi deberent, hisce videlicet concurrentibus conditionibus: 1.° Ut sine peccato imperata fieri possint (*cf. sequentem num.* 13); 2.° Ut alia quaedam ratio id exigat, ex gr. ut eadem negligi sine perturbatione societatis nequeant.

12. *Prob.* 2.ª *pars., idest quae nullo sub respectu* (cf. supra n. 11) *necessaria sunt ad finem consequendum, eadem a societate exigi pro sua natura non posse.* Fundamentum potestatis, quam pro sua natura societas habet exigendi aliquid a suis, situm est in necessario ejusdem nexu cum ipsius societatis fine, ita ut qui alterum vult, alterum quoque velle omnino debeat (9); Atqui in iis, quae nullo sub respectu ad finem snnt necessaria, ejusmodi nexus non habetur; Ergo in iis, quae nullo sub respectu ad finem sunt necessaria, nullum est societati fundamentum, adeoque nullum jus eadem pro sua natura exigendi.

13. *Prob.* 3ª *pars.* Ius est potestas ad illud, quod ad rationis, adeoque ad ordinis normam competit. (7, IV) Atqui ordini repugnat, ut ea, quae ad ordinem superiorem pertinent, quisquam ordinet, ac determinet. Ergo jus ordinandi ac determinandi ea, quae pertinent ad ordinem superiorem in societate esse non potest.

Ob. Quaelibet societas jus habet ad sui conservationem. Atqui sine ordinatione et determinatione mediorum, quae sint necessaria ad finem consequendum, ut ut sint superioris ordinis, ejus conservatio haberi nequit. Ergo

quaelibet societas jus habet ad ordinationem et determinationem etc.

R. Dist. Maj. Societas jus habet ad sui conservationem, servata subordinatione ad ordinem superiorem *Conc.*, omissa *nego.* Item *dist. min.* Societatis conservatio sine ulla omnino mediorum, de quibus dicimus, determinatione etiam subordinate ad ordinem superiorem, idest per recursum ad eum, cui superioris ordinis cura commissa est, haberi nequit *conc.* salvo ad eundem recursu *nego* - (*). Quamvis autem non licet societati ea, quae sunt ordinis superioris per se ordinare et determinare; nihilominus manifestum est, merito ab ea ad exequutionem urgeri, novisque additis poenis a suis membris exigi, quae ab eo, qui ordinis superioris curam habet, determinata jam sunt: id enim est non contra ordinem agere, sed eundem adjuvare.

14. Jam vero ex praedicta generali regula totum evolvitur potestatis systema, quam perfecta societas habet *in suos;* siquidem adaequata divisio ex ea profluit potestatis ejusdem, quae est in *legiferam*, *in judiciariam*, et in *coactivam*. *Prob.* Ex regula generali tota potestas, quam vi suae naturae societas perfecta habet *in suos*, consistit in jure exigendi, quae necessaria sunt ad finem plene assequendum. Atqui ad finem plene assequendum tria haec tantum requiruntur: 1.° ut media, quae ad finem conducunt, obligatorio modo proponantur: 2° ut, quae proposita sunt, rite, id est juxta eum modum ac sensum, quo fuerunt proposita, applicentur: 3° ut renuentes eadem applicare, vi adhibita, cogantur, impedientes coerceantur; ex quibus primum constituit potestatem *legiferam*, alterum *judiciariam*, tertium *coactivam*. Ergo adaequata potestatis divisio, quam vi suae naturae societas perfecta

(*) *Cf. Cap. 5. De Rescr.*

habet in suos, in legifera, in judiciaria, in coactiva potestate adaequate continetur.

De hac igitur triplici potestatis specie singillatim jam est agendum.

§. I.

De potestate legifera.

15. Potestas *legifera* est potestas proponendi obligatorio modo quae ad societatis finem assequendum sunt necessaria (14). Qua notione posita, hae propositiones ex iis, quae jam dicta sunt, dimanant.

I. *Potestas legifera societati perfectae certissime in suos competit. Prob.* Competit societati perfectae jus exigendi a suis quidquid necessarium est ad finem consequendum (9). Atqui ad finem consequendum pro humani intellectus diversitate, et voluntatis inconstantia, indomitoque cupiditatum aestu in qualibet agentium multitudine necessaria est potestas aliqua, quae habeat jus designandi media, atque omnes ad eadem adhibenda obligandi; qua in re potestas legifera consistit. Ergo potestas legifera societati perfectae certissime competit.

II. *De legum opportunitate aut necessitate competit societati perfectae judicare ac decernere, suaque membra judicio suo subjicere, nisi forte manifeste erroneum illud sit. Probatur* eodem argumento, quo superior propositio: atque insuper iis quae supra *num.* 11. dicta sunt.

III. *In iis, quae pertinent ad ordinem superiorem, nulla est societati legiferae potestas, nisi forte ad urgendam eorundem exequutionem, cum jam determinata fuerunt ab eo, cui superioris ordinis cura commissa est.* Probatur ex dictis num. 13.

16. Hinc autem tota explicatur de legibus theoria. Et 1.° quidem notio ipsa legis ex dictis manifesta est. Patet

enim ex iis, legem esse propositionem alicujus medii sive positivi sive negativi obligatorio modo ab eo factam, in quo societatis potestas residet, ad ipsius societatis finem sive immediate sive mediate (11 , I.) assequendum sine perturbatione ordinis superioris. Quod si medium propositum fuerit *positivum*, patet legem in jubendo esse, idest *affirmativam* esse; si *negativum*, esse in vetando, idest esse *negativam*; sin aliquid lex permittat, tum profecto id agere, ut declaret, illud fini societatis minime obstare, simulque e re publica esse , ne is , cui illud permissum est , in ejusdem usu turbetur, qua ex parte est in vetando, proindeque negativa. Lex igitur recte definitur: *Regula rationabilis agendi in ordine ad finem societatis ipsius membris obligatorio modo proposita ab eo, in quo ejusdem potestas residet*. Ex quo patet, *materiam* legis esse regulam ipsam agendi, quae proponitur, duplici hac qualitate praeditam, nimirum 1.° ut sit rationabilis, idest honesta ordinique conformis , 2.° ejusmodi ut conducat ad finem societatis ; *formam* autem ipsam regulae propositionem , idest sufficientem significationem societatis membris factam per modum obligationis ab eo, in quo societatis potestas residet. Quamobrem lex nulla erit *ex defectu materiae* , si regula proposita alterutra ex praedictis qualitatibus , idest honestate et aptitudine conducendi ad finem manifeste (11) careat: erit autem nulla ex *defectu formae* 1.° si regula non fuerit sufficienter proposita, seu promulgata; 2.° si fuerit proposita per modum consilii, non autem per modum obligationis; 3.° si ab alio proposita fuerit, quam ab illis, in quibus societatis potestas legitime residet.

17. Hinc plura habes corollaria. Et primo quidem ex iis, quae de *forma legis* dicta sunt, haec dimanant:

I. Promulgationem legis rite esse factam, si ejusmodi sit , ut legis notitia diffundi ad omnes *moraliter* possit. Quae enim talis est , vere *sufficiens* habenda est ; prae-

sertim cum *ex parte legislatoris* vera sit impossibilifas eam *physice* singulis faciendi (*); *ex parte* autem *subditorum* vera incumbat obligatio leges cognoscendi (**). Unde facile haec intelliges:

a) Primam legis propositionem *authenticam* quidem esse debere, idest ita factam, ut dubitari non possit, eam ab illo prodiisse, in quo societatis potestas residet ; at ejus *propagationem* nullo modo:

b) Non immerito apud omnes gentes aut semper, aut saltem ut plurimum servata haec fuisse: 1.° ut legibus aetate majorum promulgatis etiam posteri obligentur; 2.° ut litteris publice expositis promulgatio fiat, licet litteras plurimi nesciant, plurimi autem prodire in publicum ad legendum non possint; 3.° ut una tantum in urbe unoque in loco (quod saltem de republica Romanorum constat) leges non raro propositae sint (***):

II. Repugnare notioni legis, ut acceptatio populi necessaria habeatur, quo possit vim suam exserere. Etenim pertinet ad formam legis, ut *per modum obligationis* sit proposita (14 , 15 , et 16) : non esset autem , si liceret illam rejicere. Ergo, si quando requiritur acceptatio populi, id esse aliter nequit, inquit Suarez *L. I. C. XI. de leg. n.* 6, nisi aut propter imperfectam potestatem principis, quia ex peculiari suae societatis constitutione sub hac dependentia recepit potestatem, aut ex ejusdem benignitate, qui absoluta sua potestate uti nolit (****).

18. Ex iis vero, quae de *materia legis* dicta sunt, haec consequuntur:

(*) *Cf. Cap. 1. de Postul. Praelat.*

(**) *Cf. Cap. 3. De Regulis Juris in 6.*

(***) *Cf. Zaccaria Dissert. inscripta: Comandi chi può, obbedisca chi deve: Num. XV, et seqq. Suarez De Legibus Lib. 1, Cap XI; et Lib. IV, Cap. XV.*

(****) *Cf. Zaccaria op. cit. Num. XI, et seqq.*

I. Licet sit injusta, adeoque irrationabilis, proindeque *ex defectu materiae* nulla ea lex, quae manifeste laedit jus verum, eam tamen ejusmodi non esse, quae offendit jus ceteroqui verum, sed eo in casu vigere desinens ex concursu boni, jurisque superioris; quia ejusmodi in casu esse jus desiit (*).

II. Si qua lex initio rationabilis, deinde, circumstantia aliqua accedente, aut honesta esse, aut conducere ad finem desiit, eam non modo posse, verum etiam debere abrogari, aut mutari; quia rationabilis esse desiit, adeoque periit ex defectu materiae.

III. Si qua lex sit per se et respectu societatis rationabilis, respectu autem alicujus minus rationabilis, recte posse illum eadem solvi seu dispensari, nisi tamen bonum publicum obstet (*cf. heic.* I).

19. Potestate legifera ita constituta ac declarata, firmissime simul constituta sunt cetera omnia, quae in societatibus praecipi solent aut possunt, et de quibus Iuris publici scriptores seorsim agere consueverunt; ex. gr. jus exigendi tributa, aut etiam publica quaedam praedia constituendi, unde societatis necessitatibus consulatur, et quidquid ad eorundem bonorum administrationem pertinet; jus constituendi minores magistratus, eorumque jurisdictioni certum locum definiendi, jus interdicendi quidquid societati ejusque fini perniciosum esse existimatur, ex. gr. lectionem pravorum librorum, aliaque sexcenta. Cum enim haec omnia nihil aliud sint, nisi totidem *media* sive positiva sive negativa ad finem consequendum, hinc omnia continentur in potestate legifera, quam in hoc ipso consistere diximus, ut media ad finem necessaria proponat ac praecipiat (14, et 15).

(*) *Cf. Taparelli Saggio teoretico di Dritto Naturale Num.* 361, cujus loquendi formula, licet diversa sit, eodem tamen recidit.

Jam igitur ad ipsam applicationem mediorum gradus est faciendus, idest ad potestatem, quae de illa judicat, seu *ad potestatem judiciariam*.

§. II.

De potestate judiciaria.

20. Potestatis *judiciariae* hoc proprium esse diximus, efficere, ut media proposita applicentur rite, idest juxta eum modum ac sensum, quo per potestatem legiferam sunt proposita (14): quod quidem duo involvit *judicia*, alterum de vero legum sensu, alterum de sociorum actionibus, utrum nimirum praedicto legum sensui conformes sint, necne: unde ejusmodi potestas recte *judiciaria* appellatur. Quibus praemissis, sequitur

Propositio. Competit societati perfectae potestas judiciaria.

Prob. Competit societati perfectae jus exigendi a suis quidquid necessarium est ad finem consequendum (9). Atqui ad finem consequendum necessarium est, media per potestatem legiferam proposita rite applicari; id autem spectata rectae applicationis natura, humanique intellectus diversitate, perversarumque cupiditatum aestu, quo non raro transversum agimur, fieri nequit, nisi in ipsa societate potestas sit, cui parere omnes teneantur, de vera justaque mediorum applicatione tum in se, tum relate ad sociorum actiones judicandi; qua in re potestas judiciaria consistit. Ergo competit societati perfectae potestas judiciaria.

a) Confirmatur Propositio quoad primam potestatis judiciariae partem, idest competere societati perfectae jus cognoscendi de vera justaque mediorum applicatione in se spectata, quatenus nimirum ad eum modum ac sensum fa-

cienda sit, quo eadem media per potestatem legiferam fuere proposita. Ejus est cognoscere de vero legum sensu, cujus est ferre leges, tum quia nemo melior interpres est, quam ipse sui, tum quia jus cognoscendi de legibus cohaeret necessario potestati legiferae, quae inutilis fieret, si alteri independenter a legislatore arbitrium concederetur eas ad sensum suum detorquendi. Atqui societati competit in suos potestas ferendi leges; ergo etiam potestas cognoscendi de legibus.

b) Confirmatur quoad alteram partem, idest competere societati perfectae jus cognoscendi de sociorum actionibus, utrum vero legum sensui conformes sint. Ejus est cognoscere de actionum conformitate vero legum sensui, cujus est verum legum sensum determinare. Atqui ejusmodi potestas societati perfectae ex dictis competit; ergo etiam altera.

21. Hinc habes duo haec corollaria:

I. Potestatem mere *arbitralem*, idest sine facultate cogendi, cujusmodi est illa, quam *arbitri* exercent, idest privati illi judices, qui ab iis, qui judicio contendunt, electi sunt, haberi non posse in perfecta societate sufficientem; quia ejusmodi potestas, utpote tantum *directiva*, non autem *coactiva*, nihil impedit, quominus unusquisque pro sua libidine privataque utilitate se gerat, adeoque efficere non valet, ut omnes ad eum tantum modum ac sensum media applicent, quo a potestate legifera proposita sunt:

II. Neminem esse posse judicem in causa propria; praesertim cum judicia nostra, quando agitur de rebus nostris, cupiditati magis, quam aequitati facile faveant. Nihilominus societatis princeps in iis rebus, quae ad ipsum, qua talis est, pertinent, verus est judex; tum quia repugnat eundem sub eo ipso respectu aliis subjici; tum quia pertinet ad conservationem societatis, et ad finis assequutionem, ut is, in quo societatis jura plene resident,

habeat jus ea imperandi, quae sibimetipsi opportuniora videntur, suoque judicio ceterorum judicia subjiciendi (11).

§. III.

De potestate coactiva.

22. *Propositio.* Competit societati perfectae potestas coactiva.

Prob. Ad societatis finem obtinendum non est sufficiens potestas *mere directiva*, idest potestas quaedam magisterii, quae media indicet, modumque ea adhibendi commonstret, sed necessaria est potestas vere *coactiva*, quae contumaces, vi externa adhibita, coerceat, sive illi renuant applicare media, quae per potestatem legiferam proposita sunt, sive nolint decretis potestatis judiciariae eadem rite applicari jubentis parere, sive denique societatis finem, aut mediorum oeconomiam quoad alios impediant: siquidem homines non ignorantia tantum, verum etiam malitia et contumacia societatem turbare solent; neque etiam desunt, qui naturalis vitii necessitate id faciunt: malitia autem et contumacia, multoque magis naturalis necessitas nonnisi vi externa opposita cohiberi potest. Ergo competit societati perfectae potestas coactiva.

a) Confirm. Societati perfectae competit potestas legifera (15) et judiciaria (20) Atqui utraque potestas exigit potestatem coactivam (16, 21); secus enim foret inefficax. Ergo etc. (*)

23. Hinc potestatis coactivae theoria facile explicatur. Et primo quidem naturale fundamentum dignoscitur potestatis coactivae, quod est necessitas tutelae ordinis socialis, ne

(*) De potestate coactiva Ecclesiae consuli potest *Zacaria Dissert: inscripta « Comandi chi può etc » Num. XXII usque ad finem*; et *Bianchi Della esterior polizia della Chiesa Lib. I. Cap. V. §. VI.*

finis assecutio impediatur; quandoquidem haec est unica ratio sufficiens ejusmodi potestatis (22 *collatis* 7, *IV*, 12, *et* 14).

24. Perspicitur deinde, quae sint personae, in quas potestas coactiva exerceri potest; nimirnm in omnes, a quibus socialis ordo laeditur, aut in discrimen vocatur; proindeqùe

I. In omnes, qui malitia et contumacia sua socialem ordinem opere, ac pravis exemplis turbant:

II. In eos, qui vitio naturae id faciunt: unde jus segregandi morbo pestilenti infectos, dementes recludendi etc.

III. In eos, de quibus certitudine quadam morali judicari potest, socialem ordinem eos turbaturos esse: unde leges de vagis, de otiosis etc.

25. Denique totum juris criminalis sistema inde explicatur; in quo quidem, ne praeter necessitatem multi simus, pauca quaedam, quae opportuniora sunt, delibabimus. Itaque

I. Apparet notio criminis et poenae. Hinc enim patet, *crimen* esse actionem, vel injustam omissionem auctori suo imputabilem, quae ordinem socialem turbat: imputabilem, inquam, quia *crimen* differt a ceteris actionibus, quae potestati coactivae item subsunt, sed ex vitio naturae, ac necessitate oriuntur. *Poenam* autem manifestum est esse *malum* passionis, aut privationis delicti caussa etiam in iuvitos auctoritate publica inflictum, ut omnes a perturbando societatis ordine deterreantur. Ex quibus sequitur:

a) Ad *crimen* non pertinere neque actionem, quae a libera voluntate non dimanat, neque actionem, quae ordinem socialem, idest finem et oeconomiam mediorum non turbat, licet alio sub respectu prava sit:

b) Peccatum *tacita mentis cogitatione* patratum non esse delictum, licet aliqua ratione in lucem veniat; dummodo

de societate non agatur, ad cujus finem pertineat etiam privata uniuscujusque institutio:

c) *Propagationem doctrinae*, quae tendit ad laedendum ordinem socialem, esse verum delictum:

d) *Conatum externum* ad delictum, cum tranquillitatem socialis ordinis turbet, esse verum delictum, licet consummato multo levius:

e) *Poenam* nihil aliud esse, nisi medium ad conservationem ordinis obtinendam:

f) *Poenitentias*, seu poenas, ad quas suscipiendas peccatorum rei per se accedunt, eatenus poenas appellari posse, quatenus ab auctoritate publica ita imponantur, ut recusari nequeant, cujusmodi ex. gr. fuere poenitentiae publicae ecclesiasticae, quas excommunicationis metu suscipere ii, qui deliquerant, adigebantur.

II. Apparet origo, fundamentum et finis poenarum : *Origo* scilicet et fundamentum est necessitas tutelae ordinis socialis; *finis* conservatio ejusdem ordinis, ad quam tutela natura sua ordinatur. Etenim jus infligendi poenas praecipua pars est potestatis coactivae. At origo et fundamentum potestatis coactivae est tutela ordinis socialis (23); proindeqne ejus finis ejusdem ordinis conservatio. Ergo etc.

a) Ob: I. Ad finem poenarum pertinere debet 1.° Reparatio personae laesae; unde poenae reparatoriae; 2.° Emendatio delinquentis; unde poenae medicinales; 3.° Vindicta laesae honestatis, quam natura ipsa postulat, quae in improborum felicitate aegrescit et indignatur. Ergo non in sola ordinis socialis tutela fundamentum et finis poenarum collocari potest.

R. Ad 1^m^ et 2^m^ *Dist.* quatenus ea postulet finis, adeoque ordo ipse societatis, de qua agitur, *conc. ant.* absolute *nego ant.* Inde porro est, quod poenarum medicinalium usus adeo frequens est in Ecclesia, quia nimirum

in ejus fine privata etiam uniuscuisque institutio continetur.

Ad 3^m *Resp.* 1. *Nego*, dummodo agatur *de mera honestatis laesae vindicta citra ullam necessitatem ordinis socialis.* Mera enim honestatis vindicta pertinet ad ordinem supremum, et judici Deo reservatur. Ad confirmationem *Dist.* Naturalis hominum in scelestorum felicitate aegritudo, et indignatio necessitatem indicat alicujus poenae saltem in futura vita a judice Deo infligenda *conc.* secus *nego.*

Resp. 2.° *Dist.* quatenus vindicta laesae honestatis conjungitur cum necessitate sensus moralis, sine quo socialis ordo diu conservari nequit *conc.* secus *nego.*

b) Ob 2. Si fundamentum juris poenalis in sola socialis ordinis tutela constituendum est, sequitur, puniri non posse 1.° delictum, quod iterari nequit; 2.° delictum, quod omnino praeterierit, idest cujus nullum extet vestigium: ejusmodi enim delicta laedere socialem ordinem nequeunt. Haec autem admitti non debent. Ergo etc.

R. Nego maj. quoad utramque partem. Etenim ratio ordinis socialis contrarium exigit. Nisi enim ejusmodi delicta puniantur, ansa, liberque aditus improbis datur 1.° perpetrandi *in alia quadam specie* delicta, quae nequeant iterari; 2° cetera etiam delicta ea scilicet spe, se deinceps curaturos, ut perpetrati criminis vestigium nullum supersit, et omnino obliteretur. Neque enim existimandum est, poenas ad restituendum tantummodo ordinem turbatum institutas esse, verum etiam et quidem maxime ad ceteros deterrendos, ne in futurum turbetur.

III. Apparet, quae esse debeat materia, qualitas, et proportio poenarum; nimirum talis, quae conservationem ordinis socialis certo pariat.

Prob. Poena nihil aliud est, nisi medium ad conservationem ordinis obtinendam (*heic* I. *e*). Atqui materia,

qualitas, et proportio mediorum determinanda est a finis necessitate, idest talis esse debet, quae finem certo pariat (7, II). Ergo etc.

IV. Ut alia minus necessaria omittam, quae item ab eodem principio deducuntur, cujusmodi ex. gr. sunt 1° reliquae poenarum conditiones, ac praesertim ut certae sint et inevitabiles; 2° jus aliquando concedendi veniam; 3° limites ejusmodi concessionum; siquidem per accidens fit aliquando, ut venia delicti sive directe sive indirecte conferat ad bonum, atque ordinem publicum, cui bono cum nocere incipiat, tum certe jus eam concedendi deficit; his, inquam, et aliis omissis, ex eodem principio etiam perspicitur *necessitas carceris et vis armatae*; siquidem sine carceribus et vi armata neque ordinis socialis securitas certo haberi potest, neque ipsa exerceri potestas coactiva.

APPENDIX.

26. Ex hoc toto articulo, praesertim vero ex numero 14 sequitur, si quid juris societati tribuatur, quod ad triplicem illam potestatem, quam exposuimus, reduci nequeat, id nomine juris perperam honestari. Quapropter, cum audis ex. gr. *Dominium eminens Principis in civium bona*, id per se et ordinario scias *improprie* dici, quatenus scilicet *Dominii* nomine intelligitur jus leges ferendi de singulorum bonis, prout exigit societatis finis: quod quidem ad potestatem legiferam pertinet (19). Dixi autem *per se et ordinario*; potest enim concipi gens aliqua subacta armis, et ad statum servitutis hac lege redacta, ut dominium eminens agri ad principem victorem fuerit devolutum, cujusmodi saepe fuit jus barbarorum, qui Romanum imperium occuparunt. (*)

(*) *Cf. Soto De just. et jure Lib. IV Art. 1. Concl. 1.*

ARTICULUS II.

De potestate, seu de juribus perfectae societatis in extraneos.

27. Extraneus societati is dicitur, qui est extra societatem, seu qui non est illius membrum. Triplici autem modo extraneus quis esse potest, *ex toto, ex parte*, et *per quandam abstractionem*. Ex toto, seu absolute extraneus ille est, qui nulla ex parte ad societatem pertinet. Extraneus ex parte ille dicitur, qui ex altera parte societati devinctus est, ex altera ad illam non pertinet; cujusmodi est ex. gr. qui in societatibus necessariis (*) poenae caussa extra societatem actus sit, neque tamen solutus fuerit obligatione redeundi, neque a cura et potestate Magistratus eundem emendandi. Denique qui plurium societatum eodem tempore sit membrum, is prout consideratur huic vel illi societati addictus, facta a ceteris abstractione, vi ejusmodi abstractionis extraneus ab hisce recte appellatur. Exordiamur a tertia hac specie, quippe quae ad rem nostram maxime pertinet.

§. I.

De potestate societatis perfectae in eos, qui tantum per abstractionem extranei sunt.

28. Cum plures societates inter se diversae iisdem mem-

(*) Non abs re erit adnotare societates *necessarias* eas dici, a quibus se abstinere sine piaculo non licet; *voluntarias*, quibus sese adscribendi obligatio nulla est. Unde patet, *Ecclesiam Christi* societatem esse *necessariam*. Eidem enim adhaerendi necessitas ita omnibus incumbit, ut eos, qui renuerint, supplicium maneat aeternum.

bris constant, manifestum est, eas rationem habere plurium atque inter se diversarum *obligationum*, quae eidem subjecto inhaerent. Neque enim aliud est *societas*, nisi hominum multitudo hoc sub respectu considerata, quod *mutuam obligationem* iidem susceperint sive ultro, sive imperio ejus, qui eam imponere legitime potuit, conferendi vires suas ad certum finem consequendum (6). Iam vero obligationum vis, quae eidem subjecto eodem tempore inhaerent, diversa plane est pro diverso earum statu, sive *concordiae*, quum nimirum utraque simul esse et vigere potest, sive *conflictus*, cum altera alteri ita adversatur, ut esse simul nequeant. Ergo de hujusmodi etiam societatibus idem statuendum est; proindeque ad alterius in alteram recognoscendam potestatem primum de iisdem agendum est, prout sunt in statu *concordiae*, deinde prout sunt in statu *conflictus*.

QUAESTIO I.

De potestate societatis perfectae in eos, qui tantum per abstractionem extranei sunt, quatenus altera societas, cui sunt devincti, in statu concordiae cum illa est.

29. ***Propositio* 1.ª** Ex duabus vel pluribus societatibus, quae iisdem membris coalescunt, quatenus in statu concordiae sunt, nulla debet aliam impedire.

Prob. 1. Ejusmodi societates rationem habent plurium obligationum eidem subjecto inhaerentium (28). Atqui ex pluribus obligationibus eidem subjecto inhaerentibus, quatenus in statu concordiae sunt, omnes observari debent, adeoque nulla debet aliam impedire. Ergo etc.

Prob. 2. Status concordiae inter plures societates iisdem membris coalescentes supponit, singularum finem salvum ac liberum esse, neque ab aliis impediri. Atqui

salvo fine, nulla praeterea societati licet perfectae est potestas (12). Ergo in statu concordiae societati licet perfectae nulla est adversus aliam potestas; adeoque nulla debet aliam impedire.

30. *Propositio* 2.ª Ex duabus societatibus invicem coordinatis ea, quae subordinata est, debet, quantum in se est, auxilium ferre alteri, quae princeps est; haec autem, nisi ratio finis proprii aliud exigat , suppetias ferre ei, quae est subordinata, minime tenetur, nisi forte ex motivo charitatis.

Et primo quidem animadvertendum est, societates coordinatas eas a nobis dici, quae ita inter se connexae sunt, ut finis alterius habeat rationem medii ad alterius finem. Qua notione praemissa

a) *Prob.* 1.ª *pars*, i. e. societatem subordinatam societati principi auxilium ferre debere. Societas subordinata respectu ejus, quae princeps est, habet rationem *medii*, quippe quae habet finem habentem rationem medii respectu finis alterius (cf. 7). Atqui medium vi suae naturae debet vires suas dirigere, idest auxilium ferre fini, ad quem ordinatur. Ergo etc. (*)

a) *Prob.* 2.ª *pars*, idest eadem obligatione societatem principem erga subordinatam per se non teneri, nisi aliud exigat ratio finis sui. Cura mediorum eatenus habenda est, quatenus inserviunt fini. Atqui societas subordinata respectu principis habet rationem medii. Ergo ejus cura eatenus a societate principe habenda est , quatenus suo fini inservit.

c) *Prob.* 3. *pars*, idest ex motivo charitatis fieri posse, ut societas dominans citra necessitatem finis sui servienti societati opem ferre debeat. Officium charitatis est, subsidium ferre aliis, idest curare alienum bonum etiam ci-

(*) Cf. *S. Thom. sive Auct. De Regim. Principum lib.* 1 *cap.* 14. *et* 15.

tra utilitatem, ac necessitatem propriam. Ergo fieri potest etc.

QUAESTIO 2.

De statu Conflictus

31. In statu conflictus duae societates esse dicuntur, cum insistere fini suo altera non potest, quin alteram impediat. Jam vero regulae, quibus potestas definitur, quam ejusmodi in casu altera in alteram exercere potest, variae esse debent pro varia societatum confligentium natura, prout illae pares inter se sunt, vel impares. *Pares* inter se dicendae sunt, quae parem finem habent, quaeque proinde non natura, sed numero distinguuntur, cujusmodi sunt duae societates civiles, seu duae nationes inter se independentes: *Impares*, quae imparem finem habent. Ratio est, quia natura societatum ex fine earum adaequato determinatur (7, III). Agemus autem primum de societatibus *imparibus*, deinde de *paribus*.

32. *Propositio* 1.ª Ex duabus societatibus imparibus iisdem membris coalescentibus, quae in conflictum devenerint, ea praevalere debet, quae altioris ordinis finem habet.

Prob. Ex duabus obligationibus eidem subjecto inhaerentibus, quae in conflictum devenerint, ea praevalere debet, quae majus bonum tuetur. Atqui duae vel plures societates iisdem membris coalescentes rationem habent plurium obligationum eidem subjecto inhaerentium (28); ea vero majus bonum tuetur, quae altioris ordinis finem habet. Ergo ex duabus societatibus, quae in conflictum devenerint, ea superare debet, quae altioris ordinis finem habet.

a) *Ob.* Fieri potest, ut ex duabus societatibus simul confligentibus ea vincere debeat, quae finem habet infe-

rioris ordinis: ex. gr. si comaedorum, vel joculatorum collegium artem suam exerceat prope aedes, ubi collegium litteratorum convenire solet, ii profecto ejici a litteratis minime poterunt, etiamsi horum studia illorum strepitu turbentur. Ergo etc.

R. 1.° Mutari statum quaestionis; neque enim heic agitur de societatibus iisdem membris coalescentibus.

R. 2.° *Dist. ant.* Societas, quae finem habet inferioris ordinis, fieri potest ut vincere debeat ratione sui *nego*, ratione altioris cujuspiam societatis, intra quam ea continetur, et cujus jura ejus socii adversae societati objiciunt *conc.* Quae quidem distinctio perspicua fit ex eo ipso, quod propositum est, exemplo. In eo enim Comoedi Litteratis praevalent non qua tales sunt, sed qua *Cives*; siquidem ii in eo casu defendunt *libertatem agendi* quaecumque legibus non vetantur; quae quidem libertas non jure comico, sed jure civico ad eos pertinet. Quapropter ille, de quo agitur, conflictus non inter collegia comoedorum et litteratorum, sed inter collegium litteratorum, et ipsam societatem civilem exortus est. Cum autem finis societatis civilis altioris sit ordinis, quam finis collegii litteratorum, hinc merito eos superatos esse, nostra ipsa regula docet; quae proinde ejusmodi objectione confirmatur potius, quam infirmatur.

33. Hinc nonnulla sequuntur corollaria, idest:

I. In conflictu *Collegii* cum *societate majore*, in qua insitum illud est, hanc vincere, illud vinci oportere. Quod ut clarius innotescat, genuina Collegii notio a spuriis, quae a nonnullis traduntur, separanda est. Itaque

a) Collegii nomine omnium consensu intelligitur societas quaedam minor, et imperfecta respectu alterius societatis, intra quam continetur, quae major est et perfecta: ex gr. societas negotiatorum in aliqua societate civili. Unde sequitur.

b) *Collegium* proprie dici societatem, quae sit pars alterius majoris , adeoque ad eandem naturam pertineat , ejusmodi scilicet finem habens, qui in eodem genere versetur, ac finis societatis majoris , ad eumque , ceu pars ad totum, ordinetur (6, *ibique Nota*); proindeque inferioris prae illo ordinis sit. Dixi 1.° *quae sit pars societatis majoris*. Si enim pars esset alterius societatis , nonnisi hac mediante, comparari cum illa posset. Ex. gr. Inter Collegium Brasilianum negotiatorum et Mexicanam societatem civilem, seu nationem directa institui comparatio nullatenus potest: quia Brasilianum illud negotiatorum collegium est subdivisio quaedam , ut ita dicam , *domestica* societatis civilis, seu nationis Brasilianae, quae respectu extraneorum, sive Mexicani sint, sive alii, est *factum quoddam alienum*, quod curari ab iis non debet: unde fit, ut in praedicta controversia Mexicana societas agere non possit cum Brasilianis, tanquam cum collegio Negotiatorum, sed tanquam cum Brasiliani imperii civibus, adeoque conflictus aestimandus sit extitisse non inter collegium et societatem majorem , sed inter duas societates pares. Dixi 2.° *quae ad eandem naturam pertineat*; id enim ex iis, quae modo dicta sunt, consequitur. Etenim pars ad naturam totius pertineat necesse est. Atque hinc patet, cur ex. gr. Negotiatorum societas collegium dici debeat ejus societatis civilis, intra quam continetur. Etenim eorum finis ad naturam pertinet ipsius societatis civilis, idest ad temporalem felicitatem quaerendam. Cum autem societas civilis totam complectatur felicitatem temporalem , collegium autem Negotiatorum, aliaque ejusmodi collegia partem tantum ejusdem curent; hinc etiam patet, cur 3.° dixi, finem collegii respectu finis societatis majoris *inferioris ordinis esse debere*. Quod quidem ex eo maxime comprobatur , quod absurdum foret, collegium, seu societatem minorem esse, cujus finis sit altioris ordinis, societatem autem ma-

jorem, quae ordine inferiorem finem habeat, cum natura, adeoque intrinseca societatum excellentia pro earum fine aestimanda sit (7). Ex quo seqnitur

c) Falso ex dominio territorii deduci regulam ad dignoscendum, quaenam inter societates dicenda sit *major*, qnaenam vero *minor*, seu collegium; ita scilicet, ut *major* dicatur, quae domina sit territorii, *minor*, quae in illius territorio constituta sit. Haec enim regula pervertit genuinam societatis notionem.

Prob. Ad genuinam societatis notionem pertinet, ut elementum praecipuum ac dominans sit finis, (7, I), elementum autem serviens sint media (7, II). Atqui in hac regula finis negligitur ac postponitur, ratio autem principatus defertur territorio, quod sua natura habet rationem medii. Ergo in hac regnla pervertitur genuina societatis notio.

Ob. Hospitem in territorio alieno dominari contra jus est. Atqui dominaretur, si majoritatis ratio inter plnres societates non ex ipso territorio, sed ex earum fine desnmenda esset. Ergo etc.

R. 1.° *Transeat major, nego minorem et suppositum.* Quod enim in nostro themate duo personarum genera finguntur, id falso fingitur. Heic enim agimus de societatibus, quae iisdem personis coalescunt. Quapropter nulla haec esse potest divisio inter hospites et territorii dominos: eaedem quippe personae sunt, quae totidem officiis adstringuntur, quot sunt societates, quibus nomen dedere; quaeque proinde facultatibus rebusque suis, adeoque etiam territorio suo uti debent ad eadem officia explenda, illndque maxime, quod excellentia et gravitate sua ceteris praeest. Ergo distinctio inter territorii dominos et hospites nonnisi ad fucum faciendum heic ponitur.

R. 2.° *Dist. maj.* Contra jus est hospitem dominari in territorio alieno, in quo activae servitutis jus nullum habet, *conc.*, secus *nego;* et *dist. item minorem* si majo-

ritatis ratio inter plures societates non ex ipso territorio, sed ex earum fine desumenda esset , fieri posset ut societas hospes in alieno territorio dominaretur simpliciter, *nego*; quatenus pro legitima sua institutione, et pro excellentia et gravitate finis sui jus quoddam activae servitutis in eodem territorio haberet jura quaedam ibidem exercendi, quae sint necessaria ad sui conservationem, *conc*.

II. Alterum corollarium, quod ex tradita regula sequitur, hoc est, rejiciendam esse regulam ab aliis propositam , *in conflictu duarum societatum iisdem membris coalescentium eam vincere debere , quae rationem necessitatis pro se habeat, eam vinci, quae ratione tantum utilitatis fulcitur.*

Prob. In ejusmodi regula aut res ponitur extra quaestionis statum, ant falsum adstruitur. Ergo etc. *Prob. ant.* In ejusmodi regula utilitatis nomine aut necessitas omnis excluditur, quatenus scilicet sine ullo detrimento possit societas aliis mediis uti, aut non: si primum, extra quaestionis statum res ponitur; quandoquidem eo in casu nullus extat conflictus; sin alterum, falsum adstruitur; quandoquidem pari modulo societates impares judicantur , et ea scilicet, quae altioris ordinis est, et ea, quae inferioris; quo fit, ut bonum natura majus coaequetur bono natura minori, et societas princeps societati subordinatae, adeoque finis mediis: quae sane non modo falsa, verum etiam absurda sunt. Ergo etc. Quae ut clarius elucescant, haec sunt animadvertenda.

a) Quod *utile* dicitur, id vario sensu accipi posse. Potest enim tale appellari quidquid proportionem habet ad aliquod bonum consequendum , licet *nulla necessitas* sit eodem utendi, eo quod alia praesto sint media eandem proportionem et efficaciam habentia. Id autem cum tale sit, manifestum est, veram conflictus causam constituere non posse, quandoquidem ratio conflictus, quemadmodum di-

ctum est, necessitatem supponit. At alio etiam sensu utile quidpiam dici solet, nimirum si tale sit, quod, eo omisso, non totus quidem finis, sed ejusdem pars, seu perfectio pereat: unde respectu aliorum mediorum, quae majorem habent necessitatem, ita ut, iis omissis, non quidem pars, sed finis totus intereat, utile non absurde dicitur. Ejusmodi autem quod est, etsi *respective* utile tantum dici queat, *in se* tamen necessarium vere esse, unusquisque intelligit: unde sequitur

b) Ea, quae necessaria sunt *ad perfectionem* finis altioris ordinis, respectu *ad totum finem* in se spectatum, qui sit ordinis inferioris, falso atque injuria mere utilia dici, eaque ratione posthaberi. Utrinque enim vera est necessitas: illic quidem ad perfectionem finis altioris ordinis obtinendam, hic ad totum finem quaerendum natura viliorem. Cum autem inter duo bona, quorum aliud excellentius est, aliud vilius, illud praeferendum sit, quod est excellentius, hinc tantum abest, ut ea, quae ad perfectionem pertinent finis ordine altioris, posthabenda sint iis, quae necessaria sunt ad finem ordine inferiorem obtinendum, ut contrarium sit imo statuendum ac tenendum (32): unde patet

c) Societatem perfectam etiam extinguere posse societates minores seu collegia ad se pertinentia, ne ipsa vel levissimum quodpiam detrimentum patiatur: quod quidem a societate civili identidem fieri, experientia ipsa docemur. Et merito sane: tum quia finis collegii est ordine inferior fine societatis perfectae; tum quia collegium respectu societatis perfectae, ad quam pertinet, habet proportionem medii ad finem; cum nihil aliud sit, nisi quoddam adjumentum ad partem obtinendam ejus finis, quem societas perfecta integre complectitur (*heic* I, a, b): unde animadvertendum est

d) Si quando Collegii, seu societatis minoris necessi-

tas iis praevalere debeat, quae ad perfectionem pertinent societatis majoris, id fieri non ratione societatis minoris, sed ipsius societatis majoris, cum qua specie tenus confligit, vel saltem societatis cujusdam utraque excellentioris: ex eo nimirum, quod relate ad illas bonum collegii seu societatis minoris necessarii medii rationem habeat.

34. *Propositio* 2.ª Si quaestio incidat de veritate necessitatis, quam societates inter se confligentes pro re sua asserunt, jus ferendi judicium ad societatem superiorem, seu quae excellentiorem finem habet, pertinet, reservato quoad inferiorem jure ea, quae sui intersunt, exponendi.

Prob. 1.ª *pars.* Absurdum est boni minoris gratia maius bonum in discrimen vocare. Atqui vocaretur, nisi in re dubia judicium societati superiori reservatum esset. Ergo etc.

Prob. 2.ª *pars.* Judicium rectum, nisi libratis hinc inde rationibus, ferri non potest; librari autem rationes non possunt, nisi auditis iis, quorum interest; Ergo etc

35. De societatibus inter se paribus, quae iisdem membris coalescere dicantur, haec animadvertisse satis sit.

I. Ejusmodi societates, quae iisdem omnino membris constent, ne fingi quidem animo possunt. Distingui enim societates nequeunt, nisi natura aut numero. Atqui duae societates pares iisdem omnino membris coalescentes non distinguuntur natura, ex eo quod, cum pares dicantur, eandem naturam et finem habere debent (31); non distinguuntur autem numero, ex eo quod, cum iisdem omnino membris constent, idem habent suppositum. Ergo etc.

II. Si vero non omnia, sed quaedam tantum membra ad duas societates inter se pares pertinere dicantur, ex. gr. si qui sint, qui ad duarum nationum inter se independentium societatem civilem pertineant, ii, si vi collisionis utriusque societatis contraria agere forte jubeantur, alteri quidem adhaerere, ab altera discedere coguntur, quandoquidem discerpi in contrarias partes non possunt.

§. II.

De potestate, seu de juribus societatis perfectae in eos, qui vel ex toto, vel ex parte extranei sunt.

36. Extraneos *ex toto* eos esse diximus, qui nulla ex parte ad societatem pertinent, adeoque nullo nexu cum ea colligantur. Si quae igitur societates ejusmodi inter se sint, de his ita est sentiendum.

I. Duae vel plures ejusmodi societates natura distinctae fingi nequeunt, quae sint *absolute* supremae. Dico absolute supremas, quae sub omni respectu tales sunt, quaeque opponuntur iis, quae dicuntur *in suo tantum ordine* supremae, quae scilicet sub aliquo tantum respectu, idest relate ad ceteras minores societates, quae in suo ordine continentur, supremae sunt, cum tamen relate ad alias societates, quae ad alium ordinem pertinent, inferiores esse possint, prout ordo ille superior sit.

Iam vero duas societates natura distinctas, penitusque inter se extraneas, quae absolute supremae sint, fingi non posse, manifestum est. Etenim natura et excellentia societatum ab earum fine pendet. Atqui inter homines duo fines absolute supremi fingi nequeunt. (*) Ergo ne duae quidem societates etc. Quapropter exemplum duarum ejusmodi societatum, quae inter se penitus extraneae sint, inter eas tantum societates haberi potest, quae uno eodemque ordine continentur, quique simul ejusmodi sit, ut admittat diversos hominum coetus eidem fini seorsim insistere: cujusmodi est ordo politicus, cujus est temporalem felicitatem quaerere, ita tamen, ut admittat plures hominum

(*) *Cf. Taparelli Saggio teoretico di Diritto Naturale num. 6 et seqq.*

coetus, id est plures nationes inter se independentes eidem fini seorsim insistere.

II. *In statu concordiae* societatibus extraneis mutuum jus est, ne altera alteri impedimentum ferat: quandoquidem impedimentum sine ratione sufficiente esset ex eo ipso, quod in statu concordiae res est. Auxilium autem invicem sibi ferre stricto jure non tenentur; quia, utpote extraneae, nullo invicem nexu obligantur; nisi tamen charitatis caussa id jubeat, quatenus omnes universalis hominum societatis membra sunt.

III. In *statu conflictus* pro communi utriusque societatis bono, atque utilitate dirimenda lis est, nisi forte majoris cujuspiam societatis bonum aliud exigat;ex. gr. bonum universalis hominum societatis, quae utpote societas major, vincat necesse est (32).

IV. Si jura dubia sint, communi concordia controversia finienda est; sin minus bello.

V. Fieri potest, ut duae inter se confligant societates ordine supremae, eaedemque invicem extraneae, quarum altera *illegitima* sit, cum tamen *legitimam* se existimet. Eo in casu ab altera, quae vere legitima est, ea jure spernetur; ipsa autem eatenus adversus legitimam societatem praetensa sua jura experietur, quatenus in bona fide maneat.

37. Quod attinet ad *extraneos ex parte*, ii sane ita comparati sunt, ut participes sint conditionis tum eorum, qui *membra* sunt societatis, tum eorum, qui a societate sunt *extranei*. Ergo qua ex parte conditionem habent *membrorum*, iisdem eorum legibus subjiciantur necesse est, eoque pertinent ea, quae dicta sunt toto articulo primo. Qua vero ex parte sunt *extranei*, eoruudem conditionem, ac leges sequantur oportet. Quapropter in eorum controversiis definiendis, circumstantiae particularis casus, qui proponitur, inspiciendae sunt, ex iisque decernendum, utrum legibus

extraneorum, an eorum, qui membra sunt societatis, sint judicandi.

SECTIO II.

DE ECCLESIAE NATURA, DEQUE POTESTATE, QUAE EXINDE EI COMPETIT.

38. *Syllogismi*, qua totum sistema potestatis Ecclesiae concludere aggressi sumus, quatenus *ex primo* ejus fonte, idest ex ipsa Ecclesiae natura eadem eruitur, *propositionem majorem* exposuimus, juribus nempe expositis, quae *perfecta* quaelibet societas habet primum in suos, deinceps in extraneos. Qua sane in propositione, nisi plene nobis Regalistae consentiant, malo eorum fiet. Hoc enim subruto, vel imminuto fundamento, civilis quidem societatis potestas, quam illi exaggerant, subruetur, aut minuetur; quandoquidem aliud, cui innitatur, non habet; potestas autem Ecclesiae mole sua stabit, voluntati scilicet subnixa divini institutoris sui Christi Dei, quo veluti ex altero fonte, primoque longe nobiliore ac firmiore ipsa dimanat. Concedant igitur adversarii necesse est quidquid hactenus affirmatum, ac demonstratum est de juribus societatis perfectae, sive erga suos, sive erga extraneos pro diverso gradu, quem erga illos tenet: officii vero nostri unum hoc modo erit, ut 1° demonstremus Ecclesiam Christi esse societatem perfectam, 2° aperiamus, quem gradum erga alias societates tenet: quae tamen duo antequam doceantur, ipsius Ecclesiae notio, ex qua illa tamquam corollaria dimanare debent, praemittenda est.

39. Porro Ecclesiam Christi esse *societatem ab ipso Christo Deo ita institutam, ut proprius ejusdem finis sit adeptio vitae aeternae, atque ita proprius, ut extra eam acquiri illa nullatenus possit*, res est inter catholicos di-

vina fide certissima. Quapropter hoc etiam, si catholici esse velint, concedendum a Regalistis est: quod si negent, omnis cum iis abrumpenda esset disputatio; quandoquidem disputari de juribus cujuslibet societatis nequit, nisi prius ejusdem natura et praecognita sit, et extra controversiam posita. Essent igitur eo in casu disputationis incapaces: in censu autem habendi essent haereticorum, vel infidelium, quibuscum nulla cum Ecclesia relatio est, nisi quam aut rebelles, aut hostes habent. Si vero catholici sint, quemadmodum de se praedicant, praedictam Ecclesiae notionem admittant necesse est: ea vero admissa, duo haec sponte sequi, 1.° Ecclesiam Christi esse societatem *perfectam*, 2.° relate ad alias esse societatem gradu superiorem, atque omnino *supremam*, protinus videbimus.

ARTICULUS PRIMUS

Ecclesia Christi societas est perfecta.

40. Societatem *perfectam* eam esse diximus, quae est in se completa, adeoque media ad suum finem obtinendum sufficientia in semetipsa habet. (6, *ibique nota*). Habet autem non modo cui *realiter*, verum etiam cui *virtualiter* eadem insunt; ita scilicet ut ab alia societate ea repetere *proprio jure* possit, neque illa facultatem habeat aut ea negandi, aut suo judicio rem dirimendi. Contra si qua societas neque *realiter*, neque *virtualiter* media ad finem obtinendum necessaria in se habeat, sed in eorum oeconomia ab alia societate pendere cogatur, cui integrum sit ea negare, vel saltem judicare, utrum praestari debeant, nec ne, ea profecto *imperfecta* dicenda est. Jam vero quae *perfecta* dicenda sit quaeve *imperfecta*, id duplici ex capite patere potest, vel ex *ejus natura*, vel ex *voluntate ejus institutoris*, in cujus scilicet potestate fuerit, eandem perfectam

constituere: utroque autem sub respectu Ecclesiam Christi societatem perfectam hadendam esse, protinus manifestum fiet.

41. *Prop.* 1. Ecclesia Christi est societas perfecta natura sua.

Prob. Quae societas natura *suprema* est, neque ad aliam societatem ordinatur, ea natura sua est *perfecta*, omniaque proinde media ad finem consequendum necessaria habere in semetipsa debet. Atqui Ecclesia est societas natura suprema , neque ad aliam societatem ordinatur. Ergo etc.

a) *Prob. major* quoad utramque partem. *Quoad primam* Absurdum est, societatem *supremam* alteri *subesse*, ab eaque pendere. Atqui ita esset, si media sufficientia in se eadem non haberet. Ergo etc.

Quoad alteram partem. Quae ad aliam societatem non ordinatur, non potest in oeconomia mediorum ab alia pendere. Ergo in semetipsa habere ea debet, adeoque esse perfecta.

Prob. Ant. Ceterae societates respectu ejus, quae ad nullam ordinatur , aut ad eandem ordinatae ipsae sunt , aut nexum cum ea nullum habent. Atqui absurdum est, societatem in oeconomia mediorum pendere ab iis, quae ad semetipsam ordinatae sunt, vel quae nullum cum semetipsa nexum habent; Ergo etc.

b) *Prob. min.* Societas natura sua *suprema* ea est, cujus finis est *supremus* (7, III). Atqui Ecclesiae finis est supremus; quandoquidem ejus finis est adeptio vitae aeternae (39). Ergo etc.

Prob. altera pars. Ea societas ad aliam non ordinatur, cujus finis ad alium finem non ordinatur. Atqui Ecclesiae finis ad alium finem non ordinatur; imo ceteri omnes ordinantur ad ipsum; quandoquidem ipse est *ultimus* hominum finis. Ergo etc.

42. *Prop.* 2.ª Ecclesia est societas perfecta ex voluntate divini sui Institutoris.

Duplici via haec propositio probari potest, vel absur-

ditatem demonstrando propositionis contradictoriae , vel positiva testimonia afferendo ejusmodi divinae voluntatis. Itaque sectiones duas hujus propositionis instituere juvat, quibus scorsim utrumque demonstretur.

Prop. 2.ª Sectio 1.ª *Absurdum est asserere, divinum Ecclesiae Institutorem noluisse eandem constituere societatem perfectam. Prob.* Absurdum est, Christum Deum Ecclesiae suae sufficienter non providisse. Non providisset autem , nisi talem potestatem eidem dedisset, quae media omnia ad finem consequendum sufficientia complecteretur, quod est societatem *perfectam* constituisse. Ergo etc.

Prob. min. Si media ad finem Ecclesiae consequendum penderent ab alia societate , idest a societate civili, 1.° recta Ecclesiae administratio fere precaria esset; 2.° ejusdem unitas pro varietate consiliorum variarum societatum civilium in perpetuo discrimine versaretur; 3.° per tria priora secula, hodieque etiam in regionibus infidelium Ecclesia ipsa suis hostibus fuisset dedita. Atqui id profecto est, non bene eidem providisse. Ergo, nisi Christus Ecclesiam suam constituisset societatem perfectam , non bene eidem providisset.

44. *Prop.* 2.ª *Sectio* 2.ª Constat ex positivis testimoniis, Christum Ecclesiam suam constituisse societatem perfectam.

a) *Prob.* 1.° Ex Ss. Litteris. Constat ex iisdem, Christum constituisse in Ecclesia magistratus proprios, eisque dedisse potestatem plenam et perfectam, verbisque expressam amplissimis. Ita scilicet ait Petro Vicario suo, supremoque Ecclesiae capiti *Matth. XVI.* 18. *et* 19. *Tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam: Et tibi dabo claves regni coelorum: Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis: et quodcumque solveris super terram , erit solutum et in coelis.* Nota praesertim illud

quodcumque; et commata illa *erit ligatum et in coelis; erit solutum et in coelis*: quorum primum formulam continet potestatis omnino amplissimae, omniaqne media ad finem consequendum necessaria certissime complectentis: altera autem indicant inter potestatem Petri, et potestatem coelestem nullam aliam esse mediam. Ad omnes autem Apostolos similia prorsus verba dicta leguntur a Christo *Matth. XVIII.* 18.

b) *Probat.* 2.° Traditione ac testimoniis Patrum, qui statuunt 1.° Plenitudinem principatus ac potestatis ad Ecclesiam regendam in proprio ejus magistratu esse, idest in Episcopis. *S. Ign. M. Epist. ad Trall.* « ibi » *Quid aliud est Episcopus, quam is, qui omnem principatum, ac potestatem in Ecclesia obtinet?* 2.° Verum imperium, et civili quidem non modo praestantius, verum etiam perfectius in Ecclesia esse. *S. Greg. Naz. Orat.* 17. *ad Theodos.* « ibi » *Te quoque, Imperator, imperio meo et throno lex Christiana subiicit. Imperium enim et nos quoque Episcopi gerimus: addo etiam praestantius et perfectius.* 3.° Praeter Magistratus Ecclesiae proprios neminem prorsus in Ecclesia quidquam posse, licet ille Rex, aut Imperator sit. *S. Io. Damas. Or.* 1. *et* 2. *de Imag.* « ibi » *Ne tentes, Imperator, Ecclesiasticum statum dissolvere. Ait enim Apostolus: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores: non autem dixit Reges.* Eademque repetit *S. Theodorus Studita*, referente Teocteristo in vita S. Nicetae Cap. 5. apud Bolland. die 3. April. 4.° Subesse imo Ecclesiae in iis, quae pertinent ad ejus finem assequendum, etiam supremos societatis civilis magistratus, dummodo ex grege Christi sint; sique hanc subjectionem excutere aliquando tentaverint, id per summam injuram facere. *Lucifer Calarit. Lib.* 1. *pro Athanasio ad Constantium Imperat.* » *Sed dicis, isto in loco*

(Deut. XVII. 9) *Deo devotissimus Moyses quomodo Sacerdotum fecit mentionem, sic et Judicis. Proba te super nos factum judicem, proba ad hoc te constitutum Imperatorem, ut nos armis tuis ad omnem implendam voluntatem amici tui Diaboli perduceres. Cum probare non possis, quia praeceptum sit tibi non solum non dominari Episcopis, sed et ita eorum obedire statutis, ut si subvertere eorum decreta tentaveris, si fueris in superbia comprehensus, morte mori jussus sis, quo modo dicere poteris, judicare te posse de Episcopis, quibus nisi obedieris, jam quantum apud Deum, mortis poena fueris mulctatus ?* » De qua Luciferi Calaritani doctrina haec pro Ecclesiae libertate contra Constantium Imperatorem scribentis animadvertendum est, eam ab omnibus ejus aetatis Patribus, atque ab aliis deinceps vehementissime esse commendatam: qua de re audisse sufficiat S. Athanasium ita ad eundem Luciferum scribentem « *Accepimus epistolas et libros religiosissimae ac sanctissimae animae tuae, in quibus perspeximus imaginem Apostolicam... magisterium veritatis... doctrinam verae fidei;... traditionem integram Patrum nostrorum, regulam rectam Ecclesiastici ordinis... Videris esse templum Salvatoris, qui in te habitans haec ipsa per te loquitur. . Crede mihi, Lucifer, non tu solus haec locutus es, sed Spiritus Sanctus tecum etc.* » Eadem autem haec doctrina et universim et perpetuo ab omnibus Ss. Patribus, ceu tradita ab ipsis Ecclesiae primordiis, proponitur; inter quos memorandus praesertim est S. *Athanas. Epist ad Monach.*, ubi et ejus, et *Hosii*, et Summorum Pontificum *Liberii* , ac *Julii* et aliorum etiam habes testimonia; tum ceteri, quorum plurimi collecti sunt a cl. Roskovany in suo opere inscripto *Monum. Cathol. pro independ. Potest. Eccles.* qnibus addere juvat extra Patrum seriem ejusmodi virum, cujus quidem magis interfuisset aliter loqui, nisi catholicam veritatem perspectam habuisset. Ipse est Francorum Rex Ludovicus VII;

qui de Friderico I. Imperatore Ecclesiae potestati reluctante ita sapientissime ad Evangelii sensum scripsit, quemadmodum videre est apud Baronium Ann. 1162. n. 10. « *An ignorat praedictus Imperator, quod Dominus noster Jesus Christus, cum esset in terris, B. Petro, et per eum universis successoribus ejus oves suas pascendas commisit ? Nonne audivit in Evangelio ab eodem Dei Filio eidem Principi Apostolorum esse dictum* « Simon diligis me ? Pasce oves meas » *Numquid sunt hic Francorum Reges, vel aliqui Praelati excepti ?* » Quam quidem doctrinae professionem jam antea alii Reges, atque Imperatores piissimi fecerant, ex quorum testimoniis notissima haec sunt, *Constantini* M. apud S. Optatum, *Valentiniani* I. apud Sozomenum, *Honorii* in ejus epistola ad Arcadium fratrem in caussa S. Jo. Chrysostomi, *Valentiniani III.* in Novella de Episcoporum Ordinationibus in Codice Theodosiano, *Theodosii junioris* ad synodum Ephesinam, *Theodorici*, licet hominis haeretici, in IV. Syn. Rom. sub Symmacho Papa, *Justiniani* in Nov. 83. C. 1., *Caroli M.* Can. In memoriam Dist. 19, *Basilii Macedonis* Act. ult. Conc. Constant. IV. an. 869 etc.

c) *Prob.* 3. Definitionibus ecclesiasticis, quas quidem, si catholici sint, detrectare nequeunt Regalistae, et ex quibus 1.° memoranda est Constitutio dogmatica Io. XXII edita X. kal. Nov. anno 1327. adversus Marsilium Patavinum, quae incipit *Licet*, legique potest apud *Raynaldum Continuatorem Baronii an.* 1327. *n.* 27. *et seqq.* Ibi in genere defenditur independentia Ecclesiae a potestate imperatoria, quod est asserere Ecclesiae qualitatem societatis perfectae; in specie autem Ecclesiae ipsi tribuitur, quod maxime proprium est societatis perfectae, jus potestatis coactivae etiam quoad inferendam vim materialem; Marsilius autem, qui haec ipsa negabat, damnatur eam ob rem ut haereticus. 2.° Memoranda est *Bulla Caenae*, quae tot habet auctores et confirmatores, quot sunt summi

Pontifices saltem a Martino V, et cujus firmitati nihil detractum est per cessationem confirmationis ejusdem qualibet feria V. in Caena Domini, multoque minus per declamationes Pseudo-catholicorum (*). Imo quoad doctrinam, de qua nunc agimus, nullo unquam tempore detrahi eidem poterit, cum Ecclesiae doctrina sit immutabilis: quandoquidem independentia Ecclesiae a potestate civili, de qua ibidem agitur, ad doctrinam certissime pertinet. 3.° Memorandae sunt Constitutiones omnes Pontificum Romanorum adversus *Placitum regium*, in quibus eadem Ecclesiae independentia, ut doctrina catholica, gravissime asseritur: quarum quidem constitutionum non paucas collegi in Dissertatione de *Placito regio:* heic autem satis sit memorasse Clementis XI. *Const. Novo semper* 29. *Nov.* 1714, et *Const. Accepimus* 11. *Januar.* 1715, tum Clem. XIII. *Const. Alias ad Apostolatus* 30. *Januar.* 1760, denique Pii IX. *Const. Probe nostis* 9. *Maii* 1853 (**).

45. *Ob.* 1.° ex ratione ac jure sociali contra primum fontem probationis. Potestas, quae ad omnia media sufficentia extendatur, asseri Ecclesiae non potest, quin frequens cum societate civili oriatur conflictus: id autem sine magna perturbatione fieri nequit: unde illud axioma *status in statu repugnat*. Ergo etc.

a) R. 1.° Si quid valeret argumentum, valeret ad expoliandam societatem civilem potestate sua, quia absurdum est rationem magis haberi felicitatis temporalis, quae est finis societatis civilis, quam vitae aeternae, quae est finis Ecclesiae.

(*) Cf. *Zacaria Dissert. inscritpta* « Comandi chi può etc. » n. *VI. et seqq. collatis numeris praecedentibus.*

(**) Cf. *Bellarm. Tract. de Eccl. Lib. De Laicis, cap.* 17; *Suarez De Legib. Lib. IV. cap.* 1, *et* 8, *et Defens. Fid. Lib. III. cap.* 6. *et seqq*; *Zacaria Dissert. inscripta* « Rendete a Cesare etc. ».

b) *R.* 2.° *Conc. maj.* triplici tamen addita conditione: 1.° ut vox illa *frequens* non exaggeretur; 2.° ut non imponatur sistemati, quod vitium sit hominum; 3.° ut ad homines quod spectat, magistratui ecclesiastico non imponatur, quod imo sit vitium magistratus civilis; siquidem antiquissima experientia ab ipsa s. Ambrosii aetate perspectum est, *cupidiores esse Imperatores Sacerdotio, quam Sacerdotes imperio. S. Ambrosius Epist. ad Soror.*

Ad minorem autem *nego*, addita protinus ratione. Ratio est, quia *perturbatio* ibi tantum esse potest, ubi nulla est ratio *ordinis*, idest si coexistentes societates non modo inter se distinctae sint, verum etiam plane disjunctae, nulloque pacto inter se coordinatae. At Ecclesia, Civilisque societas coordiuatae inter se sunt, ita ut civilis societas, ceu mox videbimus, sit Ecclesiae subordinata, quemadmodum vita temporalis est subordinata vitae aeternae. Qnapropter, si qui oriantur conflictus, ita omnia determinata sunt, ut nulla possit, nisi ex hominum vitio, perturbatio exoriri. Praesto enim sunt a jure naturali regulae, quibus et modus et judex designatur ad ejusmodi controversiam, quae inter societatem majorem ac minorem orta sit, facillime definiendam. (32 *et seqq*).

c) Ad confirmationem minoris, idest ad praetensum axioma « *Status in statu repugnat* ».

R. praemissa dictionis *status in statu* declaratione, qua indicantur duae societates iisdem membris coalescentes, quarum utraque *perfecta* sit. Qua posita declaratione, *distinguo*. Status in statu repugnat circa eundem finem *conc.* circa finem diversum *subdist.* si agatur de finibus oppositis absolute *conc.* per accidens *iterum dist.* si nullo modo sint coordinati, *transeat*, si sint coordinati, *nego*. Jam vero haec omnia manifesta sunt: 1.° Ecclesiam non eundem finem habere, ac Societas civilis, sed plane diversum; 2.° Earundem fines non esse inter se oppositos,

sed mirifice semetipsos adjuvare. Cf. S. *Augustinum Epistola* 5. *alias* 138. *ad Marcellin.*, et inter Protestantes *Leibnitz Epist. censoria contra Puffendorf.* §. 6; et inter Catholicos *Nonnotte Dictionaire Philosophique sur la Religion verbo Christianisme Artic. VII.* 3.° Eosdem utriusque fines inter se esse coordinatos, ita ut finis societatis civilis Ecclesiae fini subordinatus sit.

46. *Ob.* 2.° Plena jurisdictio, quantam oportet esse in societate perfecta, complectitur jura, ut ajunt, *Majestatica*, et exigit *territorium*, in quo exerceantur. Atqui Ecclesia 1° non habet territorium; 2° non habet jura majestatica, tum quia est societas spiritualis, proindeque media tantum spiritualia adhibere debet, temporalibus autem abstinere juxta monitum 2. *Tim.* II. 4; tum quia ex praecepto Institutoris Divini ab omni dominatu debet abhorrere *Luc. XXII.* 25. 26; tum quia libertas in fine spirituali persequendo ex dogmate ipso christiano servanda est; unde arma et potestas Magistratus ecclesiastici nonnisi in exhortationibus, in lacrimis, in patientia esse debent 2. *Tim. IV.* 2, 5: cui loco consonat Ambrosius *Serm. contra Auxent.* ubi ait: *Dolere potero, potero flere . . . Talia enim munimenta sunt sacerdotis: aliter nec debeo, nec possum resistere.* » Et Io. Chrys. *Hom. IV. in illud Isaiae: Vidi Dominum*, ubi haec habet « *Sacerdotis est tantum arguere et audacter et libere admonere, non movere arma, non clypeos usurpare, non vibrare lanceam, neque arcum tendere, neve jacula mittere, sed arguere tantum, et constantiam ostendere* »; denique omnes Ecclesiastici Doctores, qui saltem jus gladii Ecclesiae abnuunt. Ergo etc.

R. praemittens, 1.° voce *Majestas* (unde jura Majestatica) intelligi a nobis *imperium*, idest complexionem jurium, quae ad perfectam potestatem pertinent; 2.° Voce *Territorium* intelligi heic locum, ubi societas aliqua veluti activae servitutis jus habet exercendi jurisdictionem

suam, etiamsi civile illius dominium ad alios pertineat (*cf. quae dicta sunt num.* 33. *I. c. verbo Resp.* 2°) quibus rebus praemissis, *conc. maj.* quoad utramque partem: ad minorem autem ita singillatim respondeo.

a) Ad 1^{m}, idest Ecclesiam non habere territorium, eo scilicet sensu, qui mox indicatus est, et de quo heic agitur, *nego*. Jus enim exercendae jurisdictionis ineluctabile est corollarium *legitimae* imo *necessariae* existentiae Ecclesiae, quandoquidem obligatio ejus finem asssequendi omnes obstringit. Posita autem legitima, multoque magis necessaria existentia bujusmodi societatis, quae, ut supra probatum est, et natura sua, et voluntate Divini sui Institutoris independens est et perfecta, carere amplius non potest iis omnibus, quae sint necessaria suae conservationi, cujusmodi praesertim est jus exercendae jurisdictionis (*cf. totum articulum* 1^{m} *Sect.* 1^{ae}). Ergo quemadmodum territorium pertinet ad magistratus civiles, ut temporalem curent suae societatis finem, ita quoque pertinet ad Ecclesiam, ut finem suum, qui est supremus, et cui temporalis subordinatus esse debet, persequatur. Cum autem eo Ecclesiae fine nemo hominum sit, qui non adstringatur, ideoque Ecclesia sit societas natura atque institutione sua *catholica*, hinc totus terrarum orbis est territorium Ecclesiae juxta ipsam divinam voluntatem expressam *Matth. XVI* 15. 16. confirmatam *Act. V.* 29, et alibi. Unde merito S. Bernardus ad Eugenium III. Summum Pontificem *de Consider. L. III. c.* 1. ait « *Orbe exeundum est ei, qui forte volet explorare, quae non ad tuam pertinent curam* » Atque huc pertinet decretum Congregationis S. Officii anno 1621, approbante Innocentio. X, editum, quo decreto *schismatica*, et *haeretica* dicta est propositio, qua affirmatum fuerat, Summos Pontifices, cum suas constitutiones in ea loca mittunt, quae temporali aliorum Principum ditioni subjecta sunt. *in territorio alieno*

legem ferre : quam propositionem iterum reprobavit et damnavit Clemens XI. *Const. Accepimus* 11. *Jan.* 1715.

b) Ad 2^m, idest Ecclesiam non habere *jura majestatica* eo scilicet sensu, qui supra explicatus est, *nego*: quia videlicet Ecclesia, ut mox probavimus, est societas perfecta, adeoque jurium complexio ad eam pertinet, quae propria est societatis perfectae, quae ipsa sunt, ut monuimus, *jura majestatica*.

Ad probationes autem, quae adductae sunt, respondeo singillatim.

c) Ad 1^{am} probationem, nimirum Ecclesiam esse *societatem spiritualem*, adeoque *mediis tantum spiritualibus* uti debere, *dist. ant.* quoad utramque partem. Ecclesia est societas spiritualis quoad finem *conc.* quoad materiam, seu quoad membra, quibus constat *nego*, siquidem non meris spiritibus , sed hominibus constat. Uti autem debet mediis spiritualibus, idest ejusmodi, quae habeant proportionem ad finem spiritualem obtinendum, *conc.* quae in se, et natura sua sint tantum spiritualia, *nego*. Qui enim plane non desipiat, novit homines, (quorum quippe spiritus conjunctus est corpori) moveri, et corrigi, et coerceri, denique ad finem, licet spiritualem, perduci mediis tantum spiritualibus non posse. Materiam autem, qualitatem, et proportionem *mediorum* a finis necessitate determinandam esse, jam diximus supra. (*)

d) Ad 2^{am} probationem, nimirum Ecclesiam abstinere a temporalibus debere juxta illud 2. *Tim. II.* 4· *Nemo militans* etc. *Dist.* Abstinere debet a temporalibus, quae eam removeant a proprio fine *conc.* quae sint media ad finem *nego*. Qua quidem distinctione ipse textus Apostoli explicandus esset, si esset ad rem. Quod autem non sit ad rem, videri id potest apud Theologos. (**)

(*) *Cf. Taparelli Soggio teoretico di Dritto Naturale* §. 1432.

(**) *Cf. Bellarm. de Rom. Pont. Lib. V. Cap. X.* §. *Quinto objiciunt.*

c) Ad 3^am^ probationem, nimirum ab omni dominatu Ecclesiae abhorrendum esse juxta textum *Luc. XXII.* 25. 26. *Dist.* Ecclesiae abhorrendum est ab omni *dominatu*, quatenus hac voce intelligitur *spiritus ambitionis*, qua quispiam alios sibi subjicit, ut privatae suae gloriae, privatisque suis commodis inserviat, *conc.* ab omni *dominatu*, quatenus hac voce intelligitur officium regendi, mediaque ad finem consequendum idonea apte administrandi, *nego*: id enim perinde esset ac dicere, Ecclesiam abhorrere debere ab officio suo, quod non modo impium, verum etiam stultum esset. Eadem autem sub distinctione intelligendum esse objectum textum *Reges gentium* etc. cum ex se patet, tum perspicue etiam confirmatur, si attendas ad caussam historicam illius sententiae, et ad similitudinem petitam a Regibus secularibus, et quod gravius est *Gentium* id est *Infidelium*, qui spiritu ambitionis ac superbiae maxime ferebantur. (*)

f) Ad 4^am^ probationem, nimirum in fine ecclesiastico persequendo libertatem ex dogmate ipso christiano servandam esse, adeoque potestatem omnem coactivam ab Ecclesia excludendam, respondeo haec antea praemonens: 1° hanc objectionem ad duo christianae doctrinae capita referri posse, tum ad illud, quo definitur, libertatem necessariam esse ad veram meriti rationem habendam, adeoque ad finem Ecclesiae obtinendum, tum ad alterum, quo statuitur, libere nullaque vi coactos ad Ecclesiam Christi homines vocandos esse: 2° neutrum ex illis *potestate coactiva*, de qua sermo est, ullo pacto oppugnari; non, inquam, primum, quia libertas necessaria *ad merendum* intelligitur libertas *a necessitate intrinseca*, non autem libertas *a necessitate extrinseca*, id est *a coactione*, quae sane neque rationem meriti,

(*) *Cf. Bianchi Della esterior polizia della Chiesa Lib.* I. *Cap* I. *§. VIII.*

neque proinde ecclesiastici finis assecutionem impedit; imo, ut ab Ecclesia adhibetur, adiuvat quam maxime, ut docet *S. August. Epist.* 185. *alias* 50. *Cap.* 3. *et seqq:* non alterum, quia illud refertur ad eos, qui Ecclesiae membra nondum per baptismum facti sunt, ejusque potestati subjecti, potestas autem coactiva, de qua agitur, circa baptizatos versatur, quorum pascendi onus cum ad Ecclesiam a Christo delatum sit, ea profecto, ne matris negligentioris reprehensionem incurrat (*Prov. XIII.* 24; *XXIII.* 13, 14), et corrigere eos debet, ne pereant, et ne alios perimant, coercere. (*)

Quibus praemissis, *dist.* Ex dogmate Christiano, si sermo sit de habilitate ad merendum vel demerendum, libertas a necessitate in fine ecclesiastico persequendo salva esse debet *conc.* libertas simpliciter a coactione *nego.* Sin autem sermo sit de hominibus ad finem ecclesiasticum, hoc est ad aeternam salutem extrinsecus dirigendis, iterum *distinguo :* libertas a coactione salva esse debet quoad infideles ad Ecclesiam vocandos *conc.* quoad baptizatos, qui Ecclesiae curae ac potestati traditi sunt, *nego.*

g) Ad 5^{am} probationem ex 2. *Tim. IV.* 2. 5., quo loco ajunt, universa Ecclesiae arma restringi ad exhortationes et lacrimas, *nego.* 1° enim Apostoli verba nocent magis, quam favent adversariis: sunt enim et generalia et acria « *Argue, increpa, insta opportune, importune* »; unde media omnia, quae necessitas postulet, complectuntur (*Cf. eundem Apostolum* 1 *Cor. IV*, 21); proindeque 2° quatenus *patientiam*, et *doctrinam*, quae in exhortando sit, laudant, id cum distinctione accipiendnm est, nimirum si necessitas aut justa ratio haud postulet severiora media adhiberi *conc.* exclusive *nego.* Cf. S. Augustinum *Ep. ad Bonif. quae est* 185 *alias* 50, ubi sapienter de patientia Ecclesiae

(*) *Cf. S. August. Epist* 185, *alias* 50; *et Epist.* 93, *alias* 40; *praesertim vero L.* 1 *contra Gaudentium Cap. XIX.*

propria disserit, simulque docet, eam Christum Dominum imitari etiam in poenis physicis a delinquentibus repetendis. Adde 3° in hisce expendendis textibus rationem etiam temporis, quo scripti sunt, non esse negligendam; cum nimirum Ecclesia exercere potestatis suae plenitudinem non poterat, quandoquidem sub infesto vivebat Ethnicorum imperio.

h) Ad 6^am probationem, quae est ex Patribus *Resp.* 1° in genere injuria doctrinam Patrum repeti ex pauculis quibusdam locis unius, alteriusve, iisque a suo contextu et a suis circumstantiis divulsis, cum communis, perpetua, ac disertissima eorundem doctrina, eaque Regalistis penitus contraria jam a nobis relata fuerit.

Resp. 2.° Ad objecta loca tum S. Ambrosii, tum S. Joannis Chrysostomi, ea extra quaestionem nostram excurrere. Chrysostomus enim agit de Sacerdote V. T. Azaria, contra quem, ait ipse, « *Rex* (Ozias) *arma movebat, et clypeos, et hastas, suamque intentabat potentiam* » Ambrosius autem de se ipso, quem Imperator Valentinianus armis et gothis militibus oppugnabat. Uterque igitur agit non modo de casu extraordinario, verum etiam de bello et seditione cienda, quod longissime abest a quaestione nostra. Profecto etiam S. Thomas Cantuariensis diserte affirmavit: *Ecclesiam castrorum more minime esse defendendam*: at relate ad Ecclesiae ipsius independentiam, plenamque ejusdem potestatem ad finem suum consequendum, quae fortissimi illius Martyris sententia fuerit, nemo non novit. Sunt igitur duo haec penitus diversa, Ecclesiam esse societatem perfectam, eandemque honeste posse seditionem adversus proprios Reges ciere. Ratio discriminis est: 1.° quia lege ecclesiastica etiam a caussa sanguinis Episcopi removentur; multo magis a bello gerendo: 2.° Quia, etiamsi ratiocinando velit quispiam concludere, etiam hanc potestatem in perfectae societatis juribus con-

tineri, nihilominus manifestum est, ejusdem exercitium in Ecclesia honestum haberi non posse; quandoqnidem gravissimorum malorum caussa esset et fons. Atque haec quidem mea sententia est, quidquid contra dicat *Bianchi Della Podestà indiretta della Chiesa T.* 1. *pag.* 44 *et seqq. et pag.* 529. *et* 557. (*)

i) Ad 7^{am} probationem, nimirum saltem *jus gladii* ab omnibus ecclesiasticis Doctoribus Ecclesiae abjudicari.

R. 1.° Quoad auctoritatem omnium, ut ajunt, ecclesiasticorum Doctorum, eam falso asseri, cum Doctores ecclesiastici non desint, qui gravissimam etiam censuram ferant adversus eos, qui ejusmodi potestatem Summo Pontifici, et Concilio generali denegant.

R. 2.° Quoad rem ipsam, de qua agitur, immediatum exercitium ejusmodi potestatis lege tantum ecclesiastica et quidem inferioribus Ecclesiae magistratibus interdictum esse. Quod vero pertinet ad supremum Ecclesiae magistratum, idest Romanum Pontificem, et Concilium generale, quorum potestas nulla ecclesiastica lege restringi potest, haec animadvertenda sunt:

a) Hoc sine ullo dubio tenendum esse, saltem *mediate* ejusmodi jus penes eos esse; ita scilicet, ut a catholico Principe jus habeant exigendi, ut ea poena in delinquentes animadvertat, si Ecclesiae necessitas id postulet. Ecclesiae enim non esset satis provisum, nisi ad ea, quae necessaria sibi sunt, verum jus eidem datum esset:

b) Quod vero immediate, cum necessitas postulat, a supremo Ecclesiae magistratu tale jus exerceri non possit, nulla ratione id probari; cum ex jure naturali, ex eo quod Ecclesia societas perfecta est, contrarium imo demonstretur; ex jure autem positivo divino

(*) Cf. *Taparelli Saggio teoretico di Dritto Naturale Nota CXVI.*

nullus afferri possit locus, quo id vere interdictum fuerit; quandoquidem ineptissima sunt, quae objiciuntur sive ex *Matth. XXVI.* 52., ubi Christus Petro, *homini eo temporis privato*, ait: *Converte gladium tuum in locum suum etc*; sive ex 2. *Cor.* X. 4., ubi Paulus vim potestatis suae denuntians scribit : *Arma militiae nostrae non carnalia* (id est non fragilia, ac futilia) *sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum*: parique ineptia vilescit argumentum ex mansuetudine Ecclesiae deductum, quasi vero mansuetudinis virtuti opponatur necessaria justitiae administratio : unum vero illud, quod paullo solidius opponi potest *ex perpetuo non usu*, ad justam probationis vim non assurgit, cum definiri nequeat, an ex potestatis, an potius ex opportunitatis defectu id evenerit, sive quia *ex usu* gravius damnum timeretur, sive quia praesto esset ministerium societatis civilis.

ARTICULUS SECUNDUS

De gradu, quem habet Ecclesia Christi, respectu ceterarum societatum.

47. Ut haec cum ceteris societatibus Ecclesiae comparatio rite instituatur, animadvertendum in primis est, legitimas omnes societates duabus, quae maximae sunt , contineri, Ecclesia ipsa, ac Societate civili.

Prob. Cujuslibet societatis ratio inde dimanat, ut homines , collatis viribus , quaedam a se legitime expetita acquirant, quae soli non possent (6). At quaecumque ab hominibus legitime expetuntur, ea vel aeterna, vel temporali felicitate continentur, quarum alteram Ecclesia complectitur, alteram societas civilis. Ergo quaelibet societas vel in Ecclesia ipsa, vel in Societate civili continetur.

Quapropter societates omnes, respectu habito ad Ec-

clesiam, bifariam dividi possunt, in *omogeneas*, et in *eterogeneas*. Porro *omogeneae* dicendae sunt, quae ipsius Ecclesiae sunt partes, sive totum Ecclesiae finem sub ejusdem regimine complectantur, sive partem; ex. gr. Ordo aliquis religiosus etc. *Eterogeneae* vero sunt appellandae, quae partes sunt societatis civilis, quandoquidem finem ab Ecclesiae fine diversum sequuntur: cujusmodi ex. gr. sunt Collegia militum, negotiatorum. etc.

48. Hinc tria dimanant corollaria:

I. Ecclesiam respectu societatum, quae sibi sunt *omogeneae*, sine ulla controversia ita habendam esse superiorem, ut illae plene eidem subsint: quandoquidem *partes* ejusdem sunt.

II. Respectu earum, quae sibi sint *eterogeneae*, controversiam omnem, quae de iisdem fieri possit, ad controversiam revocari, quae est de majoritate Ecclesiae prae societate civili: quandoquidem ejusmodi societates ipsius societatis civilis sunt partes.

III. Quod ex praedictis corollariis sequitur, totam quaestionem, quae in hoc articulo instituta est, de majoritate Ecclesiae respectu ceterarum omnium societatum, in hanc unam recidere, utrum Ecclesia prae societate civili societas major, seu superior habenda sit. Quod quidem ut distinctius definiatur, triplex animadvertenda est *majoritatis* ratio, tum natura societatis civilis penitus est cognoscenda, ejusque, respectu Ecclesiae, variae species distinguendae sunt.

49. Et primo quidem triplici modo concipi potest primatus alicujus societatis prae alia: 1.° Ut sejunctus sit ab omni jurisdictione in societatem inferiorem; ita ut injuriam haec faciat societati praestantiori, si eam utcumque laedat, sed coerceri ab eadem auctoritate propria non possit: atque haec quidem primatus ratio in suprema societate, quae aliam, ad quam confugiat, non habet, aut

admitti non potest, aut si admittenda esset, ad extraordinariam quandam Dei providentiam, pertineret, qui positive id forte jusserit. 2.° Ut, hypotesi plane contraria, tanta cum jurisdictione sit conjunctus, ut societas inferior *absolute* et *directe* ei subsit, quae dicitur societas major ac superior ; ita ut directe ad societatem majorem pertineat inferiorem rebus in omnibus regere atque ordinare; atque hic modus in eas tantum inferiores societates convenire potest, quae sint omogeneae. 3.° Ut indirectae jurisdictioni sit conjunctus , ita ut societas major nonnisi *per accidens* in societatem inferiorem potestatem suam exercere queat, cum scilicet proprii finis, propriaeve conservationis necessitas id exigit. Hic autem modus societati majori erga eas societates convenit, quae sint eterogeneae. Quae quidem omnia per se clara clariora etiam fient ex iis, quae dicentur.

50. Jam vero ad genuinam quod pertinet *societatis civilis* naturam, quatenus ea talis est, et a societate ecclesiastica distinguitur, haec sunt animadvertenda:

I. Non ita est definienda, ut munus proprium civilis societatis sit omnium civium jura moderari ac pro viribus tueri. In hac enim definitione non unum vitium est, nimirum:

a) Verba *omnium civium jura* ita indefinite expressa locum dare possunt majori potestatis civilis amplificationi, quam ejus ferat natura. *Jura* enim indefinite sumpta omnia complectuntur; adeoque extendi possunt ad *jura religiosa*; unde clandestina quaedam via sternitur pravae illi consuetudini, quam dicunt *Appellationem ab abusu*, cum scilicet in re ecclesiastica si quis se ab ecclesiastico magistratu laesum existimaverit, ad potestatem civilem confugit, ut jura sua adversus Ecclesiam tueatur. Id autem exaggerare est potestatem civilem ultra ejus naturam, si tamen eam accipimus, quatenus talis est, et a societate

Ecclesiastica distinguitur. Distinctio enim aut nulla est, aut in eo est, ut ea, quae ad religionem pertinent, ac proinde etiam judicium de juribus religiosis societatis Ecclesiasticae propria sint. *Cf. Artic. praecedentem, praesertim num.* 43. *et seq.*)

b) E contrario verba *jura moderari ac tueri* sine alio additamento restringunt plus quam aequum est, potestatem civilem. Ut enim verba *jura moderari* benigne accipiamus, nihil aliud significari per ea potest, nisi *potestas judiciaria*, eaque pars potestatis legiferae, qua vera civium jura determinantur. Quod autem additur verbum *tueri*, ea pars additur potestatis coactivae, quae est in civium juribus defendendis: quod vero nihil aliud adjicitur, id indicat, totam civilis societatis potestatem sitam esse *in securitate servanda*, ut jus unicuique suum reddatur. Id autem falsum est. Homines enim per societatem civilem non securitatem tantum et tranquillitatem quaerunt, sed temporalem, quanta obtineri potest, felicitatem.

II. Neque ita societatis civilis natura definienda est, ut ad ejusdem munus ita simpliciter pertineat felicitatem temporalem quaerere, ut *passive*, ut ajunt, se habere debeat ad ea omnia, quae ad religionem ac probitatem pertinent: quod quidem nonnulli formula asperiore quidem, sed simpliciore atque aperta exprimunt ajentes: *legem oportere esse atheam*. Etenim ad ipsam pertinet felicitatem temporalem religionis ac probitatis curam haberi, ita ut, hisce neglectis, illa quoque evertatur: quandoquidem, religione ac probitate exulante, ipsa quoque humana fides, qua societatis foedus colligatur, exulet necesse est (*).

III. Quod ex praedictis dimanat, ita est de genuina societatis civilis natura sentiendum, *ut directe quidem sola*

(*) Cf. *S. Thom. sive Auctor. De Regim. Princ. Lib.* 1. *Cap. XIV*; et quae infra a nobis dicentur *num.* 60.

felicitatis temporalis cura ad eam pertineat, indirecte autem etiam probitatis ac religionis defendendae officium; ita tamen ut *dependenter ab Ecclesia id fiat, quippe quae ea societas est, cui religionis ac probitatis cura directe est demandata*.

51 Denique societatis civilis triplex species respectu Ecclesiae est distinguenda. Quaedam enim ab ejus potestate fere omnino sunt exemptae; eaeque sunt societates civiles *infidelium*: quaedam ecclesiae potestati subjiciuntur quidem, sed ab ea sunt separatae, eaeque sunt schismaticorum atque haereticorum Respublicae : quaedam autem cum Ecclesia conjunctae rite sunt, eique, ut par est, obediunt; eaeque sunt civiles catholicorum societates.

De hisce omnibus dicendum est singillatim, ut non modo Ecclesiae prae societate civili majoritas in genere et fere in abstracto appareat, verum etiam ejusdem vis ac jura, quousque nimirum legitime protendi possint, perspecta, ac rite definita habeantur.

§. 1.

De primatu Ecclesiae ejusque potestate quoad societates civiles catholicorum.

52. Civilis Catholicorum Societas ea re a ceteris distinguitur, quod eadem illa constet hominum multitudine, unde Ecclesia ipsa Christi, idest catholica coalescit : quo fit ut ejusmodi societas reale quoddam corpus ab Ecclesia diversum ac separatum nullo modo constituat, sed ambae simul rationem habeant duplicis foederis atque obligationis eidem multitudini inhaerentis, qua illa scilicet sub imperio magistratus civilis felicitati temporali quaerendae vires intendit, sub imperio autem Ecclesiae adeptioni vitae aeternae; atque ita quidem, ut fateatur,

hanc vitam aeternam ultimum ac supremum esse finem, cui felicitas ac vita tota temporalis subsit, quandoquidem nisi haec fide teneat, neque ad catholicam Ecclesiam pertinere, neque catholico uti nomine ullatenus posset. Civilis igitur Catholicorum societatis ea est vera notio, ut sit hominum coetus, qui temporali felicitati quaerendae ita student, ut profiteantur, eam subesse debere studio felicitatis aeternae, quam sub Ecclesiae Catholicae regimine obtineri tantum posse, credunt. Hisce autem praenotatis, facile erit cognoscere, utrum Ecclesia prae civili Catholicorum societate primatu polleat, et quatenus ejusmodi primatus jura protendantur, ea praesertim si in memoriam redeant, quae de societatibus iisdem membris coalescentibus in genere disputavimus (28, *et seqq.*).

53. *Propositio* 1ª. In rebus temporalibus, et sub respectu finis temporalis Ecclesia nihil potest in societate civili.

I. *Prob. ratione.* Quidquid fit in rebus temporalibus, sub respectu finis temporalis, est praeter finem Ecclesiae. Atqui generalis regula est, societates nihil posse in iis, quae sunt extra finem proprium (12). Ergo etc. (*Cf. etiam quae dicta sunt n.* 29).

II. *Prob. ipsa Ecclesiae doctrina.* S. Gelasius Papa ad Anastas. Imper. « *Quantum ad ordinem pertinet publicae* (civilis) *disciplinae, cognoscentes, imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent religionis antistites* ». Et S. Gregorius M. ad Leonem Isaurum « *Quemadmodum Pontifex introspiciendi in palatium potestatem non habet, ac dignitates regias deferendi, sic neque Imperator etc.* Omitto cetera, cum in re versemur, de qua nulla est controversia.

Hinc autem haec consequuntur

a) Societatem civilem licet ex catholicis conflata sit,

in rebus temporalibus respectu finis temporalis non esse Ecclesiae subordinatam, sed plane esse independentem.

b) Sententias Patrum, quae independentiam societatis civilis respectu Ecclesiae admittunt, ad terminos hujus propositionis esse referendos.

54. *Propositio* 2ª. Quibus in rebus sive per se, sive per accidens ratio seu necessitas concurrit finis spiritualis, idest Ecclesiae, in iis, licet temporales sint, potestatem suam Ecclesia jure exserit, civilis autem societas eidem cedere debet.

I. *Prob. ratione.* Quibus in rebus finis alicujus societatis fini alterius postponi debet, eadem ratione illa debet alteri cedere. Atqui ex doctrina, quae inter catholicos extra controversiam est, in iis rebus, in quibus finis societatis civilis, hoc est temporalis felicitas sive per se sive per accidens confligit cum fine Ecclesiae, id est cum salute spirituali vitaque aeterna, felicitas temporalis, seu finis societatis civilis saluti spirituali, aeternaeque vitae, hoc est fini Ecclesiae postponi debet (52). Ergo etc. (*Cf. etiam quae dicta sunt num.* 32).

II. Prob. Auctoritate Divina ex Ss. Litteris » *Act. V.* 28. 29. » *Praecipiendo praecepimus vobis, ne doceretis in nomine isto, et ecce replestis Jerusalem doctrina vestra, et vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondens autem Petrus et Apostoli dixerunt: Oportet obedire Deo magis quam hominibus* » Quo in loco animadvertenda haec sunt. 1.° Sacerdotes, et seniores, qui erant magistratus nationis judaicae, caussam objecisse boni temporalis, et tranquillitatis publicae « *Vultis inducere super nos sanguinem hominis istius* » 2.° contra ejusmodi bonum temporale, ac publicam tranquillitatem stetisse bonum spirituale, cujusmodi fuit praedicatio nominis Iesu Christi, et constitutio Ecclesiae: 3° in hoc conflictu, Spi-

ritum sanctum per Apostolos aperte edixisse, posthabendam esse tranquillitatem publicam, magisque Deo obediendum esse, quam hominibus. Eodem hoc argumento utitur *Clemens XI. Const. Accepimus XI. Jan.* 1715. Deinde idem adstruunt omnia illa scripturae loca, quae felicitatem temporalem etiam quoad ea, quae magis necessaria sunt (*Matth. VI.* 31. 32. 33.), licet simul carissima (*Matth. V.* 29. 30; *Luc. XIV.* 26), denique totam simul complexive sumptam (*Matth. XVI.* 26) posthaberi praecipiunt vitae aeternae idest Ecclesiae fini.

III. *Confirm. testimoniis et auctoritate Patrum*, quorum unanimis doctrina est, ita finem societatis civilis, ejusque imperium Ecclesiae subesse debere, quemadmodum corpus subest animae. S. Jo. Chrysostomus *in* 2. *Cor. Hom. XV.* « *At vero heic aliud quoque imperii genus est, ac civili quidem imperio sublimius. Ecquod illud est? Quod in Ecclesia viget, cujus etiam Paulus mentionem facit, cum ait: Obedite praepositis vestris et subjacete eis: hoc enim imperium tanto civili excellentius est, quanto caelum terra et quantum inter corpus et animam discriminis est, tantum item ab illo hoc distat.* » S. Gregorius Nazianzenus *Orat. XVII.* « *Submittamus nos tum Deo, tum invicem, tum iis, qui in terra imperant. Deo quidem omnibus de caussis, invicem pro charitatis foedere, principibus propter ordinem . . . At vos quoque (Principes, et Praefecti) imperio meo ac throno lex Christi subjecit. Imperium enim et nos gerimus; addo et praestantius et perfectius si quidem aequum videatur spiritum carni, coelestia terrenis cedere.* « S. Isidorus Pelusiota *Lib.* 3. *Ep.* 449 « *Ex sacerdotio et regno rerum administratio confecta est. Quamvis enim permagna utriusque differentia sit (illud enim velut anima est, hoc velut corpus) ad unum tamen et eundem finem tendunt, hoc est ad hominum salutem* » Ivo Car-

nutensis *ad Henricum Regem Angliae Ep.* 51 « *Quia res omnes non aliter bene administrantur, nisi cum regnum et sacerdotium in unum convenerint studium, Celsitudinem vestram obsecrando monemus, quatenus in regno vobis commisso verbum Dei currere permittatis, et regnum terrenum caelesti regno, quod Ecclesiae commissum est, subditum esse debere, semper cogitetis. Sicut enim sensus animalis subditus debet esse rationi, ita potestas terrena subdita esse debet ecclesiastico regimini. Et quantum valet corpus, nisi regatur ab anima, tantum valet terrena potestas, nisi informetur et regatur ecclesiastica disciplina.* Hugo a Victore *L.* 2 *de Sacr. p.* 2. *c.* 4 « *Terrena potestas caput habet regem; spiritualis potestas habet summum Pontificem. Ad potestatem Regis pertinent, quae terrena sunt, et ad terrenam vitam facta omnia. Ad potestatem Summi Pontificis pertinent, quae spiritualia sunt, et vitae spirituali attributa universa. Quanto autem vita spiritualis dignior est, quam terrena, et spiritus, quam corpus, tanto spiritualis potestas terrenam, sive saecularem potestatem honore ac dignitate praecedit.* » Innocentius III. *in Cap. Solitae de majorit. et obed.* « *Non negamus, quia praecellat Imperator in temporalibus illis dumtaxat, qui ab eo suscipiunt temporalia : sed Pontifex in spiritualibus antecellit, quae tanto sunt temporalibus digniora, quanto anima praefertur corpori* » (Legesis totum illud caput, cujus haec summa est « *Imperium non praeest sacerdotio sed subest.*). S. Thomas 2. 2. *q.* 60. *art.* 6 *ad* 3. « *Ad tertium dicendum, quod potestas secularis subditur spirituali, sicut corpus animae : et ideo non est usurpatum judicium* etc. Eadem vero habet S. Bonaventura *L. de Eccl. Hierarch. p.* 2, et ut alios omittamus, quorum auctoritas magna in Ecclesia esse solet, eadem habent Theologi Concilii Constantiensis, quorum haec verba sunt in condemnatione diffusa articulorum Wicleffi, quae edita est *in Append. Conc. Constant. n. XXIII. ad Art. XII.*

« *Nec licet tali Clerico appellare a judice et foro ecclesiastico ad judicem et forum temporale, cum hoc sit appellare a majore ad minus. Sicut enim se habet spiritus ad corpus, et regio spiritus ad regionem corporis, sic proportionabiliter judex ecclesiasticus ad iudicem terrenum, et forum ecclesiasticum ad temporale ; sicut dicit Ven. Hugo de S. Victore, et Alexander de Hales, et alii Doctores, et sacri Canones.* » Ex quibus testimoniis patet, doctrinam hanc de subjectione potestatis civilis potestati ecclesiasticae fuisse semper in Ecclesia non modo perpetuam, verum etiam ita uniformem, ut fere iisdem verbis semper expressa fuerit.

Hisce autem addi debent ea omnia propemodum infinita , quibus ab Ecclesiae PP. perpetuo docemur bona temporalia, quae sunt finis societatis civilis, esse ordinata ad vitam aeternam, quae est finis Ecclesiae, adeoque eidem servire debere. (*)

55. *Ob*, 1. « *Ecclesia*, inquit S. Optatus *L.* 3. *de Schism. Donatistarum, est in Republica, non Respublica in Ecclesia.*» Ergo Ecclesia a Republica , non Respublica ab Ecclesia pendere debet. *Confirmatur* , inquit Ludovicus Du Pin *in adnot. ad hunc locum*; quia imperium Romanum ante Ecclesiam erat jam constitutum; proindeque non imperium in Ecclesia, sed Ecclesia in ipso constituta est; imo pars ejusdem, ut alii addunt apud Balduinum in hunc ipsum locum, esse deprehenditur, cum in ejus veluti sinu coalescat: ex quibus verbis triplex confici potest argumentum:

1.° Antequam Ecclesia constitueretur, imperium justa libertatis possessione fruebatur. Atqui injustum est, quempiam a justa possessione deturbari. Ergo injustum est ,

(*) *Cf. Suarez Defensio Fid. Lib.* 3. *Cap. V. num.* 2; *et de Legib. Lib. IV. Cap. IX ; Bianchi Della esterior polizia della Chiesa Lib. I. Cap. I.* §. *VI ; Zacaria Dissert. inscripta* « Rendete a Cesare etc. » *Num. XIII a dimidio.*

neque proinde potest asseri, Ecclesiam a libertatis possessione imperium deturbasse, sibique illud subjecisse

2.° Invidiosum est, et ejusmodi, quod arceat homines ab ingressu Ecclesiae, eos per eundem illum ingressum juribus suis mulctari. Atqui, posita doctrina dependentiae Imperii ab Ecclesia, Imperium ad ipsam accedendo suis juribus mulctatum fuisset. Ergo haec doctrina invidiosa est, et ejusmodi, quae arceat homines ab ingressu Ecclesiae; adeoque Ecclesiae ipsi perniciosa.

3.° Non totum parti, sed pars toti servire debet. Atqui Ecclesia saltem distributim sumpta est pars societatis civilis, in cujus sinu coalescit. Ergo non societas civilis Ecclesiae, sed Ecclesia societati civili servire debet.

R. seorsim 1.° auctoritati S. Optati, 2.° argumento; quod ab ejus sententia desumitur, ejusque confirmationibus.

56. Ad S. Optatum quod pertinet

R. 1.° perperam ejus auctoritatem ab adversariis objici, cum ejus mens non ita sit exponenda, ut ab unanimi ceterorum Patrum suique ipsius doctrina dissentiat. Et re quidem vera Optatus tum in eo ipso libro, tum etiam in libro 1. calumniam a Donatistis illatam removere studet, qua illi asserebant, Catholicos subiicere Ecclesiam Imperatori voluisse: unde fit, ut Donatistae inferendo, Optatus calumniam repellendo, manifeste indicent communem et catholicorum et schismaticorum fuisse sententiam, Ecclesiam societati civili subiici nullatenus posse.

R. 2.° directe nonnulla praemittens, unde totus contextus, ex eoque vera Optati sententia appareat. Narrat Parmeniano Optatus, Constantem Imperatorem eleemosynas misisse in pauperes erogandas, eique Donatum (quo ex homine Donatistae nomen acceperunt) maledicta pro gratiis retulisse. Quod factum graviter ipse reprehendens sic ait: «Jam tunc meditabatur (Donatus) potestatibus et regibus inju-

» riam facere, pro quibus, si apostolum audiret, quotidie » rogare debuerat. Sic enim docet B. apostolus Paulus: » Rogate pro Regibus, et Potestatibus, ut tranquillam vi- » tam cum ipsis agamus. Non enim Respublica est in Ec- » clesia, sed Ecclesia in Republica est, *idest in imperio* » *Romano ... ubi et sacerdotia sancta sunt, et pudicitia, et* » *virginitas, quae in barbaris gentibus non sunt, et si essent,* » *tuta esse non possent.* » Quo in loco quatuor haec animadvertenda sunt, ut vera Optati sententia deprehendatur: 1.° Voce *Respublica* non esse intelligendam *societatem civilem* in genere, qualis ea est natura sua, sed *Imperium Romanum*, quale nempe tunc erat ob peculiares suas circumstanstantias: nam ait *Ecclesia in Republica est*, idest *in imperio Romano*; ac deinceps hanc suam Rempublicam distinguit a *societatibus barbarorum*, quae tamen verae societates civiles sunt: 2.° Eo sensu *Ecclesiam in imperio Romano esse*, ab Optato dici, quo sensu eandem in barbaris esse gentibus dici nequeat: nam ait: *Ecclesia in Republica est*, *idest in imperio Romano*, *ubi Sacerdotia sancta sunt, et pudicitia, et virginitas, quae in barbaris gentibus non sunt et si essent, tuta esse non possent* 3.° rationem, cur ait, Ecclesiam esse in imperio Romano, negat autem esse in barbaris gentibus, hanc esse, quod Christiana religio, seu facultas eam libere plenеque exercendi in illo *tuta erat*, in barbaris autem gentibus nullo modo, quod item est manifestum ex verbis mox citatis: 4.° Verbum *Esse* ab Optato heic accipi non ad indicandam *physicam existentiam*, sed potius *civilem*, idest ejusmodi, quae civilium legum auctoritate contra injuriosas adversariorum aggressiones protegatur: negat enim, religionem christianam aetate sua *in barbaris gentibus fuisse*, cum tamen extitisse inter eas physice, certissimum sit; et continuo apertius locutus ait, idcirco dici non posse *Ecclesiam esse in barbaris gentibus*, etiamsi in iis et christiana sacerdotia, et chri-

stiana pudicitia ac virginitas essent; eo quod tuta inter eas esse eadem non possent: unde manifestum est, cum loqui de *existentia civili*, quae scilicet legum civilium patrocinio liberum habeat jurium suorum exercitium una cum vitae securitate et tranquillitate: quod etiam manifestius inde fit, quod tota haec Optati sententia connectitur per causalem *enim* cum illis Pauli verbis *ut tranquillam vitam agamus*. Quibus positis, facile est deprehendere et falsitatem expositionum, quae ab adversariis factae sunt, et veram Optati sententiam: Nimirum

I. Falsum est, quod *Dupinius* ait, Optatum, cum diceret, *Ecclesiam in imperio Romano esse, eo respexisse, quod imperium Romanum ante Ecclesiam Christi fuerit constitutum; atque hoc quidem modo non imperium in Ecclesia, sed hanc in illo esse, idest in eodem inaedificatam esse*; multoque magis falsum est, quod asserit Balduinus, nimirum idcirco dici ab Optato Ecclesiam in Republica esse, quod *Ecclesia pars sit societatis civilis, quippe quae in ejus sinu coalescat*. Utroque enim in sensu dicere Optatus debuisset, Ecclesiam esse in regno Persarum, et in ceteris barbaris gentibus, quandoquidem etiam societates civiles barbararum gentium ante Christum fuere, et etiam in earum sinu, si ita loqui fas est, Ecclesia coaluit. Atqui negat Optatus, eo sensu se loquutum fuisse, qui societatibus etiam barbaris posset esse communis (*cf. superius animadversionem* 2.^{am}). Ergo, Optato ipso judice, interpretationes Balduini et Dupinii falsae sunt.

II. Palam est, Optatum negare, Ecclesiam esse in ea republica, in qua vigeat doctrina Regalistarum. Negat enim Optatus, in ea republica Ecclesiam esse, in qua etiamsi physice existat, liberum tamen jurium suorum exercitium non habet (*cf. superius animadversionem* 3.^{am} *et* 4.^{am}). Atqui in ea Republica, in qua vigeat doctrina Regalistarum, liberum jurium suorum exercitium Ecclesia non habet.

Ergo negat Optatus, Ecclesiam in ea republica esse, in qua vigeat doctrina Regalistarum : ac proinde cum ait, *Ecclesiam in Republica esse*, praesupponit doctrinam contrariam Regalistis.

III. Vera Optati sententia ejusmodi dicenda est.

Optatus ait, *Ecclesiam esse in Republica* idest in ipsa societate civili, quatenus talis est *nego; in imperio Romano*, et in genere in ea republica, quae in paribus circumstantiis versetur, ac imperium illud Romanum, de quo Optatus loquitur, *subdist.* quatenus scilicet Ecclesia liberum in ea habeat exercitium jurium suorum *conc.*, quatenus Ecclesia civili societati supervenerit, ejusve pars dicenda sit, vel in genere sit societas civili societate inferior, ut cum Dupinio , et Balduino Regalistis placet ; *nego.* Quod autem addit, *Rempublicam non esse in Ecclesia*, cum haec propositio, ei, de qua diximus correlativa sit, ab ea lumen accipiat necesse est. Quapropter, cum respectu patrocinii per leges civiles adversus hostium vim sive concessi sive negati Ecclesiam Optatus dixerit *in Republica esse vel non esse* , hinc eodem sub respectu patet , eundem negasse , *in Ecclesia esse rempublicam*; quandoquidem manifestum est, Imperium Romanum, de quo Optatus loquebatur, ad propulsandam suorum adversariorum vim usque ad eam aetatem , in qua Optatus scribebat, non Ecclesiae patrocinio, sed exercitibus propriis uti consuevisse. Quapropter Optati sententiae summa haec est: *Ecclesia adversus hostes suos Reipublicae patrocinio indiget , non Respublica Ecclesiae. Quanta igitur Donati imprudentia fuit qui potentissimum Imperatorem Ecclesiae christianaeque plebis subsidio ultro sese offerentem iniuriis etiam ac maledictis prosciderit.* Quae quidem quantum aliena sint a re nostra, nemo est qui non videat.

Ceterum non est omittendum, ex eo quod asseratur , Ecclesiam habere tutelam suam a Republica (quae scilicet

orthodoxa sit, neque Regalistarum erroribus infecta), non autem Rempublicam ab Ecclesia, nullo pacto sequi, Ecclesiam Reipublicae subesse debere. Praestatio enim tutelae (praesertim debitae, cuiusmodi eam esse videbimus, quam catholica Respublica Ecclesiae praestat) per se nihil aliud est, nisi *medium* ad conservationem alterius. Ratio autem primatus non a mediis, sed a fine desumenda est; ita ut, qui habet naturam medii, servire magis debeat quam imperare. Itaque etiamsi exercitus sit tutela principatus, non principatus exercitus, nihilominus in confesso est, exercitum servire principatui, non principatum exercitui.

57. Resp. ad ipsam sententiam, seposita auctoritate S. Optati, sepositoque sensu, quo ab eo prolata est. Ecclesia, inquiunt, est in Republica, non Respublica in Ecclesia est. Ergo Ecclesia Reipublicae, non Respublica Ecclesiae subjecta esse debet.

Dist. antecedens quoad 1^{am} *partem.* Ecclesia est in Republica formaliter, *nego;* materialiter, *transmitto*; *quoad alteram partem* item *transmitto, et nego cons.* Cujus distinctionis haec per singulas partes ratio est.

I. Ecclesiam non esse *formaliter* in Republica non modo ex eo patet, quod finis utriusque societatis est diversus, verum etiam quia finis Ecclesiae est supernaturalis, adeoque repugnat, ut in fine naturali contineatur.

II. Ecclesiam in Republica *materialiter* esse, idcirco transmisimus, quia per se ac simpliciter id admitti non posset, tum quia Ecclesia una simul est et catholica, ita ut totum orbem terrarum ad instar unius corporis complectatur; adeoque repugnet, eam in singulari quapiam Republica vel materialiter contineri: tum quia in Dei mente, qui utriusque societatis est conditor, prior est Ecclesia, quam societas civilis, quia prior est in ejus mente felicitas hominis aeterna, quam temporalis. Ergo Respu-

blica magis in Ecclesia esse dicenda esset, quam Ecclesia in Republica. Atque haec ratio est, cur etiam alteram partem antecedentis transmittendam esse duximus.

III. Ex eo quod transmittitur, vel etiam concedi velit Ecclesiam in Repubblica materialiter esse, merito id negatur, quod inde sequi adversarii volunt, nimirum Ecclesiam Reipublicae, non Rempublicam Ecclesiae subesse debere: quia materialiter quidpiam capere aut habet rationem *medii* ad existentiam ejus, quod ibi continetur, adeoque servientis instar est, aut cum ratione primatus nullum per se nexum habet. Itaque etsi Rex in populo, non populus in Rege sit, nihilominus non Rex populo, sed populus Regi subest.

R. ad ea, quae ad confirmationem adducta sunt.

I. Imperium, inquiunt, antequam Ecclesia constitueretur, in justa erat libertatis possessione. Atqui injustum est, quempiam a justa possessione deturbari. Ergo etc.

R. 1.° *Nego maj. et suppositum.* Falso enim supponitur, ante Christum Ecclesiam non fuisse. Fuit enim semper, et ab ipsis progenitoribus nostris *quoad substantiam*, idest quoad finem, et quoad officia, quae cum eo conjuncta sunt, eademque semper in fide et meritis Christi fundata fuit (*Cf. Suarez de Fide Disp. IX Sect.* 2. *et S. Thom.* 3. *q.* 8 *art.* 3. *ad* 3. *et in* 4. *Sent. dist.* 27. *q.* 3 *art.* 1. *quaestiunc.* 3. *in corp.*). Quo posito sequitur, alterutrum asserendum esse, aut curam ejusmodi finis, totumque regimen Ecclesiae ante Christum partem fuisse imperii civilis; aut imperium civile ante Christum nunquam in ea libertate fuisse, quam asserunt adversarii. Atqui cura finis Ecclesiae, totumque ejusdem regimen non potuit esse pars imperii civilis; siquidem agitur de fine diverso a fine societatis civilis, et quod gravius est, de fine supernaturali, deque societate in fide et meritis Christi fundata. Ergo falsum est, imperium ante Christum in ea possessione libertatis fuisse, quam advessarii asserunt.

R 2° *Dist. min.* Injustum est, quempiam deturbari a possessione justa, quatenus, et quousque talis est, *conc.*; sublato jure possessionis per eum, cui talis sit auctoritas, *nego*. Jam vero cum de Ecclesia agitur, patet agi de institutione divina. Quid ergo ? An contra Deum possessionis jura obtendas? Claudicat igitur ex omni parte adversariorum argumentatio.

II. Ad secundum responsio patet ex dictis. *Dist. scil. maj.* Invidiosum est, societatem civilem ob ingressum in Ecclesiam mulctari juribus suis quatenus talia sint, neque per eum, qui rite id possit , sublata fuerint *conc.* secus *nego*, et sic *contradistincta min. nego cons.* Neque id praetereundum est, perperam invidiosum dici, quod quispiam levioribus quibusdam juribus privetur, si simul bonis longe maximis augeatur. Jam vero Ecclesiae bona, quibus augentur principes, cum ad eandem accedunt, ejusmodi certe sunt, quae nulla ratione comparari possunt cum levioribus illis juribus, de quorum jactura adversarii conqueruntur. Ergo etc.

III. Non totum parti, sed pars, inquiunt, toti servire debet: Ecclesia autem saltem distributim sumpta est pars societatis civilis. Ergo etc.

R. Transmitto majorem, nego minorem et suppositum; et do rationem.

a) Transmisimus majorem, quia nisi verbum *servire* ad sensum detorqueatur a quaestione alienum , nullo modo admitti potest. Cum enim de societatum potestate quaestio est, *servire* idem valet atque *obedire*: quo posito, cum in qualibet societate multitudo sit *corpus*, princeps *membrum*, ut ut excellentius ac nobilius, ex ea propositione sequeretur, non-multitudinem Principi, sed Principem multitudini obedire debere; quod, opinor, ne Regalistae quidem admittent.

b) Negavimus suppositum minoris Supponunt enim Adversarii, Ecclesiam, cum de ejus natura ac juribus agitur, distributim sumi posse, ita ut tot fere corpora habeat, quot sunt societates civiles, in quibus vivit: quod est falsum. Ecclesia enim una est non modo unitate fidei et charitatis, verum etiam unitate finis atque regiminis sub communi omnium capite Romano Pontifice, adeoque una unitate corporis. Atque huc quidem pertinet celeberrimus Cypriani locus *De Unitate Ecclesiae* sub initio, ubi prolatis Pauli verbis *Eph. IV. 4 etc. Unum corpus, et unus spiritus, una spes vocationis vestrae, unus Dominus, una fides, unum baptisma*: subdit « *Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida praevaricatione corrumpat. Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia quoque una est, quae in multitudinem latius incremento foecunditatis extenditur.* » Unde sequitur, ne divisionem quidem in Episcopatus, Archiepiscopatus, Patriarchatus id efficere, ut Ecclesia veluti in totidem corpora scindatur, sed ad modum tantum eam pertinere, quo fidelium regimen apte exerceatur, qui nimirum pro immensa sua multitudine gubernari aliter non possent.

c) Negavimus ipsam minorem, quia scilicet falsa est non modo ex iis, quae mox dicta sunt, verum etiam quia Ecclesia est societas diversa pro diversitate sui finis a societate civili, eaque longe est excellentior, adeoqne absurdum est, ut pars societatis civilis dicatur.

59. *Obj.* 2.° Tum apud Hebraeos, tum apud Paganos negotia, quae Ecclesiastica audiunt, a Regibus gesta sunt, et Sacerdotes ipsi Regum imperio paruerunt. Quin imo etiam in Ecclesia Christi idem saepe factum est, vel ipsis Episcopis jus hoc regium re et factis non raro agnoscentibus.

R. ad singula.

I. Ad primum, idest ad analogiae argumentum desumptum ab Hebraeis, *Transmitto antecedens, nego consequens.*

Manifesta enim disparitas est inter Hebraeorum et Christianorum tum religionem, tum civilem rempublicam. Quod enim pertinet ad *religionem*, finis proximus religionis Hebraeorum non fuit simpliciter spiritualis, qualis in Ecclesia Christi est, verum etiam temporalis, scilicet institutio cujusdam temporalis regni, quod in hac vita temporalem felicitatem pareret; unde promissiones, quae observatoribus veteris legis a Deo fiebant, temporales erant. *Cf. Auctorem de Regim. Princ. L.* 1. *C.* 14. *et Bellarminum de Rom. Pont. L.* 2. *C.* 19. *Ad argumentum quartum*: quae tamen responsio ne plus aequo urgeatur, prae oculis habendus est *Suarez De Legibus Lib. IX. C.* III *per tot. et Cap. VI. n.* 18. *et seqq.* Quod vero attinet ad civilem rempublicam, ea apud Hebraeos nullatenus pura erat, sed *theocratia* admixta. Licet enim potestas civilis voluntate populi (accedente tamen auctoritate divina) ad Reges delata fuerit (1. *Regum VIII.* 7.) nihilominus ipsa illa potestas in se spectata eadem fuit in Regibus, ac in Iudicibus erat; adeoque theocratica esse minime destitit. Hinc 1. *Paral. XXIX.* 23. Salomon sedisse dicitur super solium Domini *pro David patre suo*; et Fl. Joseph *L.* 2. *Contra Apion.* cum antea scripsisset *theocraticam Reipublicae formam fuisse a Moyse institutam*, paullo post addit, eam nunquam immutatam fuisse.

Transmisi autem antecedens: quia concedi non potest, tum quia ab adversariis non probatur: etenim quae ab illis objiciuntur sacrae scripturae loca, eadem perperam objici demonstrant perspicue *Suarez in Defensione Fidei Libro* III. *Cap.* 25. *et Bellarminus in sua Responsione ad Apologiam pro juram. fidelit. non longe a fine*; tum quia contrarium a Philone, atque ab aliis doceri, et ex Scri-

ptura ipsa deduci idem animadvertit Bellarminus *Libro* 2. *De Pontif. Rom. C.* 19. *ad Argumentum quartum, et Suarez Def. Fid. Lib. III. C.* 26, *et Menoch. de Repub. Hebr. L. I. C. XI.* §. *Quaeritur V.* etc.

II. Ad secundum, idest ad analogiam deductam a Paganis, *Resp. Trans. ant. nego cons.*

Et 1.° quidem negavimus *conseq.* quia ratio disparitatis multiplex est: 1.° quia Paganorum superstitio, eorumque sacrilega sacerdotia comparari cum Ecclesia Christi absque injuria non possunt. Licet enim id fiat non ipsas aequiparando Religiones, sed a sensu Paganorum argumentando; manifestum est, id ipsum injuriosum esse, quod Ecclesiae jura ad sensum Paganorum determinentur, hominum scilicet, qui in tota Religione ita caecutierunt, ut etiam Divinitatem materialem facerent: 2.° quia finis Ecclesiae Christi est supernaturalis; religionis autem Paganorum totus erat naturalis. Unde Auctor *de Regim. Princ. P.* 1. *C.* 16. haec apposite ad rem nostram scribit: *Sacerdotium Gentilium, et totus Divinorum cultus erat propter temporalia bona, quae ordinantur ad multitudinis bonum commune temporale, cujus Regi cura incumbit; unde convenienter Gentilium Sacerdotes Regibus subdebantur.* Merito igitur negavimus consequens, cum tanta sit inter Ecclesiam Christi et Paganorum religionem disparitas.

Transmisimus autem antecedens; quia ne hoc quidem admitti simpliciter potest, Reges apud Gentiles sacerdotalem potestatem exercuisse. Imo si quis historias consulat, facile contrarium reperiet. Cf. *Lessium Defens. Potest. Summi Pontif. Parte* 2. *Sectione* 1. *Ratione* 12.

III. Ad tertium, idest ad argumentum deductum ex factis.

Resp. 1.° *Trasmitto antecedens, nego consequens.* Ratio est, quia primatus Ecclesiae prae societate civili ex ejus natura, et ex divina voluntate profluit, quemadmodum

supra demonstratum est. Haec autem humanis factis abrogari aut mutari posse quis dicat?

Resp. 2.° *Disting. antecedens*; eaque facta sunt *injuste*, et si quidem *juste*, accedentibus pro natura facti legitimis conditionibus; puta, delegatione ex parte ecclesiastici Magistratus *conc.* secus *nego*. Hinc ex. gr. quamplurima, quae a Romanis Imperatoribus constituta sunt de negotiis ad Ecclesiam pertinentibus, ea vel suasu et impulsu Romanorum Pontificum sunt constituta, vel cum essent sacris canonibus jampridem decreta, imperialis auctoritatis vi ac potentia in Ecclesiae ipsius utilitatem ac defensionem munita sunt: quo sane pertinent ecclesiasticae Iustiniani constitutiones, quemadmodum non modo Beveregius probat in suis Pandectis Canonum *Prolegomenorum* n. 2, verum ipse de se fatetur Iustinianus *Nov.* 6. §. 1., et *Nov.* 123. *in Proem.* juxta editionem Haloandrinam. (Cf. *Gudelinum de jure noviss. Lib. VI. C.* 1.) Eodemque pertinent etiam Capitularia Regum Francorum, quae de rebus Ecclesiasticis edita sunt, quandoquidem ab ipsis Episcopis constituta, aut comprobata ea fuisse, neminem latet (*).

Quod vero addunt, regiam hanc potestatem in res Ecclesiasticas fuisse aliquando ab ipsis Episcopis agnitam et comprobatam, id *distinguimus*. Aut enim hoc sensu id accipitur, quod Episcopi pro variis temporibus opportunum aliquando judicaverint, vel eam tolerare ad graviores injurias praecavendas, vel etiam invocare pro ipsius Ecclesiae bono et tranquillitate; idque facile *concedimus*: aut ejusmodi sensu id accipitur, ut eam potestatem propriam atque nativam Principum secularium im-

(*) *Cf. Charlas De Libertatib. Eccl. Gallic. Lib. I. cap. X, et seqq, Edit. Rom.* 1720; *et Bianchi Della esterior polizia della Chiesa Lib. II. Cap. III.* §. *II. et seqq.*

perio esse senserint, idque *subdistinguimus*: a quibusdam nimirum id aliquando factum fuisse ex animo sive fracto, sive temporalium bonorum ambitioso *concedimus*, secus *negamus*.

Ceterum quaenam sit hac de re Episcoporum, et totius Ecclesiae mens et doctrina ab ipsis Ecclesiae primordiis ad haec usque tempora, jam docuimus; ita ut a bona fide sit prorsus alienum, paucorum quorumdam ostentare auctoritatem, auctoritatem vero totius Ecclesiae despicere.

60. *Propos.* 3.ª Regimen societatis civilis *atheum* esse non debet, ita ut indifferentem se omnino praebeat in iis, quae pertinent ad religionem: salvo tamen in rebus dubiis Ecclesiae jure definiendi, quae vere ad religionem pertineant. (*)

I. Probatur 1.ª pars

a) Ratione. Etenim directe pertinet ad societatem civilem curare tranquillitatem et pacem Reipublicae, quae pars maxima est temporalis felicitatis. Atqui tranquillitas et pax consistere diu non potest cum indifferentia erga Religionem (50, II). Ergo etc.

Confirmatur. Societas civilis temporalem felicitatem curare debet non absolute et simpliciter, sed quatenus est propria hominis. Atqui temporalis felicitas hominis propria ordinata esse debet ad vitam aeternam, adeoque respectum habere debet ad religionem (**). Ergo etc.

b) Doctrina Patrum, iisque praesertim locis, quibus altera ratio a nobis prolata comprobatur.

S. Leo M. *ad Leonem Aug. Ep.* 125 *alias* 75. « *Debes incunctanter advertere, regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiae praesidium esse collatam, ut ausus nefarios comprimendo, et quae bene sunt statuta defendas, et veram pacem his, quae sunt turbata, restituas.* »

(*) *Cf. Bellarm. De Membr. Eccl. Lib. III. Cap. 18.*

(**) *Cf. S. Thomam seu Auctorem De Regim. Princ. Lib. 1. Cap. 14*

S. Augustinus *Epist.* 185. *alias* 50 *ad Bonifacium Com. n.* 19. « *Aliter servit* (Rex Deo) *quia homo est, aliter quia etiam Rex est. Quia homo est, ei servit vivendo fideliter; quia vero etiam Rex est, servit leges justa praecipientes et contraria prohibentes convenienti rigore sanciendo: sicut servivit Ezechias lucus et templa idolorum, et illa excelsa, quae contra praecepta Dei fuerant constructa, destruendo.... sicut servivit Rex Ninivarum universam civitatem ad placandum Dominum compellendo... sicut servivit Nabuchodonosor omnes in regno suo positos a blasphemando Deo lege terribili prohibendo.* « Et superius, idest n. 8 » *Nam et temporibus prophetarum omnes Reges, qui in populo Dei non prohibuerunt, nec everterunt, quae contra Dei praecepta fuerant instituta, culpantur, et qui prohibuerunt, et everterunt super aliorum merita laudantur* « Et inferius, idest n. 20 » *Cum nondum Reges Domino servirent, sed adhuc meditarentur inania adversus Dominum, et adversus Christum ejus, non utique tunc possent impietates legibus prohiberi, sed magis exerceri... Postea vero quam coepit impleri quod scriptum est:* Et adorabunt eum omnes Reges terrae, omnes gentes servient illi: *quis mente sobrius Regibus dicat: Nolite curare in regno vestro a quo teneatur, vel a quo oppugnetur Ecclesia Domini vestri: Non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse sive religiosus, sive sacrilegus; quibus dici non potest : Non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit pudicus esse, quis impudicus ? An fidem non servare levius est animam Deo, quam feminam viro ? Aut si ea, quae non contemptu, sed ignorantia religionis committuntur, mitius vindicanda, numquid ideo negligenda sunt ?* »

S. Gregorius M. *ad Mauritium Imperatorem L.* 2. *Ep. XI.* « *Ad hoc potestas super omnes homines Dominorum nostrorum pietati caelitus data est, ut, qui bona appetunt, adju-*

ventur; ut coelorum via largius pateat; ut terrestre regnum caelesti regno famuletur ».

Eadem vero habent Caelestinus Papa *in Epistola ad Theodor.* quae extat post Actionem II. Concilii Ephesini; S. Isidorus Pelusiota *L.* 3. *Ep.* 249; Ferrandus *ad Reginum Comitem in quinta Regula*; S. Bernardus *Epistola* 127 etc. Unde Doctores Scholastici docuerunt, finem praecipuum regiminis civilis, in ea re consistere, ut homines ad virtutem, ac proinde ad obsequium Religionis informentur, quos inter satis sit memorasse Auctorem *de Regim. Princ. L.* 1. *C.* 15 ubi haec habet « *Cuicunque incumbit aliquid perficere, quod ordinatur in aliud, sicut in finem, hoc debet attendere, ut suum opus sit congruum fini; sicut faber sic facit gladium, ut pugnae conveniat, et aedificator sic debet domum disponere, ut ad habitandum sit apta. Quia igitur vitae, qua in praesenti bene vivimus, finis est beatitudo caelestis, ad Regis officium pertinet ea ratione vitam multitudinis bonam procurare secundum quod congruit ad caelestem beatitudinem consequendam, ut scilicet ea praecipiat, quae ad caelestem beatitudinem ducunt, et eorum contraria, secundum quod fuerit possibile, interdicat* » *Et Lib. III. Cap.* 3 « *In regimine legislator semper debet intendere, ut cives dirigantur ad vivendum secundum virtutem: imo hic est finis Legislatoris, ut Philosophus dicit in* 2.° *Ethicorum* ». Et paullo post « *Finis autem, ad quem principaliter Rex intendere debet in se ipso et in subditis, est aeterna beatitudo, quae in visione Dei consistit* ».

II. *Probatur* 2. *pars;* nimirum Principes ita Religionem tueri debere, ut Ecclesiae judicia non antevertant, sed sequantur; imo ne modum quidem excedant, quem ad animarum salutem Ecclesia ipsa praescripserit.

a) *Probatur ratione.* Duplex ratio est, qua Principes tenentur religionem tueri, altera minus perfecta, ut sci-

licet temporalem felicitatem tueantur, quae sine morum probitate, ac religionis cultu consistere diu nequit; altera nobilior, atque ordine princeps, quia nimirum felicitas temporalis, cujus cura ad eos pertinet, hominis propria esse debet, adeoque ordinata ad vitam aeternam. Iam vero utraque ratio exigit, ut Principes in religione defendenda Ecclesiae judicia non antevertant, sed sequantur. Quod enim attinet ad primam, eidem nativa inest conditio ne cum detrimento superioris, multoque maximi boni, hoc est vitae aeternae, temporalis felicitas procuretur (13, 32 et seqq.). Atqui id facile fieret, si in religione defendenda antevertetrent Principes Ecclesiae judicia, quae scilicet una nosse potest, quid vere ad religionem pertinet, vel non, quidque ad ejus bonum conferat cive noceat. Ergo etc. Quod autem ad alteram spectat, ea maxime exigit, ut Principes sequantur, non praecedant Ecclesiae de rebus religiosis judicia. Ut enim recte argumentatur Auctor *de Regim. Princ. L.* 1. *C.* 14 « *Semper invenitur ille, ad quem pertinet ultimus finis, imperare operantibus ea, quae ad finem ultimum ordinantur: sicut gubernator, ad quem pertinet gubernationem disponere, imperat ei, qui navem constituit, qualem navem navigationi aptam facere debeat: civis autem, qui utitur armis, imperat fabro, qualia arma fabricet* ». Cum igitur finis societatis civilis, qui est temporalis felicitas, ordinetur ad finem Ecclesiae, qui est vita aeterna, merito concluditur, in iis quae ad vitam aeternam, adeoque ad religionem pertinent, Ecclesiam praeire, societatem civilem sequi debere.

b) *Probatur ex doctrina Patrum*, ad quam pertinent, quae jam allata sunt *n.* 44 *lit. b. et n.* 54. III; quibus addenda sunt ea, quae pressius ad hanc thesim faciunt, nimirum: *Principes non praevios, sed pedissequos sacerdotalium decretorum esse oportere*: quae verba sunt Facundi Hermian. *Pro defens. trium capit. L. XII. c.* 2. *ad fin*: tum etiam: *publicum* (idest societatis civilis) *au-*

xilium, ita in Ecclesiae bonum conferendum esse, ut non praejudicare praesumat, sed potius, quae Deo sunt placita, exequatur: quae sententia est Joannis VIII. *in Cap. I. de Offic. Jud. ord.* Item: *Principes seculares Ecclesiae protectores ita esse censendos, ut tamen quae ecclesiastici juris sunt, tamquam Dei praecepta ejusque patrocinio tecta, eo sanctius venerentur, quo largius bonis temporalibus atque in alios potestate Dei beneficio sunt ornati*: quae verba sunt Tridentinorum Patrum *Sessione* 25. *C.* 20 *de Reform. etc.*

61. *Ob. contra* 1.^{am} *partem.* Minime expedit, regia potestate compelli homines ad obediendum Ecclesiae. Id enim 1.° tranquillitatem societatis civilis facile turbat: 2.° Magis magisque alienos facit ab Ecclesia hominum animos, quandoquidem improba videtur dominatio, quae terrore potius, quam doctrina utitur.

R. ad 1.^{mum} Excutit omnem metum Auctor *de Regim. Princ. L.* 1. *C.* 15. ubi in hoc principum officio declarando naturalem illam conditionem apponit « *secundum quod possibile fuerit* » Quapropter circumstantiarum Reipublicae habenda ratio est, quae si ejusmodi sint, ut illud praestari vetent, ea tolerantia adhibenda erit, quae in aliis etiam permittendis malefactis non raro adhibetur, ita tamen ut princeps negative ac passive se habeat; nihil autem, quod Ecclesiae bono contrarium sit, positive approbet (*).

Ad 2.^{m} quid respondendum sit, docet Augustinus *Epistola* 93, *alias* 48. *ad Vincentium.* » *At enim quibusdam ista non prosunt. Numquid ideo negligenda est medicina, quia nonnullorum insanabilis est pestilentia ? Tu non attendis nisi ad eos, qui ita duri sunt, ut nec istam recipiant di-*

(*) De tolerantia civili dignus est qui consulatur *Tannerus Theol. Scholast. Tom. III. Disp.* 1. *quaest.* 9.

sciplinam. De talibus enim scriptum est. Frustra flagellavi filios vestros; disciplinam non receperunt: *puto tamen, quia dilectione, non odio flagellati sunt. Sed debes etiam tam multos attendere, de quorum salute gaudemus. Si enim terrerentur, et non docerentur* (verba sunt Vincentii) *improba quasi dominatio videretur. Rursus si docerentur et non terrerentur* (verba sunt Augustini), *vetustate consuetudinis obdurati ad capessendam viam salutis pigrius moverentur: quandoquidem multi, quos bene novimus, reddita sibi ratione, et manifestata divinis testimoniis veritate, respondebant, cupere se in Ecclesiae catholicae communionem transire, sed perditorum hominum inimicitias formidare... Cum vero doctrina salutaris terrori utili adjungeretur... de multorum, ut dixi, salute laetamur benedicentium nobiscum Deo, quod sua pollicitatione completa, qua Reges terrae Christo servituros esse promisit, sic curavit morbidos, sic sanavit infirmos* « Et infra » *Et tamen vereris, ne cum imperialibus legibus ad unitatem cogimini, nomen Dei a Judaeis et Paganis diutius blasphemetur; quasi nesciant Judaei, quemadmodum primus populus Israel etiam bello delere voluerit duas illas tribus et dimidiam, quae ultra Jordanem terras acceperant, quando eas putaverunt se ab unitate sui populi separare. Pagani vero magis nos blasphemare possunt de legibus, quas contra Idolorum cultores Christiani Imperatores tulerunt: et tamen ex eis multi correcti, et ad Deum vivum verumque conversi sunt, et quotidie convertuntur.* »

§. II.

De Ecclesiae potestate quoad Haereticos

62. Haereticorum nomine eos intelligimus, qui, cum baptizati rite fuerint, alicui circa fidem errori eum per-

tinacia adhaerent, unde ob ejusmodi defectionem extorres ab Ecclesia facti sunt. Hac autem notione posita, ecclesiastica in eos potestas facile determinatur.

63. *Propositio* 1.ª Haeretici ecclesiasticis legibus per se obstringuntur.

Prob. Quia perdurat in eis fundamentum subjectionis, quod est character baptismatis; quandoquidem per baptismum unusquisque Ecclesiae potestati ab eadem pascendus committitur (*).

Confirm. Caussa criminis neminem a legibus solvit, quia nemini fraus sua patrocinari debet. Atqui haeretici nonnisi caussa criminis extorres sunt ab Ecclesia. Ergo etc.

Confirm. iterum. Si haeretici Ecclesiae jurisdictioni non subjicerentur, ne puniri quidem ab eadem ob haeresim possent. Atqui possunt puniri (cf. hac de re *Bellarm. De Membr. Eccl. L. III. C.* 21; qui hanc doctrinam diligentius exponit). Ergo etc.

Hinc inferre licet, recte a Bellarmino dictum esse (*De Membr. Eccl. L. III. Cap. IV. §. Respondeo haereticos*), haereticos non esse de Ecclesia, sed ad Ecclesiam pertinere, tum quia scilicet jurisdictioni ejus subjiciuntur; tum quia reverti ad eam obligantur.

64. *Prop.* 2.ª Adesse aliquando possunt ejusmodi circumstantiae, quibus concurrentibus, censendum sit, Ecclesiam nolle legibus suis, vel certa aliqua lege haereticos obligari.

Prob. Adesse aliquando possunt ejusmodi circumstantiae, in quibus exercitium ecclesiasticae jurisdictionis in haereticos sit in destructionem, et non in aedificationem; ita ut gravissima gignat incommoda, et sin minus justitiam, certe charitatem laedat. Atqui hisce in circumstantiis Ecclesia censenda est, nolle legibus suis haereticos obligare. Ergo etc. (**)

(*) *Cf. Suarez De Legib. Lib. IV. Cap.* 19. *num.* 2.

(**) Exemplum aliquod legi potest apud *Bened. XIV. Const. Singulari* 3. *Febr.* 1749.

a) Hinc sequitur, quotiescumque dubium proponitur, utrum lex aliqua ecclesiastica haereticos obliget, perpendendas esse circumstantias, utrum nimirum ejusmodi sint, ut iis positis, Ecclesia censenda sit nolle eos obligare.

§. III.

De Ecclesiae potestate quoad Infideles.

65. Infideles eos dicimus, qui numquam per baptismum ad Ecclesiam accesserunt. In his igitur ne plus aequo immoremur, satis est dixisse: *Ecclesiam de iis non judicare*: quod axioma innititur textui sacro (1. *Cor. V.* 12) et communi omnium doctrinae. Unde haec sequuntur:

I. Societatem infidelium esse societatem penitus extraneam ab Ecclesia:

II. Eorum societatem, quatenus religiosa est, per se esse *illegitimam*: quia societas religiosa nonnisi *una* potest esse legitima: ejusmodi autem est Ecclesia Christi, a qua illa extranea est:

III. Inter Ecclesiam et societatem infidelium perpetuum esse bellum; quod ab Ecclesia geritur per ministros Evangelii, et expeditiones sacras, jubente Domino, praedicari Evangelium omni creaturae *Marc. XVI.* 15.

IV. Infideles eatenus *inculpabiliter* resistere, Ecclesiaeque ministros persequi, quatenus in *bona fide* sint minime dubia, minimeque culpabili: a qua ubi exciderint, et in dubium aliquod devenerint, tenentur veritatem inquirere; eidem vero cognitae adhaerere (36. V).

CAPUT SECUNDUM

DE ECCLESIAE POTESTATE, QUATENUS PUBLICIS CONVENTIONIBUS, SIVE, UT AJUNT, *CONCORDATIS* DETERMINATUR.

66. Egimus de *ordinaria* Ecclesiae potestate, quatenus praecipue deducitur *ex ipsa ejus natura*, seu ex qualitate, qua *societas perfecta* dicenda eadem est: eandemque potestatem etiam ex altero fonte quantum satis est confirmavimus, idest *ex positiva voluntate Christi*, quae nobis patet vel ex Sacris Litteris, vel ex traditione. At *Ordinaria* ejusmodi potestas licet non omni ex parte, ex aliqua tamen subire potest *extraordinarias* quasdam modificationes, si nimirum legitimae conventiones intercedant, quibus Ecclesiasticae potestatis fines vel dilatentur, vel contrahantur Ejusmodi autem conventiones *Concordata* audiunt: eaque solent iniri inter Summum Pontificem, et Societatem aliquam civilem, quae ut plurimum catholica esse solet, licet nihil impediat, quominus ineantur etiam cum societate civili sive haereticorum, sive infidelium. Agemus heic breviter de Concordatis inter Ecclesiam et Societatem civilem catholicam; deinde appendicis more aliquid adjiciemus, unde doceatur, quomodo, et quatenus eadem doctrina applicari possit Concordatis inter eandem Ecclesiam et Societatem civilem haereticam, aut infidelem.

67. Iam vero, ut nostrae disputationis veritas ac fides appareat, eadem via utemur, qua in *ordinaria* Ecclesiae potestate exponenda usi sumus: primum scilicet quaeremus in genere, quid juris servandum sit in conventionibus, seu concordatis a quibuslibet societatibus inter se

distinctis invicem initis; deinde corollarii more eandem doctrinam Ecclesiae cum societate civili catholica paciscenti pro utriusque jam perspecta natura applicabimus, idque ipsum brevitatis ergo in singulis quibusque partibus explicandis, quibus Concordatorum, seu publicarum conventionum doctrinam complectimur, continuo faciemus.

68. In tres autem partes hanc doctrinam distribuemus, quarum prima sit de notionibus generalibus ejusmodi conventionum, altera de iisdem ineundis, tertia de interpretandis, ac dissolvendis.

ARTICULUS PRIMUS

De Notionibus generalibus.

69. Nemini dubium est, non modo societates, quae inter se pares sint, pacisci inter se posse, verum etiam quae dispares. Itaque utrumque in ipsa societate civili videmus, et nationes independentes cum aliis nationibus plane separatis, atque aeque independentibus conventiones inire, et aliquam nationem, seu aliquam societatem civilem cum collegiis intra se existentibus, sibique subiectis suam fidem aliqua in re mutuo obligare, sive quod ipsa aliquid illis polliceatur, sive quod contra eorum operam, atque obligationes pro bono publico ab iisdem susceptas acceptet. Licet autem utroque in casu ejusmodi acta generali *conventionis* nomine appellari possint, nihilominus, quia nonnihil aliquo in casu quoad juris effectus inter se possunt differre, diverso item nomine distinguenda eadem esse complures juris scriptores censuerunt: adeoque pacta inter duas nationes aeque independentes, seu societates inter se pares *publica foedera* dicunt; conventiones autem inter societatem civilem et aliquod collegium eidem subiectum

(vel quod idem est inter Principem ejusque subditos) *privilegii* potius nomine appellandas esse malunt.

70. Jam vero publicorum foederum duplex distingui potest species. Quae enim mutuam continent paciscentium obligationem, eadem *pacta synallagmatica* recte appellantur a *synallagmate*, quod est contractus ultro citroque obligationem pariens: quae vero unius tantum partis obligationem continent, eadem generali nomine *conventiones* appellari possunt.

71. At *privilegia* meliore etiam jure (praeter alias divisiones, quae magis ad jus privatum pertinent) *triplicem in speciem* dividi consueverunt; ita scilicet, ut alia dicantur *gratuita*, alia *onerosa*, alia denique *remuneratoria*. Porro *onerosa* sunt, quae conceduntur in gratiam alterius rei, vel juris, quod a subdito privilegiato vicissim praestatur: *gratuita*, quae ex mera liberalitate dimanant: *remuneratoria*, quae non quidem per modum contractus, quemadmodum onerosa, sed per modum remunerationis alicujus meriti conceduntur : quae quidem privilegia si meritum non assequantur, vel illud simpliciter exaequent, onerosis fere (*fere*, inquam; nam animus contrahendi deest) aequiparantur; si superant, qua parte merita exaequant, onerosis, qua superant, gratuitis paria habentur.

72. Hac autem doctrina posita, qua societas civilis utitur, haec jam de Ecclesiae Concordatis, quae cum societate civili catholicorum ineuntur, tenenda esse pronum est:

I. Ejusmodi concordata juxta praedictam notionem ordinario et regulariter *privilegiis* adnumeranda esse. Ratio est, quia in Concordatis, quae ab Ecclesia ineuntur, regulariter et ordinario de rebus agitur ad eam pertinentibus, adeoque ejusmodi, quae sive per se, sive per accidens cum fine spirituali connexae sint; quibus quidem in rebus societatem civilem subditam esse Ecclesiae indubitatum est (54). Atqui conventiones, quae inter societatem

principem, ejusque subditum habentur, privilegia appellari solent (69). Ergo etc.

Dixi *ordinario et regulariter*. Fieri enim potest

a) Ut Ecclesia de rebus quibusdam temporalibus, quibus spiritualis ratio adnexa sit, ita cum societate civili paciscatur, ut primum rationem spiritualem ab iis separet, deinde circa eos contractum ineat. Quod si fiat, palam est, eas justam proprie dicti contractus materiam factas esse.

b) Ut societas civilis rem aliquam temporalem in Ecclesiam transferat; quod quidem per verum proprieque dictum contractum recte fieri potest. Nam ratio spiritualis, nonnisi perfecto contractu, supervenit, cum scilicet per ipsius Ecclesiae acceptationem res Dei fit, et in finem aliquem Ecclesiae proprium, adeoque spiritualem destinatur.

II. Eadem concordata (saltem, ut diximus, ordinario et regulariter) privilegiis *gratuitis*, aut ad summum remuneratoriis accenseri oportere, non autem privilegiis *onerosis*, quatenus saltem contractum proprie dictum haec indicant. Ratio est, quia, ut mox dictum est, in ejusmodi concordatis de rebus spiritualibus, vel rei spirituali adnexis agi solet. Atqui ex communi et catholica sententia hisce de rebus contractus proprie dictus absque crimine simoniae iniri non potest. Ergo etc.

III. Quod ex praedictis sequitur, perperam (ordinario item ac regulariter) *pacta synallagmatica* eadem a Regalistis appellari, tum quia, ut modo diximus, pacta seu contractus proprie dicti citra simoniae crimen esse nequeunt, tum quia pactum synallagmaticum, licet per se pactum bilaterale simpliciter significet, nihilominus nonnullorum, ac praesertim Regalistarum usu loquendi ad ea foedera referri solet, quae inter societates omnino aequales et independentes ineuntur; adeoque earum adsignificat abso-

lutam aequalitatem; quod quidem in re nostra falsum est, ut modo animadvertimus (*heic I.*)

73. *Ob*: cum Schenkl *Instit. Jur. Eccles.* §. 176. Concordata *vera pacta* esse, evincunt 1.° actorum series ; 2.° inscriptio, nomen, ac verba concordatorum ; 3.° confessio ipsorum Pontificum; 4.° observantia perpetua; 5.° indoles (independens) societatis civilis. Ergo etc.

R. Ad singula:

a) Ad I.^{um} *Nego Ant.* Actorum siquidem series nihil aliud demonstrat, nisi post aliquas turbas concordata iniri consuevisse. Id autem si evinceret, eadem vera pacta esse, statuendum foret, coortas turbas nonnisi veris pactis, nunquam beneficiis sedari posse. Id autem in genere est falsum; quatenus autem de materia, de qua agimus, affirmatur, est etiam absurdum; quandoquidem ejusmodi ea est, quae verum ac proprie dictum pactum ordinario ac regulariter admittere non potest (72 II, III).

b) Ad 2.um et 3.um *Nego ant.* quia subjecta materia veri pacti, uti mox dictum est, incapax latiore sensu ea intelligi jubet.

c) Ad 4um *Nego item Ant.* Quod enim quidpiam diu atque etiam perpetuo observetur, id veri pacti exclusive esse proprium, nemo dixerit: est enim et beneficii proprium juxta notissimam regulam : ***Beneficium Principis decet esse mansurum.***

d) Ad 5.um *Nego Ant.* Indoles enim societatis civilis ejusmodi est, ut circa res spirituales, vel spiritualibus adnexas, quae ordinario ac regulariter materia sunt concordatorum, nullo pacto sit independens, sed imo Ecclesiae subdita (72 I.).

ARTICULUS SECUNDUS

De Concordatis rite valideque ineundis.

74. Quemadmodum privatorum, ita et societatum pacta invalida esse omnes consentiunt sive desit materia licita, sive desit liber consensus.

75. Si dolo, aut errore versante circa rei substantiam consensus extortus fuerit, liberum nullo pacto eum esse, manifestum est: si ex metu gravi injusteque incusso, licet aliqua ex parte liber dici queat, nihilominus palam est ea libertate carere, quae necessaria est ad firmiter contrahendum, adeoque, si pars laesa velit, revocare eundem posse, communis est sententia (*).

76. Materia pacti illicita est, si adversetur alicui vero proprieque dicto officio, seu verae propriaeque dictae obligationi, qua contrahentes *actu* teneantur. Hinc celebris distinctio inter jura, quae alienari possunt, seu *alienabilia*, et jura, quae alienari nequeunt, seu *inalienabilia*. Inalienabilia nimirum ea dicuntur, quae cum aliquo vero proprieque dicto officio actu conjuncta sunt: cetera alienabilia.

77. Ex hac autem doctrina, quam etiam Regalistae tenent, haec sponte ac necessario dimanant:

I. Concessiones, quas ab Apostolica sede terror atque arma extorserunt, minime firmas esse. Atque huc pertinent (praeter alias non paucas, praesertim superiore seculo labente initas) concessiones a Paschali II. Henrico V. factae, quae proinde in Lateranensi secunda synodo merito revocatae sunt.

II. Romanos Pontifices nihil tale concedere posse, quod

(*) *Cf. Lessium De Justitia et Jure Lib. 2. Cap. 17 Dubit. V, et VI.*

repugnet naturae primatus sui, atque officio a Christo Domino iisdem commisso oves ejus pascendi. Unde merito S. Pius V. negavit, posse se Principibus viris facultatem perpetuo concedere admittendi, vel rejiciendi constitutiones apostolicas, licet mere disciplinares, quam facultatem dicunt *Jus Placiti regii*, praesertim si ejusmodi concessio simpliciter petatur, et sine iis conditionibus, quae Pontificii Primatu srationem indemnem faciant; eoque magis si petatur, tamquam *jus coronae regiae debitum*; quia sine rectae fidei dispendio non posset ejusmodi error pontificia concessione confirmari.

III. Licet Principum sit curare temporalem felicitatem regni sui, idque ad eorum officium pertineat; nihilominus neque illicita, neque invalida per se dici potest aliqua societatis civilis concessio favore Ecclesiae, eo quod temporalis felicitatis detrimentum aliquod involvat. Ratio est, quia felicitas temporalis per se ordinatur, ac proinde servire debet bono spirituali, quod est finis Ecclesiae (54,I.); quodque inde sequitur, societas civilis non absolute et simpliciter temporalem felicitatem curare debet, sed quatenus ultimo hominis fini, idest bono spirituali, inserviat (60). Unde patet, societatem civilem per se nullo pacto agere contra officium proprium, cum aliquid Ecclesiae concedit, quod temporalem felicitatem aliquatenus impediat.

ARTICULUS TERTIUS.

De concordatis rite interpretandis, ac rescindendis

78. Conventionum, quae inter duas societates initae sunt, sive interpetatio, sive rescissio, non secus ac in iis fit, quae a privatis ineuntur, vel mutuo consensu fieri debet, vel legitimo judicio.

79. Si societates, inter quas conventio facta est, sint

omnino inter se independentes, nonnisi *mutuo consensu* authentica ejusdem conventionis interpretatio, aut rescissio fieri debet. Si alterutra ab altera dependeat sive ratione sui, sive saltem ratione rei, de qua agitur, *judicio societatis principis standum* est (34): quo in judicio, si de rescissione agatur, animadvertendum est, utrum de privilegio *oneroso* res sit; quo in casu ita rescissio decernenda erit, ut id quod collatum fuerat a societate, vel persona subdita, restituatur, aut ad aequitatis normam compensetur; nisi forte bonum publicum aliud omnino postulet. Hinc vel in ipsis societatibus civilibus haec passim videmus:

I. Si quis Princeps, ex gr. Ruthenus concessionem aliquam fecerit societati, vel personae *nullatenus subditae* ex gr. Americanae, quae scilicet nullo pacto Ruthenorum principi subjiciatur neque *ratione sui*, quippe quae pertineat ad nationem liberam, et independentem, neque *ratione rei*, de qua agatur, quippe quae extra Ruthenorum territorium sita jam sit; communi inter omnes nationes jure certum id haberi, eundem non posse amplius concessionem a se factam arbitrio ac judicio suo revocare, aut interpretando moderari. Ratio est, quia judicium auctoritate sua ferre, actus est jurisdictionis; in personam autem non subditam nulla est jurisdictio:

II. Privilegia, quae societati ac personae sibi subditae a Principe concessa fuerant, ab eodem ejusve successoribus, si qua controversia orta esset, declarata atque interpretata semper fuisse, eadem vero, praesertim si gratuita essent, ejusdem principis ejusve successorum arbitrio non raro fuisse revocata; quod quidem, interveniente causa publica, merito fieri potuisse, imo et debuisse, scriptores consentiunt, eoque magis, quo magis ad Regalistas pertinent. (Cf. *Card. De Luca in Tract de officiis venalibus, disc.* 93. *de Regalibus etc.*)

III. Ea etiam, quae caussam onerosam habent, revocata a Principibus non raro fuisse; idque aliquando etiam sine ulla compensatione, cum scilicet necessitas publica id exigeret, cujus rei gravissimi testes sunt syngraphae publicae aeris alieni, quas *cedulas* vulgo appellant, uno edicto sine ulla compensatione apud plurimas nationes non una vice sublatae. (*)

Haec autem cum Regalistae non modo admittant, verum etiam propugnent, fateri jam ultro debent haec, quae inde dimanant.

80. *Prop.* I. Societas civilis, si quid Ecclesiae concessit, id non potest arbitrio suo vel interpretando moderari, vel quod gravius est, revocare.

Prob. Concessio facta Ecclesiae a societate civili est concessio facta non subdito (41 *ad* 59). Atqui nemo potest concessionem non subdito factam arbitrio suo revocare, vel interpretrando moderari (78, I.). Ergo etc.

Confirmatur. Quidquid Ecclesiae concessum est, id fini Ecclesiae proprio, hoc est fini spirituali addici necesse est. Atqui in iis, quae fini spirituali sunt addicta, societas civilis nullam habet potestatem (54). Ergo in iis, quae Ecclesiae concessa sunt, societas civilis nullam habet potestatem; proindeque etc.

81. *Prop.* II. Ecclesiae est de vera concordatorum interpretatione judicium ferre, concessionesque a se factas, si ratio finis sui, hoc est salutis aeternae, id exigat, revocare; nisi forte res sit de rebus temporalibus, a quibus ante consummationem contractus ratio spiritualis iisdem adnexa ab ipsa Ecclesia legitime separata fuerit.

Prob. Principis est interpretari , et si justa exigat

(*) *Cf. de tota hujus articuli materia Suarez De Legib. Lib. VIII. Cap. 37; et Card. De Luca, in Tract. De Officiis venalibus Disc. 93. De Regulibus etc.*

causa, revocare privilegia personae subditae a se concessa (78, II). Atqui concordata rationem habent privilegiorum (72, I); in iis autem Ecclesia habet rationem principis, societas civilis personae subditae (*). Ergo etc.

Ratio autem limitationis, quam in propositione posuimus, haec est; qnia in iis rebus, a quibus ratio spiritualis omnino separata est, deficit fundamentum principatus Ecclesiae in societatem civilem.

82. *Prop.* III. Regulariter loquendo, fieri non potest, ut Ecclesia in rescindendis concordatis ad aliquam compensationem societati civili praestandam stricto jure teneatur.

Prob. Compensatio nonnisi in onerosis privilegiis rescindendis stricto jure debetur. Atqui, regulariter loquendo, concordata inter Ecclesiam et Societatem civilem inita privilegiis onerosis nullo pacto accenseri possunt (72, II). Ergo etc.

APPENDIX

De Concordatis cum Societate civili haeretica, vel infideli.

83. Discrimen, quod in concordatis ineundis intercedit inter catholicam, atque inter haereticam aut infidelem societatem civilem, non ex eo capite repeti potest, quod earum respectu indoles ac natura concordatorum diversa esse dici debeat. Cum enim eorum natura ex materia, circa quam versantur, eruenda sit, quae spiritualis est, vel spirituali adnexa (72, I), multo sane magis ejus vis retinenda est cum haereticis atque infidelibus, quam cum catholicis, quandoquidem graviori ratione, quam catholici, sunt illi incapaces cujuslibet circa ejusmodi materiam administrationis ac juris. Est igitur totum discrimen

(*) *Cf. Schmalzgrueber Jus Eccles. Tit. de Praeb. num.* 270. *et seq.*

in eo, quod infideles atque haeretici veritati obsistentes Ecclesiae catholicae praerogativas, et auctoritatem non agnoscunt. Inde fit, quod Ecclesia abstinere quidem potest a quibusvis concordatis cum iisdem ineundis, sed si e re sua, id est populorum saluti opportunum existimet, eadem pacisci, ita eam se gerere oportebit, ut pacti speciem in iisdem retineat, eaque perinde ac pacta servet. Quod si tractu temporis res eo deveniat, ut, circumstantiis mutatis, eadem servari sine detrimento salutis aeternae, adeoque sine peccato non possint, rem primo componere mutuo consensu curabit; sin id minus succedat, a fide data merito recedet, quandoquidem eo in casu vera etiam pacta vi sua deficiunt. *Cf. Leg. Quia* 16. *ff. Ad Leg. Aquil.*

At, inquies, hac lege meliore conditione erunt Haeretici, atque Infideles, quam Catholici. *R. Nego.* Quamdiu enim ratio ac fides cuipiam steterit, manifestum eidem erit, meliore conditione eum esse, qui certius ad vitam aeternam dirigitur, prae cujus dispendio quidquid temporalis lucri est verum est detrimentum (*Philip. III.*7,8): certius autem dirigitur qui a Dei, adeoque ab Ecclesiae ductu magis pendet. Deinde ad praxim quod spectat, experientia docet, eadem ac fortasse majore longanimitate ac prudentia se gerere Ecclesiam solere cum catholicis, ac cum ipsis haereticis atque infidelibus.

LIBER SECUNDUS

De subiecto potestatis ecclesiasticae, seu de personis, in quibus illa jure residet.

1. Generalis regula, unde tota exerenda est doctrina de legitimo potestatis ecclesiasticae subjecto, qui nempe ii sint, in quibus ecclesiastica potestas jure residet, et quanta in singulis resideat, voluntas Christi est, sive immediata, sive mediata. Cum enim Ecclesia sit societas non arbitrio hominum coacta, sed Christi voluntate instituta, manifestum est, ab eo esse repetendam ejusdem ordinationem et constitutionem; adeoque cognoscendum ab eo ipso esse, quinam in ea imperare, et quatenus possint, quive parere debeant. Cumque idem ipse potuerit, quod reapse fecit, facultatem alicui conferre alios etiam praefectos in Ecclesiae administratione adjiciendi, quo nempe facilius, adaucto fidelium numero, illa exerceatur; hinc sane monuimus, eam Christi voluntatem, non modo *immediatam*, verum etiam *mediatam* esse posse. Quapropter tria in capita materiam hujus libri distribuemus, in quoquorum *primo* constitutionem Ecclesiae, qualis a Christo instituta est, exponemus; in *altero* referemus praecipua eorum systemata, qui a vera Ecclesiae constitutione aberrarunt, eaque breviter refutabimus; in *tertio*, qui annulus ferme erit, quo jus publicum Ecclesiasticum cum jure ecclesiastico privato, idest cum jure canonico proprie dicto colligetur, legitimos juris canonici fontes quodam veluti corollario aperiemus, ut nempe de singulis legibus, quae forte proponantur, judicium ferri possit, utrum verae leges, utpote quae a legitimo fonte profectae sint, haberi debeant, necne.

CAPUT PRIMUM

DE VERA ECCLESIAE CONSTITUTIONE

2. Brevem conspectum, et summa veluti capita ecclesiasticae constitutionis exponimus, ne alterutrum ex his duobus vitiis incurramus, ut vel manca sit, ea omissa, ecclesiastici juris doctrina, suoque fundamento destituta, vel eadem crambes, si plenius exponi velit, heic recoquatur, quae in Theologia jam apposita est. Itaque singulorum capitum diligentem demonstrationem si quis cupiat, is adeat Theologos; heic totum simul systema, quo Christus Ecclesiam suam ordinavit, singulariumque partium cohaesionem uno veluti obtutu comprehendendam ex praesupposita theologica veritate habere contentus sit.

3. Ita igitur ex Theologia constat, ordinasse Christum Ecclesiam suam.

I. Totum Ecclesiae corpus duas in classes distingui voluit, quarum altera populum contineat, quo in numero qui censentur, *Laici* audiunt; altera coalescat ex illis, quibus cura finis proximi Ecclesiae, idest sanctificationis animarum, adeoque potestas ecclesiastica sit demandata, iique *Clerici* appellantur.

II. Cum ejusmodi Ecclesiae finis, idest sanctificatio animarum, habeatur per *gratiam sanctificantem*, quam Christus per *sacramenta* haberi voluit, accedente *cooperatione hominis* sive per idoneas dispositiones ad illam acquirendam, sive per bona opera ad eam conservandam et augendam, ad duo capita curam finis Ecclesiae Clericis commissam direxit: 1.° ad efficienda sacramenta; 2.° ad fideles recte, et quantum fieri potest efficaciter dirigendos, ut divinae gratiae, quae per sacramenta confertur, quemadmodum par est, cooperentur: unde duas

constituit in Ecclesia potestates, quae *Hierarchiae* appellantur, alteram *Ordinis*, alteram *Jurisdictionis*, quarum prior definitur *Potestas, quae ordinatur ad efficienda sacramenta*; altera dicitur *Potestae pascendi*, seu gregem Christi regendi tum quoad intellectum per doctrinam rectae fidei, quae praecepti ritu credenda proponitur, tum quoad voluntatem per verum proprieque dictum imperium, quo in tota mediorum oeconomia fideles dirigantur, ita ut ipsa quoque sacramentorum dispensatio ad ejusmodi potestatis officium pertineat.

III. Ordinis potestatem indelebilem, eique, cui semel collata sit, perpetuo inhaerentem esse voluit, licet ea utendi facultas a jurisdictione pendeat; unde si quis potestate ordinis instructus sacramenta sui ordinis propria conficiat, cum tamen jurisdictionem non habeat, is *illicitum* actum aget, sed tamen *validum*; quandoquidem applicatione virium sufficientium consequi effectum necesse fuit; eaquepropter *ex opere operato* dimanare effectus in sacramentis dicitur: nisi tamen res sit de *sacramento Poenitentiae*, quod esset etiam *invalidum*, quia administratio sacramentalis *poenitentiae* habet conditionem *jurisdictionis* intrinsece et essentialiter adjunctam; siquidem fieri debet *more judicii*, cum cetera conferantur simpliciter *more beneficii*.

IV. Eandem hanc ordinis hierarchiam distinxit in Episcopos, Presbyteros, et Ministros, non eodem tamen potestatis gradu, sed longe diverso, ita ut summus ac plenus sit in Episcopis, infimus in Ministris.

V. Hierarchiam autem jurisdictionis non immobiliter adhaerentem, sed amovibilem fecit; eamque constituit plene quidem ac perfecte in Romano Pontifice, et deinde in Episcopis, qui proinde proprio nomine *Pastores* appellantur; quadantenus autem etiam in Presbyteris et in Dia-

conis, quorum etiam ordines dicuntur proinde *hierarchici*: ea tamen omnia hoc modo ac discrimine.

a) Ut Romanum Pontificem 1.° Vicarium suum esse voluerit, totiusque Ecclesiae fundamentum; adeoque et *centrum unitatis*, cui qui adhaereant, ii tantum in Ecclesia sint; et *Principem totius ecclesiae*, qui plenam, et universalem in eadem habeat potestatem, quam Primatum dicunt: 2.° ut *infallibilitatis dono* ad fidelium intellectus in doctrina fidei atque mornm certissime dirigendos eundem instruxerit: 3.° ut rationem ejus successionis hisce limitibus determinarit; ut successoris sibi constituendi facultatem (nisi forte extraordinaria quaedam, et proprie dicta necessitas id imperet) eidem denegarit, modum tamen electionis, ipsosque electores designandi jus tribuerit.

b) Ut Episcopos constituerit proprie dictos ac perfectos Pastores, sed Romano Pontifici subjectos hac quidem lege ac ratione: 1.° ut eorum munus atque institutio eo tendat, ut praeter Romanum Pontificem, qui solus totam Ecclesiam administrare non posset, alii quoque praesto sint, qui in partem ejus sollicitudinis vocentur; quique sint habiles ad fideles sibi creditos perfecte regendos, eandemque ob rationem ad supremum hierarchiae ordinis gradum sint evecti; adeoque ea potestate instructi sint, qua *in genere* habiles facti fuerint ab omnia media, quae ad finem necessaria sint, administranda: *in specie* autem quoad *sacramenta* ut omnia conferre valeant; potissimum autem, et jure sui ordinis proprio *ordinem*, *et confirmationem*; atque hanc quidem *jure ordinario*; illum, si de hierarchicis gradibns res sit, *jure absolute exclusivo*, si de ceteris (infra VI.), item *ordinario jure*: quoad *directionem intellectus* ut sint judices fidei et doctrinae morum, ita tamen ut infallibilitatis donum conjunctim, idest simul congregati eatenus habeant, quatenus cum Romano Pon-

tifice consentiunt, singuli autem nullo modo, adeoque in rebus dubiis ad eundem Romanum Pontificem, qui et infallibilis et centrum unitatis est, caussam remittere debeant: quoad *directionem voluntatis* ut veri perfectique imperii jura habeant: 2. ut totam hanc potestatem nonnisi dependenter a Romano Pontifice exercere debeant, ita ut ejusdem sit non modo loca determinare, in quibus illam exerceant, verum etiam eandem et suspendere, et restringere, et, si necessarium visum fuerit, alio submisso pastore, etiam inhibere: 3.° quod consequens est, ut jurisdictio episcopalis derivetur in singulos auctoritate sive immediata, sive mediata Romani Pontificis, quae dicitur *legitima missio:* non autem ipsa consecratione, seu episcopalis ordinis susceptione, qua tantum potentia confertur sacramenta conficiendi, et habilitas ad gregem Christi regendum, non autem facultas ejusdem et potentiae et habilitatis exercendae.

c) Ut Presbyteros tamquam Episcoporum adjutores instituerit non omni tamen in munere, sed in administratione tantum sacramentorum, exceptis confirmatione et ordine, et in verbi Dei praedicatione; idque hisce legibus: 1.° ut totam hanc potestatem nonnisi dependenter ab Episcopo (multo autem magis a Romano Pontifice) exercere possint; ita ut regulariter ipsius Episcopi sit eandem et suspendere et restringere, et, si ratio id postulet, etiam inhibere: 2.° quod consequens est, ut facultas exercendi presbyteralia munera derivetur in singulos auctoritate Episcopi, vel Romani Pontificis, non autem ipsa ordinatione, qua tantum potentia confertur conficiendi sacramenta presbyteralis ordinis propria, non autem facultas eandem potentiam exercendi.

d) Ut denique Diaconos ea in re hierarchicos effecerit, ut vi sui ordinis habiles sint ad sacramenta baptismi, atque Eucharistiae administranda, et ad praedicationem

verbi Dei exercendam ita tamen, ut nonnisi auctoritate Episcopi haec faciant.

VI. Facultatem fecit Ecclesiae, idest Romano Pontifici, aut Episcopis una cum eo conjunctis, alios gradus, prout ipsa expedire censuerit, instituendi tum in hierarchia jurisdictionis, tum etiam in hierarchia ordinis, hoc tamen sensu, atque modo:

a) *Quoad hierarchiam ordinis*, ut non intelligatur facta esse facultas inducendi novam quandam potestatem ordinis, sed ex officio ultimi ordinis hierarchici minores quasdam partes secernendi, unde alii ordines eodem minores constituantur.

b) *Quoad hierarchiam jurisdictionis* 1.° ut Romano Pontifici data fuerit facultas vocandi alios in partem suae sollicitudinis non modo in ea re, quae spectat ad *agnos*, idest ad populum, instituendo ex gr. magistratus alios Ecclesiasticos, qui licet episcopali ordine non instructi episcopalem tamen jurisdictionem in plebem sibi assignatam exerceant, iis exceptis, quae episcopalem ordinem omnino exigunt; quod videmus factum fuisse in Abbatibus, quos dicunt *Nullius*: verum etiam in ea re, quae spectat ad *oves*, idest ad Episcopos, instituendo ex. gr. certos jurisdictionis gradus, quibus adnexa sit aliqua in ipsos Episcopos jurisdictio, ut, cum impar sit sedes Apostolica opportuno tempore ac prompte omnibus providere sive ob eorum numerum latius excrescentem, sive ob nimiam locorum distantiam, praesto sint alii, qui Apostolicae curae partes expleant, quod factum videmus in institutione Patriarcharum, Primatum, Metropolitarum; vel etiam mittendo, cum necessarium visum fuerit, extraordinarios aliquos praefectos, qui suam potestatem in ipsos Episcopos exerceant; quod item videmus factum fuisse, atque identidem fieri in Vicariis Apostolicis et in Legatis: 2.° ut pari modo etiam Episcopis liceat (nisi altiore potestate probibeantur) con-

stituere in ea Ecclesiae parte, quae sibi commissa est, quamque dicunt *Diaecesim*, alios inferiores se rectores, quibus partem suae potestatis committant, iis semper exceptis, quae exerceri ab iis nequeant ob sacri ordinis ad ea necessarii defectum.

VII. In primordiis Ecclesiae extraordinarias quasdam facultates Apostolis tribuit, quas tamen in eorum successores Episcopos noluit dimanare.

Atque haec summa est divinae Ecclesiae Constitutionis, unde tota doctrina de vero legitimoque Ecclesiasticae potestatis subiecto hauriatur. Heic enim videre est 1.° Quis in tota Ecclesia, quique in singulis ejusdem partibus imperent, easdemque partes cujus sit definire, ac distribuere: 2.° Quanta in singulis sit potestas: 3.° Quatenus iisdem inhaereat: quae sane tria sunt, ad quae facile referas quaecumque de cujuslibet potestatis subiecto quaeri possunt. Liceat igitur ad alterum caput progredi, quod est de praecipuis erroribus, qui Ecclesiae constitutioni adversantur.

CAPUT SECUNDUM

DE PRAECIPUIS SYSTEMATIS, QUAE A VERA ECCLESIAE CONSTITUTIONE ABERRARUNT.

4. Quae de ejusmodi systematis dicenda sunt, duas in partes distribuimus, in quarum altera eadem exponemus, in altera brevi quadam ratione refutabimus.

§. I.

Exponuntur praedicta systemata.

5. Marsilium Menandrinum, quem Patavinum dicunt, omnium patriarcham, quippe quem ceteri plus minus excri-

pserunt, facile dixeris. Hic Ludovico Bavaro adblanditus, qui saeculo XIV. Romanos Pontifices oppugnabat, ecclesiasticam constitutionem pervertit libro edito, quem inscripsit *Defensorium pacis*; quo in libro haec docuit:

I. Summam potestatem esse in toto coetu fidelium, idque jure ipso naturae societatibus omnibus communi :

II. Hanc potestatem translatam deinceps fuisse in Principes, si essent fideles, sin infideles, in Episcopos non sine tamen subjectione tum populo ipsi, tum Principibus.

III. Propriam Ecclesiae potestatem non esse in cogendo, sed in monendo tantum, in concionando, aliisque hujus generis.

Hic damnatus est a Joanne XXII pluribus editis constitutionibus, praesertim vero *Const. Licet.* 23. *Oct.* 1327: refutatus vero ab Alberto Pighio *De Hierarchia Eccles. Lib. V.*

6. Ex disciplina Marsilii sunt primum Protestantes, qui ejusdem librum oblivioni jam traditum in vulgus ediderunt. Hi tamen more suo innumeras in sententias scissi sunt, quas referre haud modicum interest, ut ex tacita eorum confessione appareat, eos in perpetuo errore versari, nihilque assignare posse, in quo securi conquiescant. En igitur quid de eorum systematis referebat Schenkl hoc seculo ineunte *Instit. Jur. Eccl. Prolegom.* §. 46. *in nota.* « Protestantes nova identidem cudunt Ecclesiae systemata, quorum *decem* inter se diversa Pfaffius, nec » pauciora enumerat Moshemius; sed multo plura excogitata fuisse, in diesque pene nova procudi ex Protestantium scriptis luculentum est. Sane 1.° olim placuit » pluribus *inaequalis*, hodie *aequalis* (plane democraticae) » Ecclesiae systema plerisque placet. 2.° Alii maluere Ecclesiam liberrima natam confoederatione, et societatem » prorsus *voluntariam* : alii Christi voluntate determinatam dixere et *legalem*. 3.° *Peculiaris* societas aliis, aliis

» *Reipublicae* (societati civili) *innexa* Ecclesia visa est, et » ab illa indistincta. 4.° Alii omne ab Ecclesia arcent im- » perium : alii Ecclesiam subjiciunt imperio totius socie- » tatis; alii delecto ministrorum coetui, alii universis mi- » nistris; alii magistratui politico, sive Principibus, quibus » *jus sacrorum* tribuunt. 5.° Ejusmodi jus sacrorum alii » ex jure naturali, alii ex sacra scriptura, alii ex pace » religiosa, seu Westphalica, alii ex consuetudine, alii ex » populorum cessione tacite facta Principibus asserunt : » alii ex ipsa boni publici tum ecclesiastici, tnm politici » ratione seu necessitate, alii ex jure devolutionis vindi- » cant. 6.° Novissime turba maxima jura Ecclesiastica di- » spescit *in majestatica, et collegialia*, quorum illa Prin- » cipi, ista fidelium coetui per se competant. At, dum de » utrisque discernendis res est, foede ipsimet scinduntur. » Nam 7.° alii e numero in primis Jurisconsultorum in » Principem se se exhibent liberaliores, aut brevi manu » omnia Principi vindicant; aut saltem quae *majestatica*, » qnaeve *collegialia* sint, haud operose disquirendum au- » tumaut, praesertim si qui exercere ea jura debeant Prin- » cipes sint Protestantici, non autem Catholici. Alii e coetu » maxime Theologorum utraque dicunt esse probe distin- » guenda, eoquod omnia sine discrimine et absolute trans- » ferri in Principem, aut certe sine ministrorum Eccle- » siasticorum interventu recte administrari ab eo nequeant; » imo vero haud rite administrata a populo revocari pos- » sint, et retrahi. Ceterum 8.° systematum varietate et a- » more ducti alii ipsum Christum Dominum fuisse legis- » latorem negant; alii non Christo quidem, sed tamen Apo- » stolis potestatem *legislatoriam* aut certe *exequutoriam* » abdjudicant; alii eam ceu personale privilegium divini- » tus datum, sed ita, ut cum ipsis expiraret, iisdem per- » mittunt. Rursus 9.° imperium, seu ecclesiasticam quan- » dam potestatem alii jure non proprio, sed *administratorio*

» ab Apostolis ceu delegatis, populique officialibus exer- » citam fuisse admittunt; atque eodem modo non divina, » sed humana ordinatione et populi voluntate Apostolis » successisse dicunt Episcopos, qui quidem lapsu tempo- » ris delegatam a populo potestatem tamquam sibi propriam » usurparint; donec seculo XVI, abdicatis (inter Protestan- » tes) Episcopis, Ecclesia in jus sibi proprium postliminio » esset restituta. Quo ex tempore, inquiunt, potestatem » ecclesiasticam, vel exercitium ejusdem in principes esse » translatum, aut iisdem, accedente populi consensu, fir- » matum; aut certe ex eo tempore per Principes, cum uti- » lius id fieri a nullo alio posset, juste recteque eam po- » testatem affirmant administrari etc. Itaque quod Moshe- » mius de Lutheranae Ecclesiae systemate candidè fatetur, » id jure optimo hodiernis etiam Protestantibus Mendelso- » nius objicit: *In hoc aetatis nostrae lumine Protestantium » de jure ecclesiastico libri didactici extricari hactenus ab in- » certa caecaque haesitatione non potuerunt. Ad extrema ad- » duci, ita ut jura omnia penitus dimittat, Clerus non pa- » titur; neque tamen quae illa sint jura, assignare quis- » piam valet. Judicari et finiri lites percupiunt; at judi- » cem supremum nullum admittunt. Denique libertatis at- » que independentiae ecclesiasticae mentio perpetua fit, cum » nemo tamen indicare possit, ubi ea reperiatur.* Quae vero » proximis his annis, et fere in dies nova, olimque pror- » sus inaudita de Ecclesiae christianae systemate scribant » Protestantes plures, nemo, nisi in eorum scriptis pror- » sus sit hospes, ignorare poterit ». Hactenus Schenkl de Protestantium systematis.

7. Alter Marsilii Patavini surculus est *Edmundus Richerius* Collegii Sorbonici aliquando syndicus, quo ex loco ejusdem Collegii decreto ob errores suos deturbatus est. Hujus systema hisce capitibus continetur.

I. Cum Marsilio summam potestatem in ipso ponit

fidelium coetu, cui proinde *immediatius atque essentialius* (ut ipse loquitur) claves a Cristo traditas fuisse affirmat: unde ait, nullam esse Ecclesiasticam legem, nisi quae consensu populi, idest coetus fidelium fuerit confirmata.

II. *Potestatem ministerialem* universo ordini hierarchico, idest Romano Pontifici, et Episcopis, quos *Apostolorum* loco esse, et Presbyteris, quos *discipulis* successisse ait, ab ipso Christo *immediate* traditam esse, licet diverso gradu, asserit: ita ut Episcoporum, et Presbyterorum, in specie autem Parochorum jurisdictionem non a Romano Pontifice, vel ab Ordinario, sed *immediate* ab ipso Christo derivet.

III. Romanum Pontificem totius Ecclesiae *caput ministeriale* dicit ad unitatem in toto orbe Christiano conservandam per custodiam et exequutionem canonum, ejusque potestatem regimine temperatam esse *aristocratico*, quandoquidem ait, Ecclesiam inconsultam, dissentientem, invitam, vel inauditam obligare ipse nequit; unde plenitudinem auctoritatis pontificiae ita definit:

a) Ut ad Ecclesias particulares per mundum dispersas, sed nequaquam in Ecclesiam universalem in concilium congregatam extendatur.

b) Ut juridice atque auctoritative legem divinam, naturalem, et canonicam interpretetur, nec non etiam ut de canonibus conciliorum generalium eo in casu dispenset, quo ipsum Concilium, si esset congregatum, dispensaret, nempe pro communi Ecclesiae, non privatorum bono.

c) Ut necessitate postulante (quia non semper haberi concilium potest) leges aut canones condat *in actu primo*: nam *actus secundus*, ait ipse, idest formalis et actualis causa obligandi ab Ecclesiae consensu dependet.

IV. Eadem fere proportione Episcoporum potestatem in propria diaecesi definit, quandoquidem ejus sententia

ne Episcopus quidem subditos suae diaeceseos absque eorum consensu *per presbyteros curatos* praestito obligare potest.

V. Praerogativam infallibilitatis toti Ecclesiae (quo nomine populum seu coetum fidelium semper intelligit) fuisse collatam asserit, ipsi autem Petro nullo modo; ac proinde Romanum Pontificem ante assensum Ecclesiae in doctrina fidei atque morum non esse infallibilem.

VI. Ecclesiae neque territorium, neque potestatem coactivam esse; adeoque de mediis necessariis ad beatitudinem suasive tantum ac directive , non coactive, poenas temporales irrogando, judicare posse ait: Princeps vero politicus, ut dominus reipublicae ac territorii, ejus sententia vindex est, atque protector legis divinae, naturalis et canonicae: unde

a) Leges figere, et gladium distringere eum in finem posse, ait.

b) In specie autem eundem eo nomine esse affirmat judicem legitimum appellationum, quas *ab abusu* vocant.

Atque hoc quidem est celebre Richerianum systema ex Marsiliano, ut patet, conflatum. Ejusdem auctor damnatus est a provinciali synodo Parisiensi anno 1612, mense martio; tum a provinciali synodo Aquensi eodem anno, mense majo; tum pluribus decretis sacrae Congregationis Indicis , idest 10 maii 1613 sub Paullo V; 2. decembr. 1622 sub Gregorio XV; 4. martii 1709 sub Clem. XI; denique peculiari edito Brevi ab Innocentio XI. anno 1681 , quo brevi historia Conciliorum generalium eiusdem Richerii damnata est, quod in ea systema suum saepe defendit. Ipse autem Richerius bis, ut videtur, simulato, tertium sincero animo doctrinam suam reprobavit anno, antequam vita cederet, idest 1630, qua de re consulendae sunt ephemerides Trevolsienses mensis januarii anni 1703. De toto autem eiusdem systemate consuli po-

test *Veith Richerii syst. confutatum, et Charlas De Libert. Gallic. Lib. XII. alias IX.*

8. Ex Edmundo Richerio, et ex ipsis Protestantibus totus prodit *Febronius*, quo sub nomine latet Nicolaus Hontheim Suffraganeus Trevirensis: nisi quod huius systema, quod anno 1763 in libro inscripto de *Statu Ecclesiae* edidit, Primatum Romani Pontificis maxime petit. Ut plenior ejusdem notio habeatur, triplicem in partem dividi potest, in *doctrinalem*, in *historicam*, in *practicam*.

I. Quoad *doctrinalem* haec docet:

a) Ecclesiae statum negat esse *monarchicum*: licet autem non obscure toti fidelium coetui claves fuisse traditas doceat, nihilominus de ea re non admodum est sollicitus, cum totus ejus finis in deprimendo Romano Pontifice sit.

b) Aliquem *Primatum* in Ecclesia necessarium esse ait; nihilominus quod Romanae sedi fuerit affixus, id ab Ecclesiae placito, non a divino jure esse repetendum tradit; adeoque fieri posse, ut ab ea revocetur.

c) Naturam ac fundamentum huius primatus in ea re esse statuit, ut unitas servetur; unde haec deducenda esse monet: 1.° *Primatum* recte appellari *Primatum consociationis*: 2.° jura, quae de eodem praedicantur, duas in classes esse distinguenda, in *essentialia*, quae eidem perpetuo inhaereant, et in *adventitia*, quae amoveri possint, et ut plurimum debeant: 3.° essentialia ea tantum habenda esse, quae sint in unitate legitimo modo curanda; cetera dici debere *adventitia*.

d) Legitimum modum hujusce Primatus officium exequendi, idest unitatis curandae esse tantum in *advigilando*, et in *dirigendo*, consilii scilicet, non coactionis more; unde consequi ait: 1.° Primatum illum *Consociationis* dici etiam oportere *inspectionis*, et *directionis*: 2.° Excommunicationis

ferendae jus eatenus ad illum pertinere, quatenus (ita Febronio sentiente) excommunicatio per se non sit actus jurisdictionis: 3.° Eandem habere robur non posse, nisi ab Ecclesiis particularibus sustineatur: 4.° Quam vero quispiam meritum se non esse sentiat, non secus ac ceteras contumelias, ferendam esse patienter et contemnendam.

e) Sedulo monet hunc qualemcumque Primatum a Romano Pontifice in totam Ecclesiam haberi *distributive* tantum non *collective*; adeoque 1.° Concilii generalis auctoritatem ipsum sibi subjicere Romanum Pontificem, eumque tum quoad fidem, tum quoad mores judicare: 2° Idem illud neque necessario a Romano Pontifice indicendum esse, neque, invitis Episcopis, suspendi aut dissolvi ab eodem posse, neque finitum cum fuerit, ejusdem indigere approbatione: 3° Pari ratione ejusdem decreta, licet ea sint, quae sua natura revocari queant, idest ad disciplinam pertinentia, a Romano Pontifice abrogari aut mutari nullatenus posse: 4.° Quod denique consequens est, *appellationem* a Romani Pontificis sententia ad Concilium Generale regularem esse ac legitimam.

f) *Infallibilitatem* non modo Romano Pontifici, verum etiam *Concilio Generali*, veluti dotem ejusdem certam, negat, (*De Statu Eccl. Cap.* 1 §. 9); dat tamen Ecclesiae.

g) Vim obligandi ne Concilium quidem Generale quoad decreta disciplinaria habere docet sine fidelium acceptatione.

h) Episcopos singulos immediate a Christo accepisse ait *potestatem jurisdictionis non secus ac potestatem ordinis;* atque inde sequi: 1.° Eorum potestatem tum circa fidem, tum circa disciplinam *plenam et absolutam* esse; unde necessitatem recurrendi ad Sedem Apostolicam in *caussis fidei* et in ceteris *caussis majoribus,* vel petendi, cum opus est, ab eadem dispensationes ab iis legibus, quae pertinent ad jus commune ecclesiasticum, prorsus reiicit: 2.° Eandem

Episcoporum potestatem, quod consequens est, coarctari nullo modo posse neque *quoad res*, neque *quoad personas*; adeoque *exemptiones Regularium*, *reservationes casuum* et *beneficiorum*, necnon *jus annatarum*, et quaecumque sunt huius generis alia, totidem esse abusus: 3° Romanum Pontificem in Episcoporum diaecesibus statuere nihil posse, nisi eorundem consensu :

i) Principes seculares Canonum custodes, ac vindices esse ait etiam adversus Romanum Pontificem; ita ut etiam Concilium generale sua auctoritate indicere valeant.

II. *Quoad partem historicam* explicare contendit, qua ratione Primatus Romani Pontificis auctoritas , ut ipse ait, excreverit. Itaque haec docet:

a) Duplici via id factum esse, alia *fortuita et inculpabili*, alia vero *dolosa et culpabili*:

a) Ad *fortuitas caussas* haec referenda esse affirmat: 1.° *Splendorem titulorum*, quibus Romanus Pontifex, ejusque sedes condecorata est, figuratasque et *ampullatas*, ut ipse ait, ea de re Patrum locutiones: 2.° *Dignitatem* sedis Romanae tum quod *Apostolica* sit, tum quod *Patriarchatum* totius occidentis adnexum habeat, cujus tantum ratione (proindeque occidentalium tantum Ecclesiarum respectu) eandem ait vocari *Matrem* et *Magistram*: 3° *Consuetudinem Episcoporum* tum referendi ad eundem graviores caussas, tum etiam deferendi ad ipsum plurium negotiorum, ut ipse loquitur, arbitratum sive ob receptum morem , ut idem asserit, eas sedes consulendi, quae digniores et antiquiores essent, sive praesertim ob personalem Romanorum Pontificum doctrinam ac sanctitatem:

c) *Ad dolosas et iniquas* pertinere, 1. *Complures proprie dictas usurpationes* a Romanis Pontificibus ausu temerario perpetratas 2.° *Falsas decretales* (quas potissimum fuisse caussam asserit exaggerati primatus) ab Isi-

doro confictas, et a Romanis Pontificibus magno cum gaudio exceptas.

III. *Quoad partem practicam* totus est in tradendis remediis, quibus Romanorum Pontificum auctoritas coerceatur; eaque *septem* esse ait, nimirum

a) Apta in eam rem populi instructio:

b) Concilium generale liberum:

c) Conspiratio Episcoporum per concilia nationalia fovenda:

d) Vis atque auctoritas catholicorum Principum:

e) Retentio Bullarum apostolicarum tum per Episcopos, tum per Principes seculares, idest *Placitum*, ut ajunt, sive *episcopale* sive *regium*:

f) Aperta *resistentia*, quam legitimam vocat:

g) *Appellatio ab abusu*; idest appellatio ad Principes seculares adversus Ecclesiae, praesertim vero ipsius Romani Pontificis sententias.

9. Iam vero hujus systematis *scopus*, quem sibi proposuisse Febronius affirmat, reconciliandi Ecclesiae Catholicae Protestantes, ab ipsis Protestantibus derisus est, inter quos consuli possunt *Scriptores Lipsienses in Novis Actis* Eruditorum an. 1764 *pag.* 1, ubi recensionem operis Febroniani exhibent, qui posteaquam opus egregie laudarunt, veluti Protestantium doctrinam maxime sapiens, ita ut *hominem cum Luthero comparent*, addunt tamen deinceps, clarissimum virum oleum et operam perdere, cum sibi persuadet, remoto primatu Romani Pontificis, Protestantes ad Ecclesiam Catholicam redire posse: multa enim alia superesse ajunt, in quibus ipsi a Catholicis dissident. Eademque de Febronio scripsit *Iablonskius Instit. Hist. Christ. Tom.* III *pag.* 146, *et Bahrdtius in Dissert. contra Febronium* §. *VI. VIII. et XVI.* ambo Protestantes. Totum vero febronianum opus reprobatum ac damnatum est, publicis datis litteris, ab

Archiepiscopis, vel Episcopis Moguntino, Trevirensi, Coloniensi, Pragensi, Bambergensi, Constantiensi, Augustano, Frisingensi, quemadmodum videre est apud Zacaria *in Anti-Febronio vindicato Tom.* 1°. *in Appendice post Caput* 1, ubi ipsae eorum litterae referuntur; praesertim vero damnatum est pluribus decretis sacrae Congregationis Indicis, idest 27 *febr.* 1764, 3 *februarii* 1766, 24 *maii* 1771, 3 *martii* 1773; tum etiam ab ipso Romano Pontifice Clemente XIII. tribus Brevibus, die 14 martii 1764 editis, quorum primum ad Electorem Moguntinum missum est, alterum ad Trevirensem, tertium ad Episcopum Herbipolensem, quae item legi possunt apud praedictum *Zacaria loco citato.* Denique Febronius ipse opus suum reprobavit, errorumque suorum retractationem ad Pium VI. misit, quae legi potest in Allocutione Pii VI. habita die 25. dec. 1778 in Consistorio secreto, in qua summus ille Pontifex ait, Febronium *plurima* jam accurate revocasse, de ceteris, quae sedes Apostolica emendanda esse censeret, promisisse, se sine ulla cunctatione correcturum esse. Anno nihilominus 1781 Commentarium in suam retractationem edidit, in quo plura perperam dicta adnotavit Card. Gerdilius in opusculo inscripto « *Animadversiones in commentarium etc.* praeter quae alia quoque adnotari poterant. Denique catholice, ut videtur, sentiens obiit 2 sept. 1790. Refutatus est a compluribus; plenius autem ac firmius a Zacaria tum *in Antifebronio* italico scripto, tum *in Antifebronio vindicato*, quod latine edidit. Ut autem appareat, qua fide Febroniani systematis sectatores amplificent adversus Romanum Pontificem Episcoporum auctoritatem, digna est, quae legatur epistola cuiusdem Episcopi in supplemento ephemeridum ecclesiasticarum Romae edito anno 1789 pag. 83, et seqq.

10. Febroniano systemati subjicimus *Libertates gallicanas*, quarum *originem* qui praeclaro aliquo nomine ho-

nestare studet, a Concilio Turonico primo, aut saltem a S. Ludovico IX. magna cum amborum injuria solet repetere. Vera tamen earundem origo a miserrima occidentalis schismatis aetate videtur esse repetenda, quo ex tempore, politica potestate urgente, sensim illac increvere, donec certis quibusdam sollemnibusque formulis expressae sunt tum cum, Ludovico XIV. adversus Innocentium XI. venerabilis memoriae Pontificem hostiles animos gerente, aliquot Galliarum Episcopi anno 1682 eiusdem regis iussu congregati celebre *quinque propositionum declarationem* emiserunt. Iam igitur ad has *quinque*, seu potius *quatuor* propositiones, (nam quinta ad evulgationem priorum pertinet) veluti ad totidem germina, unde practica consectariorum seges plurima exoriatur, gallicanae libertates revocantur, quarum 1ª est, *Romanis Pontificibus nullam esse in Reges, atque in civilia negotia ne indirectam quidem potestatem*: 2ª *Concilii generalis auctoritatem Romani Pontificis auctoritate esse superiorem*: 3ª *Potestatem sedis Apostolicae coarctari a) per canones jam conditos, totiusque mundi reverentia consecratos; b) per consuetudines atque instituta a Regno, et ab Ecclesia Gallicana recepta*: 4ª *Romani Pontificis iudicium infallibile censendum non esse, nisi Ecclesiae consensus accedat.* Ex quibus propositionibus licet plurima ad Ecclesiae statum practice turbandum deduci possint, tria tamen infelici celebritate insignia dimanant, quae veluti *Regni instituta* ad propositionem tertiam revocantur, idest

1.° *Appellatio ab abusu*, quae est misera illa consuetudo subjiciendi Ecclesiam Magistratibus civilibus ad eos appellando a sententiis judicis ecclesiastici eo nomine, quod ille auctoritate sua perperam atque injuriose usus fuerit:

2.° *Regium Placet*, idest pessima altera consuetudo, qua Constitutiones Apostolicae, ipsaeque etiam Episcoporum pastorales litterae, quas dicunt *mandata*, in vulgus

edi, servarique vetantur, nisi id civilis Magistratus permittat.

3.° *Regius patronatus et custodia canonum*, quo nomine libera fit Regi facultas quibuslibet Ecclesiae negotiis sese immiscendi.

Atque hae quidem sunt *libertates gallicanae*, quas celeberrimus, et quovis nomine insignis Cameracensis Episcopus Fenelonius *servitutem erga Regem, et adversus Romanum Pontificem licentiam* quam merito appellarit, unusquisque facile intelliget, qui ad *scopum*, ad *media*, et ad *effectus* praedictae declarationis attendat. *Scopus* nimirum insinuatur propositione prima; *media* tribus sequentibus; *effectus* praecipui tribus illis continentur consectariis, quae commemoravimus , quaeque cum antea a Gallicano ipso Clero vehementer repellerentur, tum veluti jugum quoddam suscepta sunt. Jam vero praedictam declarationem reprobarunt Romani Pontifices *Innocentius* XI. per litteras in forma Brevis *die* 11 *aprilis anno* 1682., Alexander VIII. *Const. Inter multiplices die* 1 *augusti an.* 1690. Pius VI. *Const. Auctorem fidei* 28. *aug.* 1794. *circa fin.* Imo ipsi rejecerunt Gallicani Episcopi, qui eam edidere, et Ludovicus ipse XIV, cujus auctoritate gesta ea omnia fuerant, litteris seorsim datis ad Innocentium XII. anno 1693.

11. Haec porro sunt praecipua systemata, quae verae Ecclesiae Constitutioni adversantur. Si quis vero praeterea systema quoque Iansenianum requirat, is sciat haereseos illius asseclas systema proprium nullum habere , sed ea, quae jam exposita sunt, ac praesertim Richerianum modo aperte, modo clanculum, prout tempora ferunt, amplecti, quemadmodum colligere est tum ex doctrina Pistoriensis conventus, quam Pius VI. *Const. Auctorem fidei* damnavit, tum etiam ex doctrina Curaltii , Van Espenii, aliorumque hujus furfuris scriptorum. Jam vero mentis nostrae non est, quae systemata exposuimus , eadem per singula

capita refellere ; id enim et temporis brevitas , et ratio prohibet, quae vetat scilicet ea heic repeti, quae in Theologia traduntur. Quapropter ut quam brevissime rem agamus, fundamenta tantum, quibus illa innituntur, aggrediemur; iis enim collapsis, cetera corruant necesse est ; tum vero nonnulla corollarii more suis locis adjiciemus, quae, cum maxime ad nos pertineant, a Theologis praetermitti solent.

§. II.

Praedictorum systematum fundamenta convelluntur

12. Si quis praedictorum systematum fundamenta scrutetur, facile reperiet, ea omnia *illidere in petram*, adeoque ad eam *confringi.* Id enim in iis primum est, unde cetera dependent, abolere, vel saltem imminuere *potestatem Romani Pontificis*, ut eam derivent vel *in principes seculares*, vel *in plebem*, vel saltem *in Episcopos* sive *singillatim* sive *conjunctim* in Conciliis generalibus. Quapropter si catholicam veritatem retineas, Petri in Ecclesiam potestatem, quae in Romanos Pontifices ejusdem successores dimanavit, divinitus fuisse institutam, atque ita, ut *omnino perfecta, nullaque humana auctoritate circumscripta* sit , protinus agnosces, non modo eorundem systematum molem, verum etiam singulas eorundem partes, singulosque articulos corruere. Sit igitur

13. *Propositio* : Petri in Ecclesiam potestas ab ipso Christo ita instituta est, ut omnino plena ac perfecta sit, nullaque humana auctoritate circumscripta.

Probatur ex Io: XXI. 15, 16, *et* 17 *coll. Matth. XVI.* 18, 19; quibus in locis haec manifesta sunt:

I. Agi ibidem *a*) de aliqua potestate *b*) in Ecclesiam *c*) Petro singulari modo tributa *d*) a Christo Domino. *Chri-*

stus enim est qui loquitur, isque ad *Petrum* loquitur, cum *proprio nomine*, quo nempe a singulis distinguebatur, compellando, *ipsamque eiusdem personam, addito carnalis parentis nomine*, indigitando, ac denique *expresse* eundem *a ceteris omnibus* separando — *Cum ergo prandissent, dicit* Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis (fili) *diligis me plus his?* (nempe ceteris omnibus Apostolis, qui adstabant)

Id autem est quod loquitur, ut conferat munus *pascendi* (idest *regendi Cf. Ps.* 77 *v.* 71, 72, *etc.*) *agnos et oves suas* (idest eos, qui ad *ovile* suum pertinent, quae est Ecclesia. *Cf. Io.* X. 1 — 16). *Dicit ei* (Petrus): *Etiam Domine, tu scis, quia amo te. Dicit ei* (Iesus): *Pasce agnos meos . . . Pasce oves meas* (*Io*: *XXI.* 15, 17). Eadem vero animadverti possunt in altero loco, idest *Matth. XVI.* 18, 19, ubi eadem potestas Petro *promissa est*, quae apud Ioannem dicitur eidem *collata*. Iam igitur illud patet, Petri potestatem regendi Ecclesiam, quaecumque ea sit, *divinitus*, idest ab ipso Christo institutam fuisse.

II. Manifestum item est agi iisdem in locis de potestate *a*) non in partem aliquam, sed in corpus universum Ecclesiae; *b*) eademque absoluta, nulloque limite circumscripta; proindeque plena ac perfecta, neque ejusmodi, quae ab alia auctoritate humana coarctetur — Quotquot enim sui sunt agni, omnes indistincte tradit Christus Petro pascendos; imo et agnos, et matres eorum, quae distinctio a Christo facta, ne supervacanea dicatur, speciali quodam modo indicat, omnes omnino, idest non modo plebem, sed etiam magistros ac praefectos plebis, quicumque ii sint, Petri curae committi. « *Pasce agnos meos . . . Pasce oves meas* ». Quod in Matthaei loco luculentius apparet, ubi Petrus *Petra* appellatur, in qua *tota Ecclesia* consistat. « *Tu es Petrus* et super hanc Petram *aedificabo* Ecclesiam meam » Ergo potestas Petri est in universum corpus Ecclesiae.

Deinde ejus potestas ita exponitur, ut sit absoluta, nulloque limite circumscripta. Etenim *a*) adhibetur verbum *Pasce*, quod exprimit potestatem instar regiae, ac plane supremam (2 *Reg*. *V*. 2; 3. *Reg*. *XXII*. 17, *Ps*. *LXXVII*, 71, 72 *etc*.); et insuper potestas haec regia *b*) Petro singulari modo ac seorsim a ceteris traditur (supra I); *c*) neque ullo adjecto verbo restringitur. Ait enim Christus simpliciter « *Pasce agnos* » adeoque *d*) eodem modo effertur, ac ipsa potestas Christi (cf. *Io*. *X*. 1 - 16). Quod vividius etiam declaratur in altero Matthaei loco, ubi *a*) potestas *clavium*, quae est *absoluta*, *et monarchica* (*Is*. *XXII*. 22, *Apoc*. *I*. 18) *b*) Petro singulari modo tribuitur, *c*) nullo limite adjecto; atque insuper *d*) *fundamentalis petrae* metaphora addita, ex qua scilicet omnia et singula, quae in Ecclesia sunt, dependeant (*cf*. *I*. *Reg*. *XXII*. 2; *Matth*. *VII*. 24, 25); quaeque *e*) potestatis ipsius Christi maxime propria est (*Is*. *XXVIII* 16; *Ps*. *CXVII* 22, *Matth*. *XXI*. 42; *Act*. *IV*. 11, *etc*.). Est igitur potestas Petri non modo *divinitus* instituta (supra I), verum etiam ejusmodi, quae sit in universum corpus Ecclesiae, eademque plena ac perfecta, nullaque humana auctoritate circumscripta.

III. Manifestum est, potestatem, de qua agitur, ut ut occasione meriti personalis collata esse Petro videatur, non esse tamen mere personalem, sed ejusmodi, quae instar feudi, quod in proemium fidei militi datum sit, et potiore etiam jure, transmittenda sit ad successores. Nam agit Christus de pastore visibili gregi suo assignando, qui, aliis aliis succedentibus, nunquam interiturus erat, adeoque pastore item perpetuo, alio scilicet alii succedente, indigebat. Quod etiam clarius altero in loco indicavit, *petrae* ac *fundamenti* metaphora adhibita. Fundamentum enim tamdiu saltem stare debet, quamdiu aedificium: praesertim cum addiderit, ex eo fundamento atque petra Ecclesiam suam nunquam dimotum iri, frustra obnitentibus portae infe-

rorum conatibus; qui tamen conatus, mortuo jam Petro, maxime extituri erant, atque adhuc extituri sunt.

IV. Manifestum etiam est, ejusmodi praedictorum locorum interpretationem, quae ex nativo verborum, ac phrasium sensu elicitur, nulla alia longius petita interpretatione, neque aliorum locorum auctoritate, nisi quae sit *apertissima*, et omnino *expressa* posse turbari. Agitur enim de locis, in quibus Christus statuit *a*) legem fundamentalem Ecclesiae, et quidem *b*) non per accidens, sed directe, et ex animi proposito. Iam vero ad sanam criticam pertinet, ut, quae loca directe et ex professo de aliqua re agunt, eadem ab aliis, cum de eadem illa re sermo est, interpretationem non recipiant, sed cetera potius ab illis; proindeque ita accipi debeant, quemadmodum sonant; idque eo magis retinendum esse, cum agitur de *lege fundamentali alicujus societatis*, quam quidem pro maxima sua gravitate omnino perspicuam esse oportet; unde in ea statuenda legislator censendus est diligenter loquutus fuisse, proprioque atque usitato sensu verba usurpasse; ita ut in hisce maxime legibus illa valeant « *Quod voluit, expressit — Ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus*» Nequeunt igitur praedicta loca in alios sensus detorqueri, neque ab aliis locis interpretationem recipere; nisi quae forte sint apertissima atque omnino espressa. Ejusmodi autem sacrarum litterarum loca, quae *expresse* restringant potestatem Petri, nullibi esse certum est, proindeque firmum manet, Petri in Ecclesiam potestatem ita divinitus institutam fuisse, ut etc.

14 Ex hac autem propositione plurima dimanant corollaria, unde praedicta systemata plane evertuntur; ex quibus pauca quaedam seligemus, quae magis usui sint; et primo quidem quae magis sint *generalia*. Inde ergo sequitur

I. Perperam Marsilium Patavinum, ac Protestantes,

nec non Richerium, ac Febronium supremam Ecclesiae potestatem plebi detulisse, et per eam Principibus secularibus, aut etiam Romano Pontifici ac Episcopis; quandoquidem sub respectu regiminis ac potestatis ea proportio posita est a Christo inter Romanum Pontificem ac plebem, quae est inter *Pastorem* et *Gregem*. Cum autem absurdum sit asserere, summam regiminis potestatem in ipso grege esse, et ab eodem conferri in pastorem, ita absurda sunt eorundem systemata. Quaecumque vero ex ratione, vel ex Patribus Richerius, et ex eo ceteri opponunt, ea ex misera dimanant aequivocatione, qua nempe confunditur *finis potestatis* cum ipsa *potestate*. Illud enim nemo negat, ad hunc finem traditas Petro claves fuisse, ut *in bonum ovium* iisdem uteretur. Ceterum quod pertinet ad *Principes seculares*, quam alienum sit a divina Ecclesiae constitutione, eosdem rebus ecclesiasticis immisceri, et id demonstrat, quod ipsi etiam *in grege* sunt, et satis superque demonstratum est in priore libro, cum de independentia, ac primatu Ecclesiae supra societatem civilem ageretur. (*Cap. I. sect.* 2).

II. Perperam *Febronium* vim omnem a Romani Pontificis primatu sustulisse, quod quidem praedictis Ioannis ac Matthaei locis maxime contrarium est.

III. Perperam eundem *Febronium et Gallicanos* inferiorem Concilio generali Romanum Pontificem, idest Petrum fecisse, quem scilicet Christus toti Apostolorum Collegio praesenti atque adstanti praetulit, ejusmodi tam disertae Christi voluntati opponentes litigiosam, imo reprobatam, ipsorumque auctorum sententia dubiam pseudocanonum auctoritatem sessionis 4^{ae}, et 5^{ae} Concilii Constantiensis: quodque inde sequitur, perperam eosdem denegasse Romano Pontifici in rebus fidei atque morum infallibilitatem; quandoquidem et *fundamenti* qualitas, quae Petro in praedictis locis asseritur, postulat, ut doctrinam

immobiliter certam fidelibus praebeat, et *plena illa ac perfecta potestas*, quae eidem confertur ad Christi gregem omnimode, adeoque etiam *quoad intellectum* per rectam fidem pascendum, omnino exigit ut cum infallibilitate sit conjuncta, quia sine illa plane evanesceret, omnique vi ac jure destitueretur fidelium intellectus sibi subiiciendi. (*)

IV. Contra autem retinendum esse, Primatus Romani Pontificis naturam ejusmodi esse, ut

a) Non sit tantum consociationis, ordinis, inspectionis, meraeque directionis, sed *verae proprieque dictae iurisdictionis*.

b) Non sit potestas extraordinaria tum denique exserenda, cum Episcopi suum officium deserant, vel ab eo deflectant, sed *omnino ordinaria*.

c) Non sit potestas *mediata* per pastores particulares, seu per Episcopos exercenda, sed plane *immediata*.

d) Non sit denique ullimode *circumscripta*, sed plena et universalis tum ratione materiae, circa quam versatur, dummodo ad Ecclesiam pertineat, neque jus divinum obstet, tum ratione eorum, qui eidem subjiciuntur, sive de populo sint, sive pastores, dummodo per baptismum in Christi gregem fueriut aliquando cooptati. Unde etiam sequitur.

e) Eiusdem primatus essentiam non in eo tantum atque unice consistere, quod sit centrum unitatis et communionis, quemadmodum asseruit Febronius, sed in eo quod sit plena ac perfecta potestas pascendi sive gregem coniunctim, sive agnos atque oves singillatim, quae ad Christum pertinent; adeoque

f) Vanam et commentitiam esse Febronianam iurium primatus divisionem in *essentialia*, quae officio unitatis

(*) Memoranda heic est *Propos.* 29 *ab Alex. VIII. damnata die* 7 *dec.* 1690.

servandae necessario cohaerent, et in *accidentalia*, quae cum praedicto officio necessario non cohaerent.

15. *In specie* autem ex praedicta propositione cum plurima alia, tum nonnulla, quae magis usui sunt, dimanant, et in quibus proinde operae pretium est, aliquantum immorari. Et 1.º quidem inde sequitur, perperam affirmatum esse a Gallicanis, ac deinceps a Iansenianis, Romani Pontificis potestatem auctoritate veterum canonum, quos antiquitas consecrarit, imo et particularium Ecclesiarum consuetudinibus restringi et coarctari. Manifeste enim id repugnat naturae primatus, quem ita a Christo constitutum fuisse vidimus, ut nulla humana auctoritate coarctetur. Ut autem facilius ea caligo dispellatur, quae ab assertoribus praedicti erroris offunditur, haec sunt animadvertenda.

I. Cum quaestio fit, utrum summus Pontifex *possit* contra canones antiquos, et vetustas consuetudines sive generales sive particulares aliquid statuere, duplex sensus distinguendus sedulo est verbi *possit*, quod simul significat et *vim ac facultatem* aliquid faciendi, et rei agendae *honestatem*; ita ut *fieri non posse* dicatur et id, quod si fiat, ex defectu virium ac facultatis invalidum esset, et id quod licet validum, tamen *illicitum* foret ex honestatis defectu. Hoc autem postremo sensu locuti sunt summi Pontifices, cum negarunt, adversus canones se quidquam posse, nulla scilicet accedente nova caussa, cur ab illis discedi oporteret.

II. Cum in eadem quaestione de *mera honestate* sermo est, eiusdem rei iudicium Romano ipsi Pontifici est relinquendum, tum quia absurdum est, supremam potestatem inferiorum iudicio subiici, tum quia rectum ea de re iudicium ab uno Romano Pontifice ferri potest, qui *altiore* scilicet *utitur consilio* non modo ob particulare Spiritus S. auxilium, qui eidem speciali modo adest, ve-

rum etiam quia nemo praeter ipsum est, cui omnes perspectae sint Ecclesiae circumstantiae, *ad cuius bonum universale* res componenda est.

III. Distinguendum item est inter ipsorum canonum qualitatem, utrum scilicet humanae tantum auctoritati innitantur, an etiam divinae; ita ut vel directe a Deo ipso constituti sint, vel saltem cum iis, qnae a Deo sunt constituta, sint *essentialiter* conjuncti; ex gr. canones, quibus *jus appellationum* ad Romannm Pontificem constituitur, qui profecto essentialiter conjuncti sunt cnm natura ipsa Primatus, ejusque officio divinitus Romano Pontifici imposito. Pro diversa enim auctoritatis natura diversum oportere esse judicium manifestum est. Itaque

a) Quoad canones, qui auctoritati *divinae* innituntur, manifestum est', eosdem, *quatenus tales sunt*, immutari per Romanum Pontificem *derogatione proprie dicta* non posse. Dixi 1.° *quatenus tales sunt*. Complures enim sunt canones, in quibus *substantia* ab auctoritate *divina* dimanat, *forma* ab humana; ex gr. canones, qui *decimas* solvi imperant; in quibus *substantia*, idest ut altaris ministri ali a fidelibus debeant, divini juris est (1. *Cor. IX*. 4, 14), *forma* autem, ut nimirum ejnsmodi alimenta praestentur per decimarum solutionem, humani est juris. Dixi 2.° *derogatione proprie dicta*. Si enim agatur de praeceptis divinis positivis, nemo ambigit, Romanum Pontificem potestatem, imo et officium habere eadem interpetrandi, utrum scilicet certis supervenientibus circumstantiis locum habere debeant necne.

b) Quoad canones, qui innituntur auctoritati *humanae*, in genere id pariter manifestnm est, eosdem a Romano Pontifice, quicumque ii sint, valide immutari, et abrogari posse, cum nulla sit, aut unquam fuerit mera humana auctoritas, quae Romani Pontificis auctoritate in rebus, quae ad Ecclesiae regimen pertinent, superior dici queat; imo

aliquando *debere*, cum scilicet, rerum circumstantiis immutatis, ejusmodi canones immutari Ecclesiae necessitas, vel utilitas jubet. (*Cf. epistolam S. Gelasii ad Episcopos Lucaniae etc. Cap.* 1; *imo et Conc. Basileense eo ipso tempore, quo a Romano Pontifice dissidebat, Epist. Synod. V paullo ante dimidium*). Ut autem *honeste* id fiat, si quis quaerat, quas regulas servari oporteat, eae quidem saltem praecipuae hae sunt.

aa) Ut mutatio ipsius Romani Pontificis auctoritate fiat, cui soli (praeter Concilium generale, quod cum Romano Pontifice consentiat) potestas est in ius commune: vel in genere ut *mutatio ab eo fiat, cui legitima potestas est*; unde nec inferior superioris, nec secularis Princeps Ecclesiae canones immutare valet.

bb) *Ut fiat rationabili de causa.* Abusus est enim potestatis, et quoddam levitatis genus canones temere mutare, praesertim cum non sive gravi caussa fuerint constituti: Unde sequitur *ea, quae institutionem habent mere apostolicam, atque perpetuo servata sunt*, licet per se mutari possint, nihilominus nunquam videri immutanda esse, non modo propter Apostolorum reverentiam, verum etiam quia excellentem quandam et absolutam efficaciam habere videntur perpetua atque universali experientia comprobatam ad Ecclesiae finem obtinendum.

cc) Ut gravioris damni nullus prudens sit metus, praesertim circa rectam fidem. Qua quidem regula usa est Ecclesia in deneganda communione sub utraque specie, et lingua vulgari in liturgia, licet hisce concessis complurium populorum reditus ad Ecclesiam Catholicam promitteretur. Cum enim haec debita esse et necessaria dicerent, concedi sine rectae fidei periculo eadem non posse, merito existimavit. Pari ratione cum Principes aliquid petunt sibi concedi, quod ad Ecclesiam pertinet, eodemque tempore id sibi, tanquam juri regio insitum, deberi

affirmant, hanc ipsam ob causam inhabiles ad gratiam obtinendam se faciunt. Involvit enim haec agendi ratio praeter damnum ecclesiasticae libertatis, etiam errorem in fide; praesertim cum id etiam supponat, Ecclesiam errasse, injusteque aliena jura invasisse, cum aliter se gessit; quam propositionem *haereticam* esse, merito docet Pius VI. *in Constit. Auctorem Fidei ad propositionem IV. synodi Pistoriensis.*

dd) *Ut uniformitatis ratio quoad ceteras Ecclesiae partes, quantum fieri potest, non laedatur.* Uniformitatem enim vehementer Ecclesiae cordi esse, et spiritus unionis et charitatis docet, quo ipsa alitur, et plurimi hac de re editi canones confirmant; inter quos satis sit indicasse *Conc. Veneticum anni* 465. *Can.* 15; *Agathense anni* 506. *Can.* 30; *Epaonense anni* 517. *can.* 27; *Gerundense Anni* 517. *Can.* 1; *Bracharense anni* 563. *Cap.* 1.; *Toletanum IV. anni* 633. *Can.* 2; *Toletanum XI. anni* 675. *Can.* 3; tum maxime *Concilium Tridentinum Continuat. Sess. XXV. Cap.* 3. Unde sequitur, consuetudines *Ecclesiarum particularium* non modo inviolabiles non esse, verum etiam rectissime, si salva necessitate, aut charitate fieri possit, ad ius commune redigi.

ee) Judicium autem de praedictis regulis in casibus particularibus, utrum scilicet et quatenus locum habeant, relinquendum est Romano Pontifici (*heic. II.*). (*)

16. Alterum ex praedicta propositione corollarium, quod item in specie animadvertendum esse operae pretium ducimus, hoc est; nonnisi per summam iniuriam a Febronio affirmari, catholicam Primatus notionem ab Isidoriana canonum collectione natam esse. Cum enim perspicue ab ipsis Christi verbis dimanet, fabula illa Febroniana vacare ab impietate nullo pacto potest. Sed quoniam de Isidoriana collectione quamplurima effutiri solent, quae plane stulta

(*) *Cf. Zacaria Dissert. inscripta «Lasciamo star le cose come stanno»*

sunt, nonnihil de ipsa distinctius exponere haud abs re erit. Itaque de eiusmodi collectione haec sunt animadvertenda.

I. Isidorum, quicumque ille fuerit, suam canonum collectionem edidisse seculo IX ad dimidium vergente, quemadmodum videre est apud fratres Ballerinios *Tom. III. Operum s. Leonis M.* quae ab ipsis edita sunt.

II. Eiusmodi collectionem hoc sensu, atque hasce praesertim ob rationes spuriis canonibus refertam dici:

a) Quod Romanis Pontificibus ad tria priora secula pertinentibus eos canones tribuit, qui posterioribus seculis IV. praesertim et V. scripti sunt, vel ex sententiis Ss. Patrum illius aetatis fuerunt excerpti, quemadmodum docuit vir Calvinianus, Isidorique hostis acerrimus Blondellus, qui etiam in medium protulit ea Patrum loca, unde illi exscripti fuisse videntur.

b) Quod in genuinis quibusdam sincerisque canonibus, scriptura codicum vetustate forte corrupta, integritatem sententiae Isidorus ipse per se restituerit; vel etiam adnotationes aliquas antiqua manu factas textui fortasse imprudens inseruerit; ita tamen, ut ejusmodi interpolationes a doctrina ceterorum canonum nullo pacto dissonent.

c) Quod in quibusdam canonibus paris semper doctrinae, neque a ceteris discrepantibus error in notis chronologicis deprehendatur.

d) Quod denique licet auctores diversi esse dicantur, stilus tamen uniformis in omnibus esse videatur.

III. Praedictas caussas, quod unusquisque facile videt, partim futiles esse, leviorisque momenti, partim Febronianam assertionem potius evertere. Nimirum

a) Evertitur Febroniana assertio, quod canones Isidoriani ex sententiis Patrum IV, et V. seculi exscripti dicuntur. Id enim probat, eam doctrinam de Romani Pontificis Primatu, quam Isidorianae collectioni, idest seculo IX.

Febronius tribuit, IV. et V. seculo iam traditam in Ecclesia, ac probatam fuisse.

b) Ex argumentis, quae ducuntur ex interpolationibus, et arbitrariis sententiarum restitutionibus, licet recte deducatur, eas partes interpolatas atque adiectas adulterinas esse, praepostere tamen deducitur, ab iisdem Primatus doctrinam natam esse, cum doctrina, quae ibi continetur, a doctrina ceterorum canonum nullo pacto dissonet.

c) Exaggerantur ultra sanam criticam argumenta, quae ab uniformitate stili, et a notis chronologicis perperam designatis eruuntur, quandoquidem errores in notis chronologicis in monumentis etiam genuinis non semel reperiri eruditus quisque probe novit: quod vero pertinet ad uniformitatem stili, licet diversi Canonum scriptores esse dicantur, animadvertendum est:

1.° Argumentum, quod ex stilo deducitur, infidum per se atque incertum esse:

2.° Plerosque ex antiquis canonibus graece fuisse scriptos; adeoque ex interpretis manu, qui eosdem in latinam linguam verterit, facile induere uniformitatem potuisse. Ceterum satis est, doctrinam genuinis canonibus minime contrariam ibidem tradi, ut Febronii calumnia de Primatus origine ab iis repetenda protinus evanescat. (*)

17. *Tertium corollarium*, quod speciali mentione dignum ex eadem propositione deducitur, hoc est, perperam ab aliquibus affirmatum esse, ad jus divinum, atque ad ipsam Ecclesiae constitutionem pertinere, ut electio Episcopi proprii a plebe fiat.

Id, inquam, ex praedicta propositione ceu corollarium

(*) *Cf. Supplem. Ephemer. Ecclesiast. Tom X. idest. an.* 1798 *Romae edit. in Opusc. inscripto « Isidoro Mercatore difeso ». pag.* 153 *et seqq;* 217 *et seqq;* et 281 *et seqq.*

descendit. Si enim Episcoporum electiones plebi reservatae essent, hac saltem ex parte Romani Pontificis potestas restringeretur, neque ea esset, qualis demonstrata est, plena atque perfecta, nullaque humana auctoritate circumscripta. Cum tamen hac de re recenti quoque aetate renovata quaestio fuerit, nonnulla distinctius attingere haud abs re erit. Et primo quidem animadvertendum est, res esse longe diversas, *eligere*, *petere*, *testimonium reddere*. Neque enim qui bonum testimonium pro aliquo reddit, vel eundem eligi petit, ius aliquod ad dignitatem obtinendam eidem parit; sed tantum obsecrantis, vel laudantis personam gerit. Contra autem dicendum est de iis, qui *eligunt*. Qui enim eligit, canonice vocat ad dignitatem, ad eamque obtinendam ius verum tribuit. 2.° Animadvertendum item est, ius eligendi magistratus, nisi in ipsa societatis constitutione aliud statutum fuerit, per se ius esse potestatis supremae; neque enim quispiam potest populum obligare, ut cuipiam pareat, nisi is, cui populus subest. Unde sequitur, Episcoporum electionem, nisi demonstretur Christum aliter statuisse, per se ad Romanum Pontificem pertinere. 3.° Denique animadvertendum est, licet ius eligendi Episcopos per se ad Romanum Pontificem pertineat; nihilominus eius vel lege vel approbatione ac consensu potuisse ad alios recte deferri; quod enim cuiuspiam lege, vel consensu fit, eiusdem innititur auctoritati.

Hisce autem praemissis, quo brevius adversariorum error innotescat: 1.° Ecclesiasticae praxis circa Episcoporum electionem brevem conspectum a primis usque temporibus trademus. 2.° Quae adversus praedictum errorem inde consequuntur, adnotabimus. 3.° Praecipuas adversariorum obiectiones referemus ac refutabimus.

18. In Ecclesiae praxi referenda de Episcoporum electionibus id primum animadverti volumus; licet variae

aetates distingui possint, quibus varia electionis methodus servata est, nihilominus nunquam eandem fuisse omnibus locis plane communem, ita ut varietas non mediocris non modo in omnibus aetatibus collective , verum etiam in singulis facile deprehendatur. Itaque quod per singulas aetates communius actum est , exponimus. Fuit autem ejusmodi.

I. In ipsis Ecclesiae exordiis Episcopos ab Apostolis, vel eorum mandato constitutos esse, et ex ss. litteris patet (*Act. XIV.* 22; *Tit. I.* 5.) et ex traditione (*cf. S. Greg. M. L. V. Ep.* 60; *VI.* 37; *VIII.* 35.; *S. Hieronym. in Cap. I. e III: Ep. ad Titum etc.*)

II. Apostolis mortuis, vel etiam adhuc viventibus (*cf. S. Clem. Ep.* 1. *ad Cor.*) usque ad Concilium Nicaenum I Episcoporum electiones ceteris ejusdem Provinciae Episcopis constat fuisse attributam; atque ita quidem, ut populus aliquando etiam expresse fuerit repulsus. *Cf. Conc. Laodic. Can. XII. et XIII.*; *Antioch.* 1. *can. XVI.*; *et Conc. Nicaenum I. can.* 4. ubi eadem doctrina non modo confirmatur, verum etiam *antiquis moribus* conformis esse dicitur. Unde sequitur.

a) Verba καὶ ὁ λαὸς αἱροῖτο, quae veluti altera conditio adjecta legitur a Patribus Concilii Nicaeni 1 in Epistola Synodica (*Theodor. Histor. Eccl. L.* 1. *C.* 9.) post primam conditionem «*ut digni esse videantur*» quoad eos, qui in locum demortuorum Episcoporum sufficiendi erant, non ita esse vertenda « *et* (eos) *populus elegerit* » ; sed « *et* (eos) *populus optaverit* » Utrumque enim sensum et eligendi et optandi habet graecum αἱρέομαι; sed eligendi sensus praedicto Canone 4. ejusdem Concilii excluditur.

b) Item si qua pars in hujus aetatis monumentis tribui plebi videatur in eligendis Episcopis, id ita intelligendum esse , quemadmodum concinne explicat *Goffridus Abbas Vindocinensis opusc.* 2; qui ait: *Populus concurrebat ad*

electiones postulatione , et bonae vitae testimoniis: Clerus vero jure suffragii. Neque enim populus in re ecclesiastica dare poterat ius electo. Quod expresse videre est apud *S. Cyprianum Ep.* 68. *al.* 67, ubi asseritur, *plebem praesentem oportere esse eligentibus ad testimonium ferendum;* facta nimirum distinctione inter *electores* et *plebem*, eique tantummodo *testis parte assignata.*

III. A Concilio Nicaeno I. ad Concilium Constantinopolitanum IV, quod est VIII. ex oecumenicis, eadem disciplina reperitur, idest ut a ceteris Provinciae Episcopis Episcoporum electio fieri deberet (*Cf. S. Julium Rom. Pont. apud S. Athanas. in ejus Apol. contra Arianos ; Canones ad Gallos Episc.*, quos Coustantius Siricio tribuit, *Cap. V; Canones Nestorianorum*, qui seculo V ab Ecclesia recesserunt, *in Collectione Ebedjesu Tract. VIII. in ipso initio apud Majum* in ejus nova serie *Script. Vet. Tom. X.; Concil. Nicaenum II. Act. VIII. Can. III.; Con. C. P. IV. post Act. X. Reg. XXII; Stephanum V. aliis VI. in Decr. Gratiani Can.* 12. *dist.* 63. *etc.*): atque ita quidem, ut, quod attinet *ad populum*, haec firma haberentur:

a) Opinionis popularis habendam esse rationem *hoc sensu*, ut ab episcopis electoribus is non eligeretur, qui communi populi opinione censeretur indignus; vel contra is eligeretur, qui dignissimus communi consensu haberetur; quo quidem sensu etiam eorum testimonium, *qui foris sunt*, attendendum esse monuit *S. Leo Ep.* 10. *alias* 89. *ad Episcopos provinciae Viennensis:*

b) Praeter hoc testimonium nonnisi facultatem *postulandi* populo competere posse; ita tamen ut electores imprudenter populi votum sequi minime deberent, ejusmodi sententia axiomatis loco in hac materia electionis iisdem proposita « *Docendus est populus , non sequendus* » *S. Caelestin. I ad Episcopos Apul. et Calab.* § *III. collato*

II; Canones Siricio attributi ad Gallos Episc. Cap. V.; Stephanus V. aliis VI. in Decr. Grat Can. 12. *Dist.* 63:

c) Regulariter populum in electionibus *silere oportere, ac attendere sibi, usquequo regulariter e Collegio Ecclesiae suscipiat finem electio futuri Pontificis*, quae verba sunt *Concilii Costantinopolitani IV post Act. X. Reg. XXII.*

IV. Circa dimidium seculi IX usus *investiturarum* in Occidente inolere coepit; quae quidem *investiturae* primum post electionem canonicam ritu minime damnando dari consueverunt; at deinceps electionum libertatem coeperunt sensim opprimere, ita ut ab ipsis principibus secularibus electiones re ipsa fierent, pravam ejusmodi consuetudinem Romanis Pontificibus reprobantibus, summaque vi adversus ipsam obnitentibus, *Cf. Acta S. Greg. VII et insequentium Pontificum; Conc. Pictav. an.* 1078 *Can.* 1, *Conc. Claromont. anni* 1095 *Can.* 16; *praesertim vero Conc. Lateran.* 1 *Oecumen. ann.* 1123, quod praecipue ad investituras abolendas coactum est.

V. Seculo XII ad solum Ecclesiae Cathedralis Capitulum jus eligendi devenisse constat ex toto Decretalium titulo, qui est *de electione.*

VI. A Clemente V (*Extrav. Inter temporales de Praebendis*) et a Benedicto XII. (*Extrav. ad regimen eod. tit.*) idest ab initiis seculi XIV; ac deinceps a ceteris Pontificibus per *Regul.* 2. *Cancel.* jus Episcopos eligendi revocatum est ad Apostolicam sedem; et primum quidem absolute, deinceps vero, facta principibus laicis potestate praesentandi unum, vel plures, ut plurimum tamen tres sacerdotes episcopali munere dignos, ex quibus Apostolica sedes, si revera dignos reperiat, eum eligat, quem ipsa magis idoneum existimet. Atque haec quidem hoc sensu

a) Ut ejusmodi facultas Principibus laicis concessa, inniti intelligatur mero indulto Apostolicae sedis, non autem juri cuipiam sive eorum proprio, sive populi, cu-

jus scilicet personam ii gerant; quandoquidem dogmatica doctrina Concilii Tridentini declaratum est « *in ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, et celerorum ordinum nec populi, nec cujusvis secularis potestatis et magistratus consensum, sive vocationem, sive auctoritatem ita requiri, ut sine ea irrita sit ordinatio; quin potius eos, qui tantummodo a populo, aut seculari potestate ac magistratu vocati et instituti ad haec ministeria exercenda ascendunt, non ecclesiae ministros, sed fures, et latrones per ostium non ingressos habendos esse* ». Quae quidem omnia, addito anathemate adversus eos, qui secus dixerint, ita confirmata sunt in Can. VIII. eiusdem sessionis, ut si qui *missi sint* a populo, iidem dicantur *aliunde* venire, eorumque missio opponatur *missioni ecclesiasticae et canonicae* (*).

19. Iam vero ex hoc brevi conspectu ecclesiasticae praxis de episcoporum electionibus ab Apostolica aetate ad haec usque tempora deducto manifestum est. 1° Populo nunquam tributum fuisse jus proprie dictae *electionis*, sed tantum *postulandi* facultatem eidem fuisse concessam, aut *testimonii ferendi* de eligendorum meritis; quod quidem a jure electionis quantum alienum sit ex s. Leone evidentius factum est, qui etiam eorum *qui foris sunt* (Infidelium, scilicet et Haereticorum), attendendum esse testimonium edixit. 2.° Quin imo partem omnino nullam saltem a seculo IX ad hanc usque aetatem, i. e per decem secula eidem populo in electionum negotiis relictam fuisse: 3.° Quod gravius est, a primis temporibus ad haec usque tempora, i. e a Conciliis Laodiceno, atque Antiocheno ad Tridentinum, fuisse saepe expresse edictum, populum ab electionibus excludendum esse, eundemque docendum esse non sequendum: 4.° Dogmatica doctrina

(*) De tota hac *electionum* disciplina, quam hoc num. 18 complexi sumus, *Cf. Bianchi Della esterior polizia della Chiesa Lib. I Cap. VI.*

fuisse definitum, in Episcoporum, ceterorumque Clericornm ordinationibus nedum vocationem et auctoritatem, sed ne consensum quidem populi necessitate aliqua exigi; imo qui ab ipso populo missi sint, eos non a canonica potestate, sed aliunde venire. Atqui haec omnia repugnant doctrinae, qua asseritur, ad jus divinum pertinere, ut electio Episcopi proprii a plebe fiat. Ergo etc.

20. Quae vero pro sua sententia afferunt adversarii, haec praecipue sunt.

I. Matthias *Act. I.* 15 *ad* 26, et septem diaconi *Act. VI.* 1 *ad* 6. per universum populum electi sunt.

R. Ad utrumque exemplum.

a) Ex iis, quae facta sunt, licet ab Apostolis gesta fuerint, non licet illico *jus divinum* arguere.

b) Populus in utroque exemplo non elegit, sed *praesentavit.* De Matthia *cf. Act. I.* 23, ibique nota verbum *duos;* et 24, ibique nota verbum *elegeris.* De septem Diaconis *cf. Act. VI* 3, ibique nota verba *considerate viros boni testimonii . . . quos constituamus* (nos apostoli).

c) Quae populus egit, ea non iure proprio, sed vi concessionis Apostolorum, eorumque mandato ab eo gesta sunt, nimirum *Petri* quoad electionem S. Matthiae. *Act. I.* 21, et ibi *S. Io. Chrysost.*; Apostolorum quoad Diaconos. *Act. VI.* 2. 3.

II. Cyprianus *Ep.* 68 *aliis* 67. ait: *Ipsa maxime (plebs) habet potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi: quod et ipsum videmus de Divina auctoritate descendere ut sacerdos, plebe praesente, sub omnium oculis deligatur, atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur.*

R. Cyprianus 1.° Expresse distinguit *plebem* ab *eligentibus;* ita ut plebi nonnisi *praesentem esse* concedat iis, qui electionem peragant: 2.° iudicium plebis *ad testimonium* de *idoneitate* restringit. Unde patet in iis verbis

Plebs habet potestatem vel eligendi etc. vocem *eligendi* latiore sensu sumi (*Cf. Tacit Agric.* 9. *sub fin.* et quae supra dicta sunt de verbo *αἱρέομαι num.* 18. *II. a*); quod ex ipsis verbis, quae sequuntur, *vel indignos recusandi*, manifestius apparet; ea enim indicant electionis ius penes alios esse.

Quod si ex Cypriani loco id saltem eruere velint, plebi *divino iure* competere, *ut praesens sit electionibus*, licet extra thesim hoc sit, non est tamen ullo modo admittendum. Nam

a) In genere hoc certum est, *divinum ius* ex uno vel altero cuiuspiam Patris loco probari non posse, praesertim cum diuturna Ecclesiae praxis repugnet (*cf. S. Thom.* 2. 2. *quaest. X. art. XII. in corp.*).

b) In specie quoad S. Cyprianum haec sunt animadvertenda.

aa) Singularem Cypriano consuetudinem ac persuasionem fuisse, alia etiam graviora negotia oportere (non quidem debere) non modo cum presbyteris, verum etiam cum plebe agi. *Cf. eiusdem epistolam XXVIII. et Bellarmin. L. I. de Rom. Pont Cap.* 6.

bb) In verbis *de Divina auctoritate descendere* vocem *auctoritate* non significare hoc in loco *praeceptum*, sed *exemplum*: quod patet ex iis, quae sequuntur : 1.° enim sententiam hanc suam probat Cyprianus *exemplis* Veteris Testamenti in consecratione Eleazari Aaronis filii (nota, ibidem neque de electione actum fuisse, haereditaria quippe erat Pontificum hebraeorum successio, neque constare eundem ritum in subsequentium Pontificum consecratione fuisse servatum) ; Novi autem Testamenti in electione S. Mathiae et septem Diaconorum (de quibus scilicet supra dictum est): 2°. fatetur non in omnibus provinciis praesentiam plebis in electionibus fuisse adhibitam « *quod apud nos quoque, et fere per provincias universas tenetur* », quod sane fieri non potuisset, si divino iure

praesentia plebis exigeretur, praesertim cum ne Cyprianus quidem eas provincias, quae plebem excludebant, reprehendere ausus fuerit.

III. Vetus Ecclesiae praxis episcoporum electionem ad populum pertinere docet.

R. Falso haec affirmari, toto numero 18 demonstratum est.

IV. Objicit recens auctor 1.° Ius populi Episcopum proprium eligendi a iure quidem divino *constitutivo* non dimanare, sed a iure divino *morali* omnino descendere; atque hac distinctione opinionum varietatem componi (hinc scilicet Lutheri et Calvini plebi jus eligendi divino iure asserentium, inde vero Ecclesiae Catholicae haec denegantis); 2.° Desuetudine electionum popularium Ecclesiae statum in pejus ruisse; eundem vero facile restitutum iri, iisdem restitutis.

Resp. ad singula, et ad 1.um animadverto, distinctionem iuris divini in *constitutivum* et *morale* novam esse, quibus novitatibus in theologicis controversiis agitandis caligo imperitis offunditur, et errores facile foventur. Iam vero jus divinum *morale* aut *naturale* intelligunt, aut *jus improprie dictum*, idest congruentiam quandam. Si *primum*, in errore sunt Marsilii Patavini, qui summam Ecclesiae potestatem in ipsa plebe *iure naturae* constituit, cum contra omnis Ecclesiae potestas a positiva Christi voluntate repetenda sit, idest a iure divino positivo, vel ut ipsi aiunt, *constitutivo:* sin alterum, plura sunt animadvertenda, idest

a) Quidquid ad meram *congruentiam* pertinet, appellari *ius* nullo pacto potest.

b) Congruentia nulla est ut *electio proprie dicta* a plebe exerceatur; imo maxima in ea re habetur *incongruentia.*

c) Congruentia *quoad meram populi praesentiam* in Episcoporum electionibus ad testimonium de vita eorum ferendum absolute concedi nequit; sed ita est de ipsa dis-

tinguendum. Congruum est Episcoporum electionibus plebem adesse, si ex temporum ac personarum circumstantiis prudens timor habeatur turbarum, factionum, aliorumve incommodorum, *nego*; si nullus eiusmodi sit timor, *subd.* ita congruum habendum illud est, ut tamen contrarium haberi incongruum non debeat, si alia via possit idem finis obtineri, qui ex praesentia populi quaeritur *conc.* secus *nego*. Finis autem, qui ex praesentia populi quaeritur, hic est, ut testimonium de vita eligendorum habeatur, atque ut ii dignosci queant, quibus populus libenter obediat, quod quidem alia etiam via obtineri posse nemo non videt.

Ad 2.um respondeo, et ea quae supponuntur, et ea quae affirmantur, admitti nullatenus posse. Itaque

a) Falso supponitur, Episcoporum proprie dictam electionem a populo superioribus aetatibus exercitam fuisse (*Cf. num.* 18).

b) Alterum suppositum, quod praesens Ecclesiae status prae superioribus aetatibus in peius ruerit, Iansenianis quidem familiarissimum est, a viris autem sapientibus probataeque fidei, singulis praesertim circumstantiis perspectis, denegari solet.

c) Quidquid sit de huiusmodi mutatione, falso affirmatur, eandem in deterius idcirco abiisse, quod populus ab electionibus exclusus fuerit, tum quia conventus illi populares perniciosi potius saepissime comperti sunt (*Cf. Can.* 5. *Dist.* 61; *can.* 2. *Dist.* 62; *can.* 12, *Dist.* 63; *Can.* 16. *ca.* 8. *quaest.* 1. *etc*); praesertim cum turbas et factiones frequenter gignerent (*cf. Epist. Stephani V. aliis VI. ad Romanum Archiepiscopum Ravennatem in d. can.* 12. *Dist.* 63); tum quia quidquid adducitur ad obiecta incommoda demonstranda omnino versatur in enumerandis malis, quae a facultate Principibus facta praesentandi novos Episcopos oriri existimant: quae quidem

mala *transmitti* aut etiam *admitti* possunt, et tamen asserta electionum popularium congruentia iure potest negari. Quod enim deterius quippiam sequutum fuerit, non inde sequitur, id quod praecessit, fuisse bonum.

d) Denique non est omittendum, quid congruum, quidve incongruum in societatibus sit, eius tantum iudicio posse definiri, qui omnes totius societatis circumstantias perspectas habet; proindeque sapientis esse, in ecclesiasticis negotiis Ecclesiae iudicium sequi; cum vero, qui Ecclesiae iudicium contemnit, seditiosum turbulentumque ingenium portendere.

21. Ex his, quae hactenus disputavimus, perspectum est, systemata omnia, quae adversus veram Ecclesiae constitutionem conficta sunt, *in petram* vere illidere, quandoquidem *potestatis plenitudine* vindicata, quae Romani Pontificis propria est, non modo fundamenta, verum etiam singulae eorum partes totidem corollariis evertuntur. Nihilominus nonnulli supersunt in iisdem errores, qui Episcoporum potius, quam Romani Pontificis potestatem oppugnant: sunt autem ii, qui Presbyterorum iura exaggerant; praecipue vero 1.° Error eorum, qui omnes Presbyteros iurisdictione Episcopis pares faciunt, de quo errore consulendi sunt Theologi, qui latius de eo agunt: 2.° Error eorum, qui ad Divinam institutionem Parochos referunt; unde potestatem quandam iisdem tribuunt divinitus collatam: de qua re satis sit haec animadvertisse:

I. Ineptissime haec affirmari tum quia quolibet destituuntur fundamento; tum quia constat, primis Ecclesiae seculis nullos fuisse Parochos, Presbyteros vero ita omni caruisse iurisdictione, ut sine Episcopi mandato neque baptizare, neque Eucharistiam administrare, neque agapem celebrare, denique nihil facere possent. (*Cf. S. Ignat. m. Ep. ad Smyrnaeos n.* 8; *Tertull. de Bapt. L.* 2. *n.* 17; *Conc. Laodicen. an.* 320 *Can.* 57. *etc*). Denique huc etiam

pertinent propositiones IX. X. et XI. Synodi Pistoriensis damnatae a Pio VI. in Const. Auctorem fidei (*Cf. in hac controversia Aloisium Nardi in eius opere inscripto » Dei Parrochi »*).

II. Cum autem nihil magis veritati obsit, quam ut plus aequo exaggeretur, eorum esse devitandam severitatem, qui ferme haereticum dicunt, quicumque parochos *pastoris* nomine cohonestet. Sunt enim veri *pastores*, siquidem ordinarium gerunt officium, quod sua natura pastorale est, pastorisque nomine appellantur a Theologis optimae notae, cuiusmodi est ex. gr. Benedictus XIV. *De Syn. Diaeces. L. VIII. Cap.* 1 ; Petavius *De Hierarch. L. II. C. V. num.* 10. tum passim *Cathechismus Romanus*, et *Acta S. Congr. Card. Conc. Trid. interpretum.* Non ergo denegandum est, eos dici posse pastores, sed quales pastores sint ad catholicae veritatis normam adversus Iansenianos est statuendum. Sunt autem pastores 1.° non divinae, sed ecclesiasticae institutionis; 2.° non perfecti, sed eiusmodi, quibus certa tantum munia commissa sunt; 3.° in iis muneribus exercendis non independentes, sed Episcopi auctoritati omnino subiecti.

22. Iam igitur exposita est verae Ecclesiae constitutio, eaque ab erroneis systematis, quae adversus conficta sunt, quantum satis fuit, vindicata est: proindeque iam patet quod in postremo hoc libro iuris publici ecclesiastici inquirendum nobis proposuimus; quinam ii sint, in quibus Ecclesiastica potestas iure resideat, et quanta in unoquoque sit. Eo itaque devenimus, ubi annulo quodam ius publicum ecclesiasticum cum iure privato connectitur, idest ad tractatum de fontibus iuris canonici, qui quidem eorum, quae in hoc libro exposita sunt, verum est corollarium, simulque est veluti germen, unde totum efflorescit ius ecclesiasticum privatum, seu ius canonicum proprie dictum.

CAPUT TERTIUM

De fontibus iuris ecclesiastici privati, seu iuris canonici proprie dicti.

23. Leges in quavis societate legitimo ex fonte dimanare dicuntur, si ab iis editae sunt, qui iuxta constitutionem eiusdem societatis potestatem legiferam in ea habent. Iam vero Ecclesiae Christi constitutione explorata, vidimus 1.° Eam esse societatem divinitus, id est a Christo institutam, adeoque non modo divinae eius naturae, verum etiam fundationis ratione perfectam omnis potestatis plenitudinem in Christo Deo residere: 2.° Christi in terris Vicarium esse Romanum Pontificem , ac proinde (salvo jure divino , quod interpretari potest, non mutare) plenam , atque incircumscriptam in eundem derivasse potestatem, quanta scilicet necessaria est ad Ecclesiae regimen exercendum: 3.° Partiales Ecclesiae praefectos, seu pastores esse Episcopos, quorum scilicet potestas iis terminis definitur, qui ab Romano Pontifice sive immediate et expresse, sive mediate ac tacite designati fuerint: 4.° Praeter Episcopos alios esse posse praefectos, qui nimirum vel a Romano Pontifice, vel in suis diaecesibus ab Episcopis munere sive ordinario , sive delegato potestatem legitime habuerint, et quorum proinde potestas eorundem voluntate determinatur. Ergo quidquid in Ecclesia est legnm, quod ab eorum, qui mox dicti sunt, voluntate sufficienter promulgata intra eorundem potestatis terminos profectum est, id *legitimo ex fonte* dimanasse patet; quidquid autem ad eiusmodi eorum voluntatem referri nequit, *spurium* sit necesse est. Inde autem iuris canonici legitimi triplex praecipue distinctio est; nimirum

a) Ratione auctoris *Divinum*, quod a Deo, *Humanum*, quod ab homine constitutum est.

b) Ratione modi, quo est promulgatum, *Scriptum*, quod scriptis legibus continetur, *Non scriptum*, quod traditione, vel legitimo populi usu natum est.

c) Ratione eorum, quos obligat, *Commune*, quod totam Ecclesiam, *Particulare*, quod aliquos tantum ligat.

Quibus praemissis, juris canonici fontes distinctius jam perspici possunt.

24. Itaque fontes *juris Divini* varii sunt, prout *scriptum*, vel non *scriptum* est. Nam

I. Ad scriptum pertinent *Ss. Litterae*, nimirum

a) *Novi Testamenti* simpliciter

b) *Veteris Testamenti*, quoad praecepta moralia. Nam caeremonialia, et judicialia adventu Christi sublata sunt.

II. Ad non scriptum pertinent

a) *Traditiones Divinae*, de quibus scilicet Ecclesiae testimonio constat, Christum ipsum auctorem habuisse.

b) *Jus naturale*, quod scilicet *ubique instinctu naturae, non constitutione aliqua habetur* (*Can.* 7. *Dist.* 1)

III. Appendix quaedam juris divini est Ecclesiae testimonium sive per infallibile Romani Pontificis oraculum, sive per Concilii generalis judicium, sive per Patrum dicta moraliter inter se consentientium prolatum non modo ad traditiones divinas comprobandas, verum etiam ad germanum sensum juris scripti divini aperiendum.

25. Juris autem *humani* varii item in Ecclesia sunt fontes non modo prout *scriptum*, vel non *scriptum* est, verum etiam prout *commune* vel *particulare* est:

I. Ad scriptum, prout commune est, pertinent

a) Constitutiones Romanorum Pontificum

b) Decreta Conciliorum generalium, et praecipue Concilii Tridentini, quod recentius est.

c) Ratione auctoritatis Romanorum Pontificum vel Conciliorum generalium

aa) Decreta inferiorum praelatorum, sive Conciliorum provincialium, quae Romani Pontificis, aut Concilii generalis auctoritate, ad universam Ecclesiam extensa sunt: quo quidem in numero non abs re erit animadvertere, habenda esse *Ancyranum*, *Neocaesariense*, *Gangrense*, *Antiochenum*, *Laodicenum*, *et Africana*, seu *Carthaginensia*, ita scilicet jubente Leone IV. *in Epist. ad Episc. Britan. Cap.* 6. cuius verba relata sunt *in Can.* 1. *Dist.* 20.

bb) Leges auctoritate illegitima editae, ex gr. secularium Principum, quae tamen a Romano Pontifice, vel a Concilio generali libere approbatae fuerint.

cc) Decreta eorum, qui delegata a Romanis Pontificibus auctoritate utuntur: quo referri possunt Responsa Ss. Congreg. Cardinalium (*Cf. Sixtum V. Const. Immensa*).

II. Ad scriptum, prout particulare est, pertinent

a) Decreta Conciliorum provincialium, aut nationalium pro sua natione aut provincia.

b) Decreta Episcoporum, vel aliorum Praelatorum quasi Diaecesim habentium pro eorundem diaecesi.

c) Statuta particularia sive Regularium, sive aliorum Collegiorum, quibus statuta condendi ius datum est, pro iis, qui ad eadem collegia pertinent.

d) Decreta Romanorum Pontificum, vel Conciliorum generalium, quae pro aliquibus tantum personis, aut collegiis, aut regionibus lata sint.

e) Decreta eorum, qui delegata a legitimis superioribus auctoritate utuntur, pro iis tantum personis, aut locis, quae definita sint tum in mandato delegantis, tum ipsa eiusdem potestate, quae scilicet in easdem personas ac loca legitime extendatur.

III. Ad ius humanum non scriptnm pertinent

a) Traditiones Apostolicae, vel Ecclesiasticae

b) Consuetudines sive generales pro tota Ecclesia, sive particulares pro singulis locis, ratione scilicet non auctoritatis popularis, sed Ecclesiae, quae ejusmodi consuetudines, certis concurrentibus conditionibus, de quibus in iure canonico agendum est, habere vim legis voluit (*can.* 5. *Dist. I.* etc.)

IV. Appendix quaedam ad ius humanum non quidem eatenus, quod veram vim legis habeant, sed eatenus quod prudentem iudicandi regulam praebent, sunt.

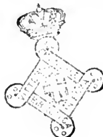
a) Decreta Conciliorum provincialium, aut nationalium etiam pro Ecclesia universa

b) Sententiae Patrum

c) Doctrina glossae, idest veteris interpretationis, quae sacris canonibus *in corpore iuris* collectis adiecta est, quaeque communiter recepta sit

d) Doctrina scriptorum iuris canonici, aut etiam Theologorum inter se consentientium.

FINIS.

INDEX

IMPRIMATUR
Fr. Hieronymus Gigli Ord. Praed. S. P. Ap. Mag.
IMPRIMATUR
P. De Villanova Castellacci Archiep. Petrae Vicesg.

ROMÆ
EX OFFICINA LIBRARIA BONARUM ARTIUM
1862

